This is a reproduction of a library book that was digitized by Google as part of an ongoing effort to preserve the information in books and make it universally accessible.

Google books

https://books.google.com

Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

Richtlijnen voor gebruik

Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

Verder vragen we u het volgende:

+ *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijke en niet-commerciële doeleinden.

+ *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.

+ *Laat de eigendomsverklaring staan* Het “watermerk” van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.

+ *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

Informatie over Zoeken naar boeken met Google

Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via `http://books.google.com`

Digitized by Google

G. KERPEN
WIJK-MAASTRICHT

BERKELEY
LIBRARY
UNIVERSITY OF
CALIFORNIA

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

PUBLICATIONS

DE LA SOCIÉTÉ

HISTORIQUE ET ARCHÉOLOGIQUE DANS LE LIMBOURG

à MAESTRICHT.

TOME LIV.

NOUVELLE SÉRIE,

TOME XXXIV.

Vis unita major.

1918.

IMP. CL. GOFFIN, MAESTRICHT.
1918.

Digitized by Google

Digitized by Google

LISTE DES MEMBRES

DE LA

SOCIÉTÉ HISTORIQUE ET ARCHÉOLOGIQUE DANS LE LIMBOURG

à MAESTRICHT.

1918.

COMITÉ.

Dr. P. J. H. Cuypers, président.
A. J. A. Flament, vice-président.
Dr. P. M. H. Doppler, secrétaire.
M. Rutten, conservateur.
S. H. J. Schaepkens van Riempst Sr., trésorier.
V. Schols, bibliothécaire.
Dr. W. Goossens, conservateur-adjoint.
P. Albers S. J.
H. Pijls.

MEMBRE HONORAIRE.

A. van den Peereboom, Ministre d'Etat, Ypres.

MEMBRE CORRESPONDANT.

J. Chansard, professeur à l'université, Nancy.

Digitized by Google

MEMBRES.

1. Adriaanse, F., secrétaire de la ville, Ruremonde.
2. Aken, Melle M. van, Caberg lez-Maestricht.
3. Albers S. J., P., professeur au séminaire des Pères Jésuites, Maestricht.
4. Ansembourg, comte A. d', Amstenrade.
5. Ansembourg, comte Rud. d', Neubourg près Galoppe.
6. Anrooy, Dr. J. F. F. van, professeur au Gymnase, Maestricht.
7. Arnold, C. M. A., notaire, Eysden.
8. Arnoldts, M. J. H. J., curé, Nieuwstad.
9. Bartelink, F., directeur de l'enregistrement et des domaines, Maestricht.
10. Beesmans, K., antiquaire, Maestricht.
11. Behr, baronne Ulrique, Maestricht.
12. Beckers, Dr. H. J., Beek.
13. Beneden, Léop. van, rentier, Maestricht.
14. Bibliothèque du grand-séminaire, Ruremonde.
15. Bibliothèque du petit-séminaire, Rolduc.
16. Bibliothèque de l'Université, Amsterdam.
17. Bibliothèque de l'Université, Liége.
18. Bibliothèque de la ville, Hasselt.
19. Bibliothèque de la ville, Maestricht.
20. Bieberstein Rogalla Zawadsky, Me C. baron de, juge de paix, Sittard.
21. Bloemen, H. C. H., vicaire à Sevenum.
22. Bloemen, J., Venlo.
23. Bogaert, Melle A., La Haye.
24. Bogaert, A., capitaine d'infanterie pens., Bruxelles.
25. Borman, chevalier C. de, membre de la députation permanente du Limbourg Belge, Schalckhoven.
26. Bours, Math., pr., cand. ès lettres, Amsterdam.
27. Brounts, P., directeur du collège épiscopal, Sittard.
28. Les R.R. P.P. Carmes déchaussés, Geleen.
29. Charlier, E. A. J. C., ancien receveur de l'enregistrement et des domaines, Maestricht.
30. Claessen, W. E. J., chef de l'école, Schinnen.
31. Claessens, Mgr. M. J. D., Sittard.
32. Coenegracht, L. D. L. M., capitaine d'infanterie, Maestricht.

Digitized by Google

33. Crassier, L. baron de, Limmel.
34. Crassier, baron W. de, Liége.
35. Cremers, J., président de la Société d'histoire naturelle dans le Limbourg, Maestricht.
36. Les R.R. P.P. Croisiers, Maeseyck.
37. Cuypers, Dr. P. J. H., architecte de l'Etat, Ruremonde.
38. Damen, F. A. L. L., bourgmestre, Nederweert.
39. Daniëls, M., professeur, Rolduc.
40. Delhougne, G., Sittard.
41. Diepen, J., Fauquemont.
42. Dohmen, P. H., ancien-curé, Buchten.
43. Doppler, Dr. P. M. H., commis-en-chef aux archives de l'Etat dans le Limbourg, Maestricht.
44. Dorren. Th., rentier, Fauquemont.
45. Driessen, R., recteur du sanatorium, Heel.
46. Dumoulin, Me E. T. L., vice-président du tribunal, Maestricht.
47. Dulan & Co Ltd., Londres W., 37 Sot-Square.
48. Dyserinck, H., major d'infanterie, Harderwijk.
49. Ebeling, H. J. M., archiviste de la commune, Bois-le-duc.
50. Endepols, M., Maestricht.
51. Escaille, H. de l', Hamont (Limbourg Belge).
52. Eussen, Ferd., Frère Mineur Conventuel, Urmond.
53. Everts, W. H., professeur au grand-séminaire, Ruremonde.
54. Fierens, Me L., avocat, Arnhem.
55. Flament, A. J. A., archiviste de l'Etat dans le Limbourg, Maestricht.
56. Franssen, C., architecte, Ruremonde.
57. Gadiot, Me Jos., juge au tribunal, Maestricht.
58. Geloes, comte R. de, bourgmestre, Eysden.
59. Geradts, J., bourgmestre, Posterholt.
60. Gilissen-Lemaire, N., brasseur, Saint-Pierre lez Maestricht.
61. Gils, Dr. P. J. M. van, inspecteur diocésain de l'enseignement libre, Ruremonde.
62. Goffin, Melle M., Maestricht.
63. Goossens, Dr. W., archiviste-bibliothécaire de la ville, Maestricht.
64. Grinten, Th. van der, Venlo.
65. Grossier, L., pharmacien, Maestricht.
66. Gusgens, H. C. J., pharmacien, Maestricht.

Digitized by Google

67. Haeff, H. E. H. van, curé, Blerick.
68. Haersolte van den Doorn, C. W. A. baron van, capitaine d'artillerie, Arnhem.
69. Haex, Me A., directeur des mines, Heerlen.
70. Haex, Me L., avocat, Maestricht.
71. Haffmans, O. M. F., notaire, membre de la Première Chambre des Etats-Généraux, Helden.
72. Hagdorn, A. J. H., membre du conseil communal, Maestricht.
73. Hanssen, H. M. J. B., recteur, Rimbourg.
74. Heemstra, Me baron A. J. A. A. van, bourgmestre, Arnhem.
75. Heyden, Me E. J. J. van der, avocat-procureur, Rotterdam.
76. Hendricks, M., ancien-bourgmestre de Kerkrade, Heerlen.
77. Heyden, Louis van der, Sittard.
78. Hilgers, J. F., recteur, Eysden.
79. Hobus, H. H. B., vicaire de Saint-Servais, Maestricht.
80. Hoeberechts, Dr. Eug., médecin, Maestricht.
81. Hoefer, F. A., archiviste communal, Hattem.
82. Hoens, J. S., instituteur-en-chef, Oirsbeek.
83. Holvoet, Jhr. Adr., Maestricht.
84. Houben. H. F. J., directeur de l'école bourgeoise supérieure, Maestricht.
85. Hustinx, Alph., banquier, Maestricht.
86. Hustinx, Dr. Ed., médecin-chirurgien, Heerlen.
87. Hustinx, G., abbé, ancien professeur, Maestricht.
88. Janssen, Alph., rédemptoriste, Wittem.
89. Janssen, M. J. J., curé, Meerloo (L.)
90. Janssen, W. J., négociant, Schinnen.
91. Jaspar, W. A. M., curé-doyen, Echt.
92. Jaspar, Me E. J. H., juge de paix, Maestricht.
93. Les R.R. P.P. Jésuites, Maestricht.
94. Les R.R. P.P. Jésuites (collège St. Pierre Canis), Nimègue.
95. Kayser, Jules, ingénieur-architecte, Venlo.
96. Kengen, Aug. C., curé, Caberg.
97. Kerckhofs, J. H. H., curé, Amstenrade.
98. Keuller, J. M. L., ancien-professeur au grand-séminaire de Ruremonde, Maestricht.
99. Keuller, L. A. J., ingénieur, professeur à l'école bourgeoise supérieure, Maestricht.
100. Klincksieck, C., libraire, Paris.

Digitized by Google

101. Klynen, J. B. H., candidat-notaire, membre du conseil communal, Maestricht.
102. Klynen, M. P. Jos. H., ingénieur-architecte, Rotterdam.
103. Knuttel, Dr. D., directeur du „Landbouwproefstation", Maestricht.
104. Kooy. J. J. van der, professeur à l'école bourgeoise supérieure, Maestricht.
105. Kun, Me J. E. J. M. van der, procureur-général à la cour d'appel, Bois-le-Duc.
106. Lagasse de Locht, Ed., ingénieur, directeur de la compagnie des chemins de fer vicinaux, château Bergerstraat.
107. Lamberts Hurrelbrinck, Me P., avocat, Maestricht.
108. Lamers, R., Maestricht.
109. Lemmens, Mme Vve J., Beek.
110. Lemmens, architecte, Kerkrade.
111. Loe, baron L. de, Mheer.
112. Loomans, Alb., rentier, Maestricht.
113. Loomans, P., rentier, Maestricht.
114. Loos. J. C. van der, vicaire, Nieuwerkerk sur l'Yssel.
115. L'Ortye, M. W. H., directeur de l'école normale épiscopale, Echt.
116. Lousberg, Ant., Maestricht.
117. Maessen de Sombreff, Jhr Me L. H. L. J. van der, membre de la Première Chambre des Etats-Généraux, Hulsberg.
118. Maessen. H., curé, Wylré.
119. Mannens, Mgr. Dr. P., vicaire-général de l'évêché, Ruremonde.
120. Marres. Cl., échevin, Maestricht.
121. Merckelbach, J. M. M. H., notaire, Maestricht.
122. Meys, Ph. A. A., instituteur-en-chef, Geleen.
123. Mialaret, J. H. A., ancien-professeur à l'école des beaux-arts de La Haye, Maestricht.
124. Michiels van Kessenich, Jhr. A., membre de la Première Chambre des Etats-Généraux, Nuth.
125. Muller, Melle S., Maestricht.
126. Naveau, L., rentier, Bommershoven.
127. Nuyts, Jos., ancien bibliothécaire-archiviste de la ville, Maestricht.
128. Nypels, Ed., imprimeur, Maestricht.

Digitized by Google

129. Nypels. J., imprimeur, Maestricht.
130. Nyst, Dr. J., médecin, Maestricht.
131. Nyst, L. J. H., vicaire, Bunde.
132. Olterdissen, A., membre du conseil communal, Maestricht.
133. Oliviers, Chr., curé, Gronsveld.
134. Op de Coul, Ch., curé, Swolgen-Tienray.
135. Oppen, Ferdinand van, ancien-échevin, Maestricht.
136. Oppen, Me Jos. van, bourgmestre, Maestricht.
137. Palmen, M., bureau „Tijdig", Heerlen.
138. Paulussen, Me H., échevin, Maestricht.
139. Peters, G. J. H., bourgmestre, Bergen.
140. Peters, P. J. M., Heerlen B45.
141. Pfaff, G. J. H., secrétaire de la ville, Maestricht.
142. Philippens, J., Caberg.
143. Pubben, M., recteur de Stokershorst, Nederweert.
144. Pijls, H., bourgmestre, Schinnen.
145. Pijls, N., curé, Wynandsrade.
146. Ramakers, H., sculpteur, Geleen.
147. Ramakers, J. N. C., curé, Slenaken.
148. Raven, W. J., recteur à Severen (Amby).
149. Receveur, K., curé, Maestricht.
150. La Rédaction du „Volksmissionaris", Ruremonde.
151. Regout, G., rentier, château de Vaeshartelt (Meerssen).
152. Regout, Jules, industriel, Maestricht.
153. Rendorp, Jhr Me C. L., ancien-juge de paix, Maestricht.
154. Roebroeck, Dr. M. H. H., médecin, Maestricht
155. Roovers, H., négociant, Maestricht.
156. Russel, Me H., notaire, Geleen.
157. Rutten, M., curé, Limbricht.
158. Ruys de Beerenbrouck, Jhr Me G. L. M. H., ancien Commissaire de la Reine, Maestricht.
159. Ruys de Beerenbrouck, Jhr Me Ch. J. M., Ministre de l'Intérieur, La Haye.
160. Sassen, Dom., Maestricht.
161. Savelberg, Me H. M. A., conseiller à la cour de cassation, La Haye.
162. Schaepkens van Riempst, S. H. J., échevin, Maestricht.
163. Schaepkens van Riempst, H. S. M. J., expéditeur, Maestricht.

Digitized by Google

164. Schaepkens van Riempst, J., président de la chambre de commerce, membre des Etats-Provinciaux, Maestricht.
165. Schaepkens van Riempst, Dr. L., médecin, Maestricht.
166. Scheepers, W. J., curé, Waubach.
167. Schmedding, Dr. A., médecin, Maestricht.
168. Schmeits, P., curé, Venray.
169. Schmitz, Fr., libraire, Maestricht.
170. Schoenmakers. Dr. A., médecin, Sittard.
171. Schoenmaeckers, R., propriétaire, Gand.
172. Schols, Dr. P., médecin, Maestricht.
173. Schols, V., Maestricht.
174. Schoolmeesters, V., curé, Thorn.
175. Schoth, J. G. H., ingénieur-directeur des travaux publics, Maestricht.
176. Schram, J., vicaire, Lottum.
177. Schreinemacher, J., Maestricht.
178. Schrynemaekers, H. J. P., vicaire, Maestricht.
179. Schrynen, Mgr. L. J. A. H., évêque de Ruremonde,
180. Secrétairerie de la ville, Maestricht.
181. Selys-Longchamps, baronne R. de, Borgharen.
182. Seydlitz, H., membre des Etats-Provinciaux, Maestricht.
183. Simenon, G., professeur au grand-séminaire, Liége.
184. Soeten, F. J. P. L., commissaire de police, Maestricht.
185. Speet, L. A. J. C., recteur du Heibloem, Amsterdam.
186. Spierts, Hub., vicaire, Nieuwenhagen.
187. Sprenger, W., architecte, Maestricht.
188. Spronck, D., ancien greffier des Etats-Provinciaux, Maestricht.
189. Stoffels, Dr. Fr., médecin, Brunssum.
190. Stols Jr, Alex., Maestricht.
191. Stuers, chevalier Mc A. de, ambassadeur de Sa Majesté la Reine des Pays-Bas, Paris.
192. Stuers, jonkvrouw Alice de, La Haye.
193. Systermans, M. W. H., professeur au petit-séminaire, Rolduc.
194. Tielens-Corten, L., „Villa Weert", Meerssen.
195. Timmers, J. Théoph. M., pharmacien, Sittard.
196. Les R.R. P.P. Trappistes, Lilbosch (Echt).
197. Uyttenbroeck, H., libraire, Venlo.

Digitized by Google

198. Valk, H. W., architecte, Blerick.
199. Veen, Dr. J. S. van, commis-en-chef aux archives de l'Etat, Arnhem.
200. Vencken, C. J. H., bourgmestre, Obbicht-Papenhoven.
201. Venne, A. J. H. M. van de, professeur au petit-séminaire, Rolduc.
202. Venne, J. van de, commis-adjoint aux archives de l'Etat dans le Limbourg, Houthem.
203. Verhaegen, J., Croisier, Breda.
204. Verheggen, P. Th., ancien-professeur au grand-séminaire de Ruremonde, Buggenum.
205. Versmeeten, Dr. P., professeur au gymnase, Maestricht.
206. Vogels, J. H., vice-consul d'Espagne, Maestricht.
207. Volmer, P., religieux, Leienbroeck.
208. Vreuls, C., rentier, Nieuwenhagen.
209. Vryens, Dr. A. M., médecin, Maestricht.
210. Wagemans, H. H. F., curé, Munstergeleen.
211. Welters, Ad., vicaire, St. Pierre lez-Maestricht.
212. Welters, Fr., vicaire, Voerendaal.
213. Wessem, J. L. M. H. van, notaire, Sittard.
214. Widdershoven, Dr. Aug., médecin, Heerlen.
215. Willemse, Dr. A., médecin, Well (L.)
216. Wintershoven, Edm. van, curé, Emael.
217. Wit, Me J. J. de, ancien-juge, Maestricht.
218. Wouters, J. A. H., curé de l'église St.-Servais, Maestricht.
219. Wouters, H. J. H., directeur du collège épiscopal, Weert.
220. Wynandts van Resandt, W., capitaine de cavalerie Ind.-Néerl., Nieuw Resande, De Steeg (G.)
221. Wylich, W. van, Venlo.

Digitized by Google

VERSLAGEN.

De algemeene ledenvergadering, die dit jaar om verschillende redenen, niet in het voorjaar, zooals dit bij het reglement is vastgesteld, kon plaats hebben, doch telkens werd verdaagd, zou gehouden worden bij gelegenheid van de najaars-excursie, op Woensdag 4 September 1918. De deelname aan die excursie was zeer groot — 44 leden — en het program nog al veelomvattend, de omstreken van Sittard nl.: de oude kluis te Geleen, het huis Geleen met den ouden molen, de kerk van Schinnen, het kasteel Amstenrade, de oude kerk en het kasteel te Hoensbroek. De tijd om van de eene plaats de andere te bereiken was langer dan men gerekend had, zoodat bij aankomst te Schinnen, waar de vergadering zou gehouden worden, bijna geen tijd meer beschikbaar was, met het gevolg, dat de verslagen van den secretaris, van den conservator en van den penningmeester niet werden uitgebracht. Evenwel werd bepaald ze in het deel der „Publications" af te drukken.

Verslag van den Secretaris.

In den loop van 1917 kwam in het Bestuur geene verandering; met 31 December eindigde het mandaat der heeren V. Schols, H. Pyls en Dr Doppler; in de daardoor ontstane vacaturen werd op de algemeene vergadering voorzien; met acclamatie werden die drie heeren op voorstel van den Voorzitter herbenoemd. Het Bestuur vergaderde op de gezette tijden.

In het ledental kwam de volgende verandering: 15 nieuwe leden werden aangenomen, daartegen is een verlies te boeken van 8, hetzij door sterven, hetzij door ontslagneming, zoodat op

Digitized by Google

31 December het ledental bedroeg 202. Hier zij evenwel gewezen op de wenschelijkheid nieuwe leden aan te werven, zoowel om ons Genootschap in breederen kring bekend te maken, als wegens den finantieelen steun.

De algemeene ledenvergadering werd gehouden Woensdag 23 Mei op het raadhuis te Maastricht in de zoogenaamde Prinsenkamer. Zij werd bijgewoond door een grooter aantal leden dan gewoonlijk. nu het gold de huldiging van onzen hooggeachten voorzitter, Dr. P. J. H. Cuypers, bij gelegenheid van zijn 90en verjaardag. Het Gemeentebestuur had zijn verlangen te kennen gegeven om bij die gelegenheid zijn Edele namens de gemeente Maastricht te mogen huldigen en was op die vergadering aanwezig met meerdere leden van den raad.

Nadat de aanwezigen in voornoemde Prinsen-kamer, die door de zorg van het Gemeentebestuur smaakvol versierd was, hadden plaats genomen en de vergadering door den Voorzitter was geopend; nadat het door hem gedane voorstel om de drie reglementaire verslagen achterwege te laten en ze af te drukken in het deel der „Publications", was aangenomen; nadat evenwel de penningmeester de eindcijfers zijner boeken had medegedeeld, drie heeren waren aangewezen om zijne boeken met de bijbehoorende bescheiden in te zien en hem inmiddels decharge was verleend, bekwam de burgemeester van Maastricht, op zijn verzoek, het woord, om namens het Gemeentebestuur en ook persoonlijk Dr. Cuypers zijne gelukwenschen aan te bieden. Deze vereerende taak volbracht spreker gaarne, omdat hij hierdoor wil leveren bewijzen van erkentelijkheid, bewondering en sympathie jegens Dr. Cuypers, die zooveel gedaan heeft voor het behoud van de vele oude monumenten, waaraan Maastricht zoo rijk is, dat hem daarvoor dankbaar zal blijven. Spreker wenschte, dat de woorden door Dr. Cuypers te Amsterdam gesproken, nl. dat zijn werk moge strekken tot eer en glorie van God en tot welvaart van het vaderland, mogen bewaarheid worden; daarbij voegende den wensch, dat het hem moge gegeven zijn, met Gods hulp nog lange jaren werkzaam te zijn tot eer en glorie van God en in het belang en tot heil van het Vaderland. Alsdan bood spreker aan Dr. Cuypers namens Maastricht een krans aan van eikenloof met zijden linten in de kleuren der stad, rood en wit, daarbij voegende dat de kleuren hem

Digitized by Google

mogen zijn een bewijs der eer welke Maastricht hem op heden brengt. Met een lang leve Dr. Cuypers sloot spreker zijne rede.

Vervolgens nam de heer J. Schaepkens van Riempst Sr, als oudste bestuurslid, het woord, om zijn Zeergeleerde namens ons Genootschap te huldigen. In eene meesterlijk doorwerkte rede sprak hij zijn Edele ongeveer aldus toe:

Na uw zegentocht in uwe vaderstad, wier inwoners U met ongeëvenaarde geestdrift hebben gevierd als den grootsten hunner medeburgers, waar groot en klein, oud en jong, aangevoerd door de hoogste autoriteiten op kerkelijk en burgerlijk gebied, geleid door den Roermondschen magistraat, U officiëel hebben gehuldigd ten raadhuize onder enthousiastisch gejubel der geheele bevolking. — Nadat gij zoo treffend zijt gehuldigd op eene in de geschiedrollen nog niet geboekte wijze, in de hoofdstad des lands, door de van heinde en verre toegestroomde uitstekende mannen, op bouwkundig, archeologisch en ander kunstgebied, in den kunsttempel door U zelven op zoo geniale wijze ontworpen en tot in de kleinste onderdeelen opgebouwd. — Nadat U ook door den eersten magistraat van Limburg's hoofdstad namens den Gemeenteraad welsprekende hulde is gebracht, valt aan het Provinciaal Geschied- en Oudheidkundig Genootschap in Limburg de hooge eer te beurt U ook blijk te mogen geven van de bewondering die zijne leden voor U gevoelen, van de dankbare genegenheid, die hen bezielen voor U, hunnen Limburgschen gewestgenoot, voor U als hunnen hooggevierden President.

Juist tien jaar geleden werd gij tot Voorzitter gekozen en sinds dien tijd hebt gij steeds met de grootste competentie niet alleen, doch ook met de meeste belangstelling de belangen onzer Vereeniging behartigd, onze menigvuldige bestuursvergaderingen en onze vaak vermoeiende jaarlijksche archeologische excursies geleid en allen, die daaraan deelnamen, leerrijk met den schat uwer diepgaande wetenschap en kunstliefde onderhouden.

Ik mag dan ook zonder de minste aarzeling getuigen, dat door uw voorzitterschap aan ons Genootschap een benijdenswaardige luister is bijgezet, dat wij fier mogen zijn U, den genialen bouwmeester, den edel en verheven denkend en handelend christelijken artist op dezen dag te mogen begroeten als onzen meester en hooggeëerden vriend.

Digitized by Google

Want aan al de eminente karaktertrekken, die U eigen zijn, paart gij naast uw meesterschap op kunstgebied eene minzaamheid, die vooral door de leden van ons bestuur bij iedere gelegenheid geconstateerd en op zeer hoogen prijs wordt gesteld.

Heb dan dank, hooggeachte President, voor al hetgeen gij voor ons Genootschap gedaan hebt, voor uwe wijze leiding, voor uw leerrijk onderhouden, voor uwe praktische wenken en raadgevingen.

Ons Genootschap, dat de geschied- en oudheidkunde van Limburg beoefent en in ruime mate tracht te doen waardeeren, heeft dan ook, naar ik meen, het recht U dank te zeggen en te huldigen, namens allen in ons gewest, wien kunst en wetenschap op genoemde gebieden ter harte gaat.

Dan ging spreker na de vele gebouwen in Limburg door Dr. Cuypers gesticht of gerestaureerd, zoowel op kerkelijk als burgerlijk gebied. Hij heeft dat gedaan met een kunstzin, met het verheven inzicht van den christen artist, die door terugdenken aan de onvergelijkelijke middeleeuwsche meesters, wier ongeevenaarde bouwwerken de bewondering wekken van al wie specifiek katholiek denkt en oordeelt, aan al wie in staat is de techniek van nabij te kunnen beoordeelen. Spreker constateerde, dat de roem van Dr. Cuypers op het gebied van bouwkunde heinde en verre gevestigd is en daarom aanspraak heeft op de roemrijke vereering van het nageslacht. Hoe zou eene hulde als hier, ging spreker voort, gebracht kunnen worden zonder dat speciaal erop gewezen werd wat Tricht's roem, sprekende door zijne vóór- en na-middeleeuwsche kerken en kloostergebouwen, aan Dr. Cuypers verschuldigd is? Hij gaat na de verschillende gebouwen te Maastricht door zijn Edele in hunnen oorspronkelijken bouwtrant hersteld, o.a. de St. Servaas- en de O. L. Vrouwekerk; herinnerde eindelijk hoe het Genootschap heeft gestreden voor het behoud van monumenten, in welken strijd Dr. Cuypers steeds leiding heeft genomen. Met een lang leve Dr. Cuypers sloot hij zijne welsprekende rede. Alsdan bood hij hem namens bestuur en leden eene oorkonde aan, waarin de gelukwenschen van dezen zijn neergelegd.

Dr. Cuypers geroerd, dankte in gevoelvolle woorden de beide sprekers voor de hartelijke woorden en wenschen tot hem ge-

Digitized by Google

sproken en gaf de verzekering zijner oprechte dankbaarheid en liefde jegens Limburg.

Vervolgens kreeg het woord de WelEerwaarde Zeergeleerde pater fr. Dr R. Ligtenberg, van de orde der Minderbroeders, om de aangekondigde lezing te houden over steenplastiek in Nederland, met name over beeld- en ornamentrelief te Maastricht in het Romaansche tijdperk.

In een betoog dat van ernstige studie en gedegen wetenschap getuigt, meent spreker de conclusie te mogen trekken dat in de 12e en eerste helft der 13e eeuw te Maastricht, onder direct duitschen en ver verwijderden franschen invloed eene beroemde kunstschool of minstens althans eene toonaangevende kunstwerkplaats gevestigd was, die gedeeltelijk Nederland, België en zelfs het oude Trier van kunstwerken voorzag, en meesters telde wier individueele hand thans na achthonderd jaar in enkele, hoezeer ook gehavende, beeldhouwwerken te kennen is. Door het nagaan der geheele kunstliteratuur van het onderwerp, het uitpluizen der historische gegevens en oorkonden, het wegen der legendarische probabiliteiten, vooral door eene scherpe vergelijking tusschen vorm, stijl, techniek, stand en uitdrukking der figuren en de steensoort komt de spreker tot de overtuiging dat eenzelfde Maastrichtsche meester beeldhouwde: *de Majestas Domini*, Christus tusschen de zinnebeelden der vier Evangelisten, die in de St.-Servaaskerk van Maastricht, van de zijde van den Kruisgang, boven de zuid-oostelijke kerkdeur staat; — verder den triumpheerenden Christus, den nek vertredend van leeuw en draak, zich bevindend in het westelijk portaal der O. L. Vrouwekerk dier stad; — verder het merkwaardig altaar in den westbouw der St. Servaaskerk aldaar in twee vakken, het bovenste, halfrond, met Christus tusschen St. Petrus en St. Servatius, het onderste, vierkant, met de H. Maagd tusschen twee Engelen; — het tympaan eener kerk te Trier, dat later boven het *Neuthor* werd geplaatst en thans in het *Provinzial Museum* zich bevindt, namelijk den zegenenden Christus tusschen den H. Petrus met de sleutels en Eucharius met symbool der stad Trier; en eindelijk voor de abdij van St. Laurent bij Luik het overheerlijk relief van O. L. Vrouw, genaamd *Vierge de St. Rupert*, zich nu bevindend in het *Musée archéologique* te Luik, nl. Maria met het Kind, gezeten op een troonzetel.

Digitized by Google

Spreker meende na nauwlettende onderscheiding dat een ander Maastrichtsche meester kapte: de Apostelen-figuren Johannes en Jacobus te St. Odiliënberg, bij de restauratie in een steunmuur van den tuin ingemetseld gevonden en eenen gans dergelijken Johannes den Dooper, in 1839 in de St. Janskerk te Utrecht uit het puin gehaald en thans bewaard in het stedelijk museum aldaar.

Blijkbaar is nog van diens zelfden meesters hand de hoogst karakteristieke aartsbisschopsfiguur, die in den zuidelijken muur van het westportaal der O. L. Vrouwekerk te Maastricht is ingemetseld, in welke figuur sommigen meenen te zien den H. Bernardus, abt van Clairveaux, die in 1147 op het plein vóór die kerk den kruistocht gepredikt heeft.

Misschien naast of gelijktijdig met deze werkplaats bestond te Maastricht nog eene tweede, van de eerste vrij kennelijk onderscheiden, minder hieratisch van stijl en hooge opvatting en meer vrij, los, ongebonden, uit het dagelijksch leven genomen. Deze school of werkplaats leverde o.a. de zich in den noordelijken muur van het westelijk portaal der O. L. Vrouwekerk ingemetselde vroeger verkeerdelijk genoemde *Investituur*, door den spreker als *eed op de Heiligen* beteekend, een vijfhoekige steen nl. met deze voorstelling: voor een koning aan wiens zijde zijn scherprechter, legt een geknielde persoon, naast wien zijn getuige, met de hand op een Heiligenreliek den eed af.

Eindelijk stammen, volgens sprekers meening, uit diezelfde werkplaats de groote gehistorieerde kapiteelen van het priesterkoor der O. L. Vrouwekerk.

Spreker lichtte dit alles toe door vergelijking met behulp van photographiën.

De Voorzitter dankte den spreker voor zijne leerrijke en hoogst belangwekkende lezing, er op wijzend dat Limburg, met name het oude Maastricht, trotsch mag wezen op de door hem getrokken conclusies, wier hooge waarschijnlijkheid althans aan te nemen is.

De pogingen door het Bestuur aangewend tot instandhouding of herstelling van oude monumenten en tot voorkoming van verkoop en verkwanseling van oude kerkelijke ornamenten, sie-

Digitized by Google

raden enz., hebben goede resultaten opgeleverd. Meerdere kerkelijke voorwerpen, die voor den dienst niet meer gebruikt worden zijn in bruikleen aan ons museum afgestaan. Het Bestuur mocht er in slagen finantiëelen steun te bekomen o.a. voor de herstelling en instandhouding der kapel van St. Joost bij Echt en het zich aldaar bevindend gehavend Heiligenbeeld, en voor het laten uitvoeren van werkzaamheden, benoodigd ter voorkoming van verder verval der oude kapel te Lemiers, eene der oudsten van ons land, wellicht dagteekenend uit het Carolingisch tijdperk.

Deel 53 der „Publications" kwam buiten schuld van het Bestuur veel te laat gereed; maatregelen zijn evenwel genomen, dat dit in het vervolg niet meer het geval zal zijn. Wegens de hooge stijging van den prijs, tengevolge van het stijgende drukloon en de duurte van het materiaal, is het Bestuur genoodzaakt geweest het deel merkelijk in te krimpen en te reduceeren tot op de helft, ten einde het finantiëel evenwicht te kunnen behouden. Niettegenstaande heeft het Bestuur gemeend eene beslissing te moeten nemen in het belang van ons Genootschap, eene beslissing die gelukkig mag genoemd worden en die, zonder twijfel de goedkeuring van alle leden zal wegdragen, namelijk het overnemen en voor eigen rekening exploiteeren van het tijdschrift „de Maasgouw". Dat tijdschrift, wellicht het oudste gewestelijk van ons land, dreigde wegens het geringe aantal der abonne's te vallen, en zou reeds gevallen zijn zonder de welwillendheid der drukkers, de heeren Boosten en Stols, wien hier openlijk daarvoor dank wordt gebracht. Het Bestuur ten volle overtuigd van het belang van dat periodiek voor de gewestelijke geschiedenis en oudheidkunde, waarop toch het streven van ons Genootschap is gericht, heeft het zich tot plicht gerekend die overname te moeten doen en het tijdschrift te maken tot een maandblad van ons Genootschap. Daarin zullen dan, zooals tot heden, naast de „Publications", bronnen verzameld worden voor de geschiedenis van ons gewest in haar uitgebreidste beteekenis, ook berichten van het bestuur opgenomen en andere mededeelingen gedaan worden.

De redactie werd opgedragen aan de heeren A. J. A. Flament, Dr. W. Goossens en den ondergeteekende, welke laatste tevens te zorgen heeft voor het in elkaar zetten en het regelmatig

Digitized by Google

verschijnen der verschillende nummers, het vervaardigen der indices enz. Dit maandblad zal dan verplichtend zijn voor de leden en zal de contributie diensvolgens met fl. 1.— verhoogd worden.

Met de 45. zoowel binnen- als buitenlandsche zustervereenigingen bleef ons genootschap aangesloten; van die in ons land werden de periodieken en andere boekdeelen geregeld ontvangen en gewisseld. wat met de meesten van het buitenland, wegens den oorlogstoestand, niet kon plaats hebben. Ook konden de „Publications" den leden, althans die in België wonen, niet worden toegezonden.

Aan het eind van dit verslag rest nog de plicht den goeden God te bedanken voor zijn zegen ons in het afgeloopen jaar andermaal geschonken en de leden voor den steun verleend door hun lidmaatschap of nog op andere wijze.

Dr. P. DOPPLER.

Verslag van den Conservator.

Voorop een korte verklaring.

Tot nu toe werden in het verslag vermeld de voorwerpen in het Museum ingekomen van October tot October, op welk tijdstip de copie voor het volgend nummer der „Publications" werd ingeleverd. Nu echter, volgens een kort geleden genomen besluit. het geheel verslag van de laatste algemeene vergadering in het volgend Jaarboek zou opgenomen worden, is het plicht dat die algemeene regeling ook op het Museum wordt toegepast, zoodat in dit verslag alleen kunnen vermeld worden de voorwerpen die van October 1917 tot Januari 1918 zijn ingekomen.

Bijzondere veranderingen vallen niet te melden, het bezoek aan het Museum neemt gaandeweg toe.

Aangewakkerd door de kerkelijke overheid worden meer en meer kerkelijke voorwerpen in bruikleen afgestaan, die zoo-

Digitized by Google

doende voor betere tijden en gelegenheden bewaard kunnen blijven.

Wel bestaat er nog eenig gevaar dat de zaken, die onder den naam „oude prullen", hier of daar zijn weggeborgen, in verkeerde handen terecht komen.

Ook daarvoor moet dus worden gewaakt.

Hoogst wenschelijk zou het verder zijn dat het Bestuur van het Genootschap in staat kon worden gesteld om opgravingen te doen, waar de nu en dan gevonden voorwerpen genoegzaam aantoonen, dat er op die plaatsen nog schatten bedolven liggen.

Wij verzoeken in ieder geval de leden bij het vinden van dergelijke voorwerpen het bestuur daarmede in kennis te stellen.

I. Werden *geschonken:*

Een steenen kruikje (steengoed van Raeren) gevonden in de fundeering van een huis tusschen de O. L. Vr. poort en de Maasbrug te Maastricht, door den Eerw. Heer Nuyts aldaar.

Een koffiemolen door den heer J. Gense te Maastricht.

Twee Romeinsche pannen, afkomstig uit Lubeeck bij Leuven, door den heer P. Doppler te Maastricht.

II. Werden *in bruikleen afgestaan:*

Twee rekenboeken van de oude schutterij te Berg en Terblijt.

Een lijkbord (omtrent 1800) door een inwoner van Berg en Terblijt.

Een klokkenstoel, afkomstig van het raadhuis, afgestaan door het gemeentebestuur te Maastricht.

III. Werden *aangekocht:*

Eenige scherven van eene oude vaas of urne, (in 't Leidensch museum grootendeels te saam gevoegd), gevonden op het Mariaveld te Susteren.

Vijf gepolijste steenen bijtels, gevonden in de omstreken van Echt.

Nog zij vermeld, dat zich hier en daar nog voorwerpen bevinden die voor het Museum reeds werden aangeworven, doch die wegens de moeilijke tijdsomstandigheden nog niet vervoerd konden worden.

M. RUTTEN,
Conservator.

Digitized by Google

Verslag van den Penningmeester.

Ontvangsten:

Van verkochte exemplaren der „Publications	fl. 236.95
Entrée-gelden tot het Museum	180.80
Subsidie en giften	400.—
Retributie der leden	593.—
Saldo van het vorig jaar	84.39
	fl. 1475.14

Uitgaven:

Kosten entrée's Museum	fl. 45.20
Salarissen	117.50
Drukwerken	50.40
Drukloon der „Publications"	640.54
Algemeene kosten (vuur, licht)	284.02
Uitgaven voor het Museum	166.87
Overnemen der „Maasgouw"	108.55
Lidmaatschap „Oudheidkundigen bond"	10.—
Saldo van dit jaar	52.06
	fl. 1475.14

Digitized by Google

De Romeinsche „tempel" van het Ravenbosch bij Valkenburg.

Daar, waar de Sittarderweg, komende van Houthem, na het hooge bergplateau te hebben bereikt, waarover zich eenmaal in wijde uitgestrektheid het Ravenbosch uitbreidde, het klooster der Paters Oblaten is gepasseerd en den smallen Hagensweg heeft gekruist, ziet men, juist 100 Meter voorbij die kruising, in het akkerland duidelijk een rond heuveltje zich afteekenen. Dit is de plaats, waar in 1849 Dr. Janssen een ontdekking deed, welke, als zij juist zou blijken te zijn, een zeer interessant licht werpen moet op die „Colonie Belgo-Romaine au Ravenbosch" van welke Habets ons in het „Bulletin des Commissions royales d'art et d'archéologie, XVII (1878)" verhaalt. Immers dan zou hier waarschijnlijk werkelijk een centrum aanwezig zijn voor die Romeinsche landbouwkolonie, waarvan de hoeven in wijden omtrek in het golvende heuvelland werden weergevonden en zeker ook nog in grooten getale verborgen zullen liggen.

Dr. Janssen zelf heeft betreffende zijn onderzoek slechts een ongepubliceerd rapport aan den Minister van Binnenlandsche Zaken gezonden, doch Habets heeft er in zijn bovengenoemde publicatie voor gezorgd, dat dit rapport niet in vergetelheid is geraakt.

Hij verhaalt ons hoe Janssen hier in dit heuveltje blokken mergelsteen gevonden heeft, welke volgens dezen deel moeten hebben uitgemaakt van een kleinen tempel. Een deel van die blokken zou ten tweeden male nog eens zijn gebruikt, voor een ander, onbekend doel. De tempel in kwestie had een ronden vorm van een 15 M. middellijn, zooals duidelijk bleek uit de fundamenten, welke nog aanwezig waren uit de voetstukken der kolommen van mergel en de weinige fragmenten van de kroon-

Digitized by Google

lijst van hetzelfde materiaal. De fundamenten bestonden uit een dikke laag kiezel in de leem ingestampt, juist zooals bij de Romeinsche hoeven in den omtrek en hierop lag dan een rij mergelblokken, welke als basis moesten dienen voor de zuilen. Deze blokken hadden een ronden vorm, aan de buitenzijde een weinig afgerond; ze waren ongeveer 1 M. hoog. Van de zuilen werd niets gevonden, wel echter stukken van de aan eene zijde afgeronde kroonlijst, die op meerdere plaatsen de doken van ijzeren ankers vertoonden.

Ten N.W. van dezen tempel vond Janssen de basis van een altaar van zandsteen van Rolduc, naar hij meende, van hetwelk hij verschillende fragmenten dacht weer te vinden, in een plaveisel aan diezelfde zijde van het gebouw, dat verder bestond uit een mengsel van ruwe steenen, kiezel en mergelblokken.

Janssen meende — waarom blijkt niet — dat de ruïnen van den tempel tot begraafplaats kunnen hebben gediend, doch Habets verzet zich hiertegen. Ten slotte haalt deze laatste eenige voorbeelden aan van zulke ronde tempelgebouwen, vooral op munten afgebeeld.

Men zal ons toegeven, dat we terecht deze ontdekking van Janssen, als zij juist zou wezen, hoogst belangrijk hebben genoemd. Hij had zich echter bij zijn onderzoek slechts tot enkele proefsleuven bepaald, en het ontbreken van alle eenigszins belangrijke afbeelding of teekening vermeerderde de onzekerheid. Het leek niet geoorloofd met zoo betrekkelijk oppervlakkige gegevens werkelijk de aanwezigheid van zulk een belangrijk monument hier aan te nemen.

Vooral op instigatie van de heeren Dr. Goossens en Jan Diepen ondernam ik dus in September j.l. hier een proefgraving teneinde de juistheid dier gegevens te toetsen en te zien of hier mogelijk een algeheele ontgraving de moeite loonen zou. Met dankbaarheid zij hier de vriendelijke bereidwilligheid vermeld, waarmede de eigenaars, de Paters Oblaten, mij hiertoe de vergunning verleenden.

Gelijk onze plattegrond fig. 1 dit vertoont, werd dwars door het terrein een breede sleuf A gegraven en nadat hierin werkelijk op twee plaatsen het kiezelfundament van een rond gebouw werd gevonden, was het niet moeilijk in een aantal kleinere sleuven het verloop daarvan te vervolgen en op deze wijze dus

Digitized by Google

den plattegrond vast te stellen. We kunnen dus zeker zeggen dat Janssen tot zóó ver volkomen juist heeft gezien, dat hier werkelijk zulk een rond bouwwerk aanwezig is geweest. Voor de maten en de diepte der nog voorhanden fundeeringen onder het maaiveld (op den plattegrond als m. aangegeven) kunnen we naar deze fig. 1 verwijzen. Op het kiezelfundament lagen, zooals Janssen ook bericht, nog de overblijfselen van mergelblokken. Overigens werden echter geen steenen van eenigen bovenbouw aangetroffen en we meenen dat Janssen daarvoor heeft aangezien, wat feitelijk een geheel andere bestemming had. Onze sleuf A werd n.l. aan de N.W.zijde van het ronde gebouw doorgetrokken door wat hij, naar zijn bovenstaande beschrijving, voor een plaveisel van allerlei steenen heeft aangezien. Zelfs werd op dit punt waarschijnlijk de plaats weergevonden, waar hij met zijn proefsleuf dit z.g. plaveisel had doorsneden. Werkelijk troffen we daar groote behouwen mergelblokken aan, welke geheel overeenkomen met de door hem als blokken van den basis beschreven steenen. Het bleek ons echter, dat zij een geheel anderen oorsprong hadden.

In onze sleuf, later aanmerkelijk verbreed, vonden we toch op aanzienlijke diepte daar, waar die op onze figuur 1 zijn aangegeven (vgl. ook de maten op den plattegrond) een aantal vierkante steenen kisten. Onze fig. 2 vertoont deze zelfde kisten op grooter schaal en precies in details, in plattegrond en opstand geteekend. (Voor de juiste maten vergelijke men de schaal). We zien hier eerst twee losstaande kistjes (1 en 2) uit opstaande mergelplaten gebouwd en van een dergelijke plaat als bodem voorzien. Dan volgt een groot exemplaar (3), ruim 1 M. lang, dat op merkwaardige wijze aan de twee nu volgende is vastgebouwd. In twee van de wanden (3a en b) zijn eigenaardige halfronde nisjes ingehouwen, loculi, zooals ze in sarcophagen en vooral in grootere graftomben welbekend zijn; de korte wand (3a) vertoont er zelfs drie. één groote bovenaan en daaronder twee naast elkaar (vgl. de teekening, waarop ook het vooraanzicht van dezen korten wand afzonderlijk is weergegeven). Een andere nis bevond zich in een der lange wanden (b); een gedeelte van dezen wand (b) diende tevens als wand voor de groote kist (4) die daar op dezelfde wijze uit zulke mergelplaten tegen aan was gebouwd, terwijl de bodem van deze uit twee platen naast

Digitized by Google

elkaar bestond. Een klein vierkant kistje (5) lag, zonder afscheiding tegen deze laatste groote kist aan en had een gemeenschappelijke korte zijde met de eerstgenoemde groote kist (3). Merkwaardig was het hoe de kleine tusschenruimte, door de opstaande wanden van de groote kist (3) gelaten, waar deze aan den bodem van kist 4 aansluiten, door een klein vierhoekig mergelblokje (6) werd aangevuld.

Zoo vormde dus de geheele aanleg één geheel en het was niet twijfelachtig, dat we daarin een aantal steenen sarcophagen hadden te herkennen, ter plaatse uit mergelplaten gebouwd, zooals we ze, vooral ook losstaande, bij de Romeinen zoo goed kennen. Deze kleine sarcophagen dienden om de asch van verbrande dooden op te nemen.

Klaarblijkelijk waren deze kisten reeds zeer lang geleden van hun inhoud beroofd. Hun eigen vorm en de vondst van een enkele Romeinsche scherf op hun bodem, gaf ons echter de volkomen zekerheid, dat we hier met een Romeinsche begraafplaats te doen hadden. In onze sleuven door het ronde gebouw werden eveneens slechts enkele vrijwel onherkenbare scherven en een steenen beiteltje gevonden, een niet oninteressant voorwerp in dit Romeinsche milieu.

Onze beide foto's, fig. 3 genomen van het Z.W., fig. 4 van het N., geven ons een volkomen duidelijk beeld van dezen aanleg. Op fig. 4 ziet men ook de loculi in de wanden van kist 3 uitgehouwen.

Op deze laatste foto (fig. 4) ziet men geheel links aan den rand, op hooger niveau, nog een steenbrok uitsteken, zooals we er meer boven dezen aanleg hebben gevonden. Het is duidelijk, dat deze sarcophagen eenmaal ook steenen deksels moeten hebben gehad, die er bij de latere berooving zijn afgenomen en ongetwijfeld hebben we daaraan deze steenbrokken toe te schrijven. Waar ze verder aan den bovenkant eenigszins afgerond zijn geweest en ook overigens met de door Janssen beschreven steenen overeenkomen, gelooven we, dat het deze dekselfragmenten geweest zijn, welke hij voor gebouwresten heeft aangezien.

Niettemin waren zijn waarnemingen in hoofdzaak volkomen juist gebleken. Hier had werkelijk eenmaal een groot rond Romeinsch gebouw gelegen en het is zeker zeer voor de hand

Digitized by Google

liggend bij een gebouw van dien vorm aan een tempel te denken. Alleen is het vreemd, dat er naar het schijnt niets van een cella-fundament te vinden is. Een algeheele opgraving zou ons echter eerst de mogelijkheid openen uit te maken of die hier in werkelijkheid niet aanwezig was. Het zou zeker zeer wenschelijk zijn dit merkwaardige gebouw nader te leeren kennen.

De vraag rijst echter *) aan welke godheid hier zulk een tempel kan zijn gewijd. Tempels van dezen vorm zijn zeker den Romeinen bekend geweest, ze werden echter, voor zoover we weten, uitsluitend voor Vesta, Diana en Hercules of Mercurius gebruikt en zijn zeker alles behalve algemeen geweest. Hoe zouden wij er dan hier een vinden?

Er is echter nog een andere kultus, waarbij deze ronde gebouwvorm, zeer waarschijnlijk van den oerouden Italischen ronden huisvorm af te leiden, een belangrijke rol speelt, namelijk de doodenvereering. Ronde doodentempeltjes en mausolea komen betrekkelijk veelvuldig voor. Behoeven we aan dat van Cecilia Metella aan de Via Appia of aan het bekende mausoleum van Hadrianus te herinneren?

Zou dan onze belangrijke vondst van die steenen sarcophagen ons hier niet een eind op weg kunnen helpen? Blijkbaar heeft ons gebouw hier behoord tot een aanleg, waarvan ook die met zooveel zorg en piëteit gebouwde begraafplaats deel heeft uitgemaakt. Zouden we het dan ook zelf niet veeleer met die vereering der dooden in verband moeten brengen? Zou onze ronde tempel van het Ravenbosch niet een grafgebouw wezen?

Misschien zou een voortgezet onderzoek hier, ons nog een antwoord op deze vraag kunnen brengen. In alle geval echter lag hier, te midden dier Romeinsche landbouwkolonie, een met groote zorg aangelegde begraafplaats en het is te verwachten, dat rondom dit ronde gebouw, zij het dan tempel of mausoleum, nog meerdere dergelijke steenen sarcophagen te vinden zouden wezen.

Febr. 1918. Dr. J. H. HOLWERDA.

---

*) Bij het volgende vergelijke men W. Altmann, „die Italischen Rundbauten."

Digitized by Google

Digitized by Google

ROMEINSCHE RONDBOUW EN BEGRAAFPLAATS TE RAVENSBOSCH.

Digitized by Google

Digitized by Google

BLOOTGELEGDE SARCOPHAGEN.

FIG. 3.

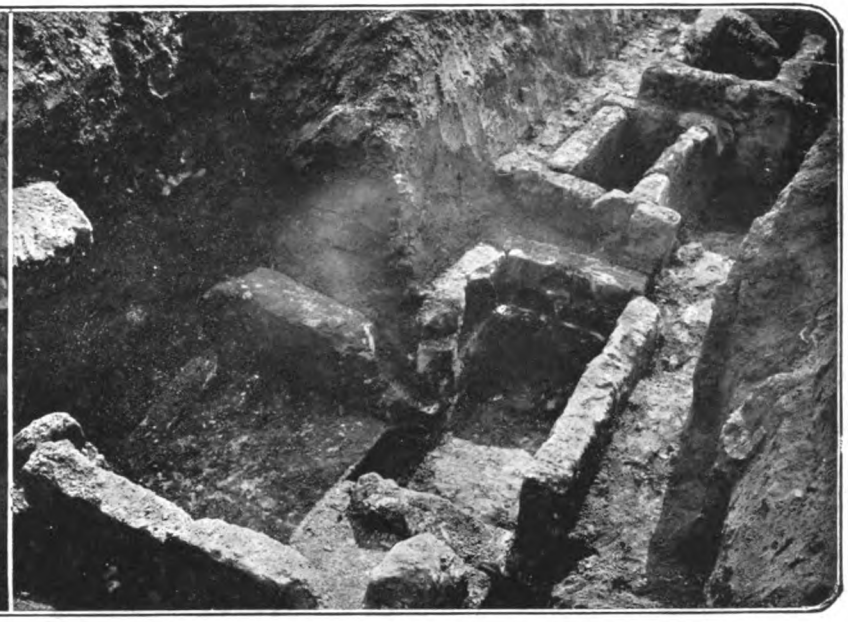

FIG. 4.

Digitized by Google

Digitized by Google

Woordenlijst uit het Valkenburgsch plat

met

etymologische en andere aanteekeningen

door

TH. DORREN.

L.

Laar v. zn. *sufferig meisje*. Kil.: laere, laerie, mulier inculta, inepta.

Laam make ww. *in de maling nemen*.

Laammèèker m. zn. *fopper, zeurkous;* schimpnaam voor de Sittarders.

Labeurder m. zn. *landbouwer*. (fr. laboureur).

Labeure ww. *boerenbedrijf uitoefenen*. (fr. labourer).

Labberente zn. *verwarring, besluiteloosheid*. Hèè is in de labberente; van labyrinthe, doch waarschijnlijker laborantia.

Lak m. zn. *gebrek, fout*. „Lak hubbe", *slechte naam hebben*. Kil.: laecke = gebrek. Teuth.: lac, vicium.

Lakevelder m. zn. *koe met wit fijnharig vel*.

Lakkèj werpe ww. *jongensspel, hetwelk met keien gespeeld en waarbij veel heen en weer geloopen wordt;* het ndl. lakei heeft de oorspronkelijke beteekenis van looper, cursor. Verg. (mndl. lacket = kaatsbaan).

Lakritz m. zn. *drop, ingedikt sap van zoethoutwortel;* glycyrrhiza, verbasterd tot liquiritiae. Zie i. v. kristesaap.

†Lampegek m. zn. *standaard waaraan de oude olielamp hing*. Gek heeft de beteekenis van knie, gewricht, iets wat zich gemakkelijk draait en lenig is.

Lamperschen haan, *Lombardische haan van een hoogpootig hoenderras*. Teuth.: Lamperden, Lombardijen.

Lange ww. *geven, aanreiken*.

Digitized by Google

Lap m. zn. *slag, stoot,* (lat. alapa).

Lassee m. zn. *boordsellint.* (fr. lacet).

Lathamer m. zn. als scheldnaam „schèèle lathamer". Verg. lateraler = naar ééne zijde kijker.

Lattèj v. zn. *houten bovendorpel,* waar iets op rust. (mndl. laytiere = draagstoel.

Lavèj v. zn. *grindweg.* (fr. levée), dam of dijkweg. Lavèj is het tegenovergestelde van kassèj = geplaveide weg.

Lawèjt v. zn. *lawaai,* joodsch. lewai! = ach! Chr. Plantyn: „lauweyt, l'aubade qu'on joue en aucunes villes sur le midy et sur le soir devant l'hostel de la ville."

Leeg o. zn. *maanphase* van 28 dagen.

Leegdaag m. zn. *Lichtmis.* Door Paus Gelasius 492—496 ingevoerd ter vervanging der heidensche lupercalien, waarbij omgangen met lichten werden gehouden.

Lèèrentis m. zn. *zonder gist bereide pannekoek.*

Leezaot v. zn. *gierzwaluw.* (fr. martinet), omdat ze tegen den tijd van Sint Martinus vertrekt.

LèGtouw v. zn. *zetlijn.*

Leihartig bn. *weekhartig.*

Lekfietsche o. zn. *lekkernij.*

Lemme eigenn. *volksnaam voor Lambertus, waaruit ook de familienaam Lemmens voortkomt.* „Veer zullen 't laote wie Lemme het gezat hèèt", *wij laten het bij het oude.* Aan Lemme, misschien Sint Lambertus, worden vele oude gebruiken en inzettingen toegedicht.

Lemmel m. zn. *aanhangsel,* (lat. lamella).

Lemmele ww. *zuigen.*

Lempe ww. *uitrekken, lengen van koord of stof.*

Lepsche ww. 1. *drinken van honden.* 2. *sprenkelen met de hand.* Kil.: lapen, lambare.

Leppig bw. *plichtig, schuldig.*

Lessche mv. *slippen aan vrouwenjak.* Teuth.: lass, lappe, slyppe.

Leun v. zn. *luns, wig tegen den naaf.*

Liejaar m. zn. *Luiksche kopermunt* tot in het begin der 19e eeuw te Valkenburg in omloop.

Liekbrèèd o. zn. *lijkbord;* zwarte plank met de letters

Digitized by Google

R. I. P. die aan het sterfhuis uitstaat zoolang het lijk er is. Voortijds zette men een schoof met meerdere banden gebonden naast de deur.

Liekoup m. zn. *bedrag door den kooper te betalen, meestal in drank aan dengeen dien hij afgeboden heeft.* Liekoup = blijk van koop. „It. doe men dedinget dat Thys tolleneer den dam overgaf de he an die stad gemeyt hat (van de stad gehuurd had) ende Thys rentmeester de hoger naem dan he gestande hadde, was die te lycop op XX boeschen." [Stadsrek. v. Valkenburg.] Omdat de stad den dam hooger verpachtte, moest zij de liekoup betalen. Kil.: lyckkoop = rouwkoop. Teuth.: licoopspenninck, arra.

Lienteike o. zn. *lidteeken.* Verg. (osaks. likhamo).

Lies bw. *goed, gemakkelijk.* (hgd. leise).

Lievend o. zn. *lijnwaad, de wasch.*

Liezenei o. zn. *vliezenei.*

LiGdeur v. zn. *luik.*

Limburgeersch, *de streek van Aubel en Herve,* eertijds deel van het oude hertogdom Limburg. Van Heelu noemt de bewoners Limborcheeren.

Linge v. zn. *lendenen.*

Lingelaam bw. *lendenlam.*

Linte zn. *soort zoete appels.* In de beteekenis van winterappelen. Teuth.: lenten, lynten, hibernus.

Liplepke o. zn. *kleinigheid.*

Litsch v. zn. 1. *boordsellint; zelfkant aan laken.* 2. *carboon, leisteen tusschen de kolenlagen.*

Litsche ww. *met centen naar een op den grond getrokken streep mikken.* (hgd. Litze = streep).

Locht eigenn. *buurt bij Spekholzerheide.* Locht is eene ontginning van tot akkerland gemaakte heide. Op gen Locht, hofstede bij Kleef. Verg. (vlaamsch lochting = tuinland).

+Loekse ww. *afwinnen.*

Loere ww. *dutten, sluimeren.* (noorsch, lûra = even inslapen).

Loerdaag m. zn. *twaalf dagen van Kerstmis tot Driekoningen, waarop naar het weer geloerd wordt door hen, die*

Digitized by Google

aannemen, dat het weer van elken dier dagen correspondeert met dat van de volgende twaalf maanden.

Reeds de Romeinen kenden deze prognostiek; volgens hen kon men het weer voorspellen door te letten op het weer der feestdagen, Bruma geheeten, welke op 24 November aanvingen. December zou dan zijn als 25 November. Januari als 26 November, enz. Christelijke moniken brachten de loerdagen van 25 November over op 25 Dec.

Loèsch v. zn. *oogklep van het paard.*

Loèschhood m. zn. *flaphoed.*

Loeskèèël m. zn. *luiskerel.*

Loeszak eigenn. *buurt te Houthem.* (laus, oudsaks. lagu = lage nattegrond, + ak, aha = water). Eene andere minder waarschijnlijke etymologie is loo, loe = bosch, + ak = water. Het substantief loe zou eene ongewone s aangenomen hebben.

Loeszak m. zn. *valschaard, vlegel.* (mndl. loes = valsch, onoprecht.

„Gi hebt jegen mi soe gevaren,
Dat ick u ridder bliven altoes
Ende u vrind al sonder loes."
[Kinderen v. Limborch].

zak in de beteekenis van buik, pans — bij uitbreiding mensch — komt in vele schimpwoorden voor: knapzak, strontzak, rotzak enz.

+Loesche ww. *scheelzien,* (fr. loucher).

+Loetsch v. zn. 1. *oorvijg;* 2. *zuigspeen.*

+Loetsche ww. 1. *klappen uitdeelen;* 2. *zuigen.*

Loewe ww. *luiden.*

Loezele ww. *voorzichtig spelen bij het balspel: knikkeren, biljarten, kegelen, beugelen,* enz.

Log bn. *luchtig van gebak.*

Loi v. zn. *run.*

Loikook m. zn. *runturf.*

Loip o. zn. *lage kuip,* (lope, oude friesche inhoudsmaat). Kil.: loope korens, loop salts.

Lommel m. zn. *spiervleesch van het middenrif, rundvleesch.* Kil.. lemmer lemmerstuck, pars carnis delicatioris. (ohgd. luomi = slap, zacht. Verg. fr. lombes = lendenen. Lat. lumbis = nier).

Digitized by Google

Lommeleberg eigenn. *eertijds gerichtsplaats van Staatsch Valkenburg onder Hulsberg.* Waarschijnlijk zoo geheeten naar lompen — boevenpak, daar opgehangen.

Lommelewief v. zn. *voddenkoopster, lompenwijf.*

Lòòk o. zn. *gat.* (hgd. Loch).

Losbreef m. zn. *dimissoriaal,* getuigschrift door den pastoor afgegeven, dat er geen beletsel bestaat tegen een huwelijk van een zijner parochianen. Verplichtend gesteld door het Concilie van Trente.

Los make ww. *preugelen.*

Lou v. zn. *loog.* (hgd. Lauge).

†Luchterhand bw. *ter linkerhand.* Kil.: lucht, luft, sinister. (eng. left).

Luuër m. zn. *looier.*

Luuëshaok m. zn. *losse haak, kram.*

Luuëter m.zn. *zeepsop.* Vgl. (lat. lotio, lotura; fr. lotion).

Luuëze ww. *beuren, geld ontvangen.*

Lügt v. zn. *lantaarn.* (hgd. Leuchte).

Lügter m. zn. *kandelaar.* Kil.: lichter.

Luierik m.zn. *luiaard.*

Luif v. zn. *luifel, voorspringend dak boven de deur.* Kil.: luijve. Teuth.: leuve, snoid huysken myt stroe gedeckt.

Luipsch bn. *loops, bronstig.*

Luit v. zn. *peul, huls.*

Luitere ww. *betalen, afschuiven.* (hgd. eine Rechnung läutern = vereffenen).

Lukerwelsch bn. *Luiker waalsch.*

Luukse gulle m. zn. *Luiksche gulden,* tot 1815 de gebruikelijke rekenmunt in Zuid-Limburg. fl. 0.56.

Lutterao, *Lutterade, buurt bij Geleen,* kleine rode.

M.

+Maad v. zn. *dienstmeid,* niet maagd virgo, eerder (kelt. magulo = slaaf, of magu = kind).

Maar v. zn. *nachtmerrie, incubus,* gewoonlijk in verband ge-

Digitized by Google

bracht met merrie, paard; etymologisch echter verwant met kelt. moro = Alp en gelijkbeduidend met hgd. Alpdrücken. (Fick: i. v. moro), gothisch marsjan = kwellen, hinderen, wordt ook bijgetrokken. Maar rieje is te vergelijken met fr. cauchemar, waarin het lat. verbum calcare = trappen, drukken.

Madschel v.zn. *dikke vrouw.*

Malber v. zn. *marmeren knikker.*

Mallesse mv. *baldadigheden.* (fr. molester).

Mallig onbep. telw. *ieder.*

Mallis v. zn. *list, geslepenheid.* (fr. malice).

†Mantelhout o. zn. *kapstok.*

Maon m. zn. *meun, hesseling,* een riviervisch.

Maore ww. reflexief, *zich afbeulen.*

Mangel v. zn. *mand.*

Mankaasche v.zn. *gebrek.*

Mariaziep *10 Juni.* Het volksgeloof neemt aan, dat, wanneer het op Mariaziep (ziepen = lekken) regent, het regenweer gedurende zes weken aanhoudt. De Franschen schrijven het aan St. Médard toe. 8 Juni. Het zal Margrietaziep zijn, daar St. Margriet op 10 Juni invalt.

Maroide bw. *afgemat.* (hgd. marode). Vgl. (lat. marcere, marceo = ter neer geslagen, verslapt).

Marmit v. zn. *ketel met insluitend deksel.* (fr. marmite).

Martelgaus v. zn. *Zuid-Limburgsch oogstfeest.* Zoodra de oogst ingeschuurd is, wordt van de eerste gedorschen tarwe vlaai gebakken en den opvolgenden Zondag „martelgaus" gevierd. Dit eerste graan heette het *malder Gods,* door letteromzetting en afslijting tot martelgaus geworden. (Jaarb. Prov. Gen. Limburg XVI, 95).

Marschesee m. zn. *maréchaussée.* Van af de elfde eeuw werd in Frankrijk de zorg voor de inwendige rust toevertrouwd aan eene afdeeling ruiterij onder bevel van een *maréchal.* Naar hun hoofdman werd deze ruiterij *maréchaussée* genoemd.

Mascherang m. zn. *kleingoed, gruis, afval, iets wat door elkaar gemengd is.* Vgl. (hgd. mischen). Maceraen, masteluin is een mengsel van koren en tarwe.

Maste. ww. *mesten.*

Digitized by Google

Maus bn. *leeg, niet drachtig.* Kil.: mansc koe, vacca lactaria a tauro non inita, die niet bij den stier is geweest. (waalsch monze). (oudgerm. munt, munti = vrij).

Mauwer o. zn. *malder*, oude korenmaat van zes vat, 120 kilogr., hetgeen men in eens liet malen. In het Valkenburgsch had in de 15e eeuw het mud of mod 4 mauwer, het mauwer 6 vaat.

Mè vgw. *maar.* (fr. mais).

Mèèdsche v. zn. *meisje.* (hgd. Mädchen).

Meelder m. zn. *meerle.*

Mechelen *buurt van Wittem.* (germ. Maghin-Loon = groot bosch). [Dr. Gessler. L'ancien pays de Looz. An. 1914] michel ing = groot veld.

Meelje v. zn. *bladluis.* Kil.: meluwe, milwe, acarus. In de verschillende kelt. talen is melo, mil de algemeene naam voor dier.

Meepenning m. zn. *miedpenning.* Kil.: miente, miede, donum = gift, geschenk.

„Men mochte seggen, dat ic, bi nide,
Liede lachterde in den stride;
Of om miede gave prijs."
[Melis Stoke X. 65.]

Mèèr v. zn. *merrie.* (ohgd. meriha).

Meetsche ww. *zeurend huilen van kinderen.*

Mei m. zn. 1. *naam- of patroonfeest.* 2. *bloemtuil.* 3. *loovertwijg bij processie langs de wegen geplant.* Kil.: meytack, ramus frondosus.

Meibloom v. zn. *sering.*

Meibottel v. zn. *morille.*

Meidèn v. zn. *Meiboom.* Versierde dennenboom op Meiavond door de dorpsjonkheid geplant, bij welke gelegenheid de meileefstes worden afgeroepen. Buiten Zuid-Limburg vindt men dit gebruik in Rijnland en in Lotharingen.

Meihaore o. zn. *Meihoorn.* Een uit schroefvormig tot een koker gewonden wilgenbast vervaardigd muziekinstrument, waarop getoet wordt bij het Meifeest.

Meizeutsche o. zn. *meizoentje, madelief*, bellis perennis.

Meischtèèke ww. *geschenk aanbieden bij naamfeest.* Te Heerlen zegt men binge. In de saks. woordenlijst uit

Digitized by Google

Overijssel van prof. Gallée komt binden ook in deze beteekenis voor.

Mèlker m. zn. *milter, haring met zachte kuit.*

Melle ww. *roemen bij het kaartspel.*

Melleger m. zn. *mergel.* (kelt. marga), door Plinius als keltisch aangegeven, waaruit volgt dat de mergelstreek oorspronkelijk door Kelten is bewoond geweest.

Mem v. zn. *moeder.* (lat. mamma) = borsttepel, het moederlijke bij uitstek.

Menssie v. zn. *melding, gewag.* (fr. mention).

Merk v. zn. *voormalig Akensch muntje van 2½ cent, waarmee op de duitsche grens nog gerekend wordt.* De Akensche gulden hield 32 merk of marck.

Merkef m. zn. *meerkol, vlaamsche gaai,* garrulus glandarius.

Merketon v. zn. *dikke geele perzik;* volgens sommigen Marc-Antoine. Koenen: Verklarend woordenb. geeft echter mirlicoton, zoo ook Kramers & Bonte. Dict. Neerl.-Français.

Meschaot m. zn. *muskaatnoot.*

Mèstef, mèstem m. zn. *mestvaalt.*

Met, metteke, *roepnaam voor de geit.*

Metselbloom v. zn. *huislook* (?)

Meulder m.zn. *hoop mortel.*

Meun v. zn. *sloof, sukkel;* eigenl. moeme = tante.

Middeg m. zn. *het middagmaal.*

Middekauf o. zn. *dwarsstuk in deur- of vensteropening.* Van Dale: kalf = dwarslijst, balkstuk.

Miem ! *roepnaam voor de kat.* (kelt. mimo = glad, zacht, fijn).

Mier m.zn. *murik, stellaria.*

Mies v. zn. *inzet.* (fr. mise).

Mieter m. zn. *oud geldstukje.* „Geine mieter op tesch", *geen cent op zak.* De mite was een brabantsch kopermuntje uit de middeleeuwen.

Mièères v. zn. *rest, overschot.*

Mik v. zn. *witbrood, melkbrood.* (fr. miche); oorspronkelijk klein roggebrood.

„Van goiden Rogge cleynen Broidtken to backen geheiten micken." [Rentebrief van 1438.]

Digitized by Google

Mikkemik m. zn. *rem aan kar of wagen;* mécanique (?)

Mil bn. *malsch, zacht van vleesch.* Kil.: mild, lenis, mollis.

Millesien v. zn. *medicijn.*

†Mingel o. zn. *oude wijnmaat, hetzelfde als kan en quart.*

Mingele ww. *mengen, de kaart schudden.*

Misneete ww. *ontgelden, bezuren.*

Mispelèèr m. zn. *wandelstok uit mispelaren hout.* In tegenstelling van andere is deze wandelstok beneden dik en boven dun; de greep is met ledervlechtwerk omwonden waaraan een riem om de hand door te steken, en het dikke benedeneind heeft een met lood bezwaard koperbeslag van omstreeks een palm lengte. Deze stok werd vroeger algemeen door de boeren gebruikt eerder als wapen dan als staf. Het was de bewapening der *kluppelgezelschappen*, die onder aanvoering van hun hoofdman of kapitein, er op uit gingen om in andere dorpen te vechten. De mispelèèr is de limburgsche vorm van den vlaamschen goedendag.

Misselik bw. *onzeker, waarin men zich kan vergissen.*

Mitèèter m. zn. *puistje ontstaan uit verharde vetafscheiding.* Med, mad = vleesch + eter, etter, dus vleeschetter. (eng. meat), (goth. mats), (angelsaks. maete, mete), (oud-friesch met, mete), (ohgd. maz), (ondl. mata) beduiden allen spijs, voedsel, vleesch. Verg. metworst.

Miserèère v. zn. *darmbeklemming, waarbij de faeces langs den mond uitkomen.*

†+Moed *mud, hield 4 malder of 24 vat als korenmaat.*

+Moef m. zn. *schimpnaam voor Pruis.* Hans Moef, een der vele namen van Sinter Klaas' knecht, reeds in de 16e eeuw, blijkens een oud Maastrichtsch liedje waarin Hans Muffmaff voorkomt. [Jongeneel: Heerl. taaleigen i. v. moef.] Verg. (mhgd. muffeln = stinken).

Moele ww. *muilen, pochen, grootspreken.*

+Moelster o. zn. *maalloon in natura, vroeger wettelijk vastgesteld op een zestiende van het gemaal.*

+Moelt v. zn. *baktrog.* (mndl. moude, molde = houten kom).

Moelvechter m. zn. *grootspreker, veelprater.*

Moes v. zn. *vleezig deel van den duim.* (lat. musculus).

Moezekeutelkes o. mv. *muisjes, gesuikerd anyszaad.* Wor-

Digitized by Google

den op geboterde beschuitjes gestrooid als versnapering bij het doopfeest.

Moete ww. *ruien van kippen.* (mhgd. mûzen = wisselen). (lat. mûta).

+Moets bn. *stomp.*

+Moetse ww. *pruilen, onvriendelijk doen.*

Moeze ww. *napluizen, doorzoeken.*

Moir m. zn. *bolvormige waterketel die voortdurend boven het haardvuur hing en dus zwart ziet als een moor.*
Franquinet, „Maastr. taaleigen" meent, dat de oudste waterketels uit aarde of moer gebakken waren en daaraan hunnen naam ontleenden. (ndl. moriaan).

+Mol bn. *mollig, zacht.* (lat. mollis).

Molber v. zn. *boschbes,* hetzelfde als aolber, vaccinium myrtillus. (hgd. Waldbeer).

Molmoes v. zn. *groote veldmuis.* (fr. mulot).

†Molster v. zn. *kleinste korenmaat, zestiende van het vat.* Het oude vat hield 4 kop, de kop 4 molster.

Mom m. zn. *gemaskerde.*

Momfreer m. zn. *broeder;* aanspraak voor een kluizenaar. Tegenwoordig woont nog een momfreer in de kluis op den Schaalsberg. Freer = minderbroeder.
„Daer waren Freren ende Jacopine".
[Melis Stoke VIII. 841.]

Mommer m. zn. *voogd,* (mndl. mamboer, mamburgüs). (ohgd. munt = schuts).

Mond m. zn. (meerv. mun) *hoeveelheid van 10.000 brikken, de eenheid waarnaar het loon der brikkenbakkers wordt berekend;* eng. mound = heuveltje, aardhoop boven een graf. Het woord houdt allicht verband met fr. mont, als berg, hoop, verhooging.

Monke ww. *pruilen.* Kil.: monckelen, obducere vultum = een stuursch gelaat vertoonen.

Monketig wèèr, *druilerig weer.*

Monschuijer, *inwoner van het stadje Monjoie in den Eifel.* Schimpnaam voor een lomp, ongemanierd mensch, reeds voorkomend in de 13e eeuw, toen de heeren van Valkenburg, tevens van Monjoie, strijd voerden met de brabantsche poorters van Maastricht, en zij hunne Mon-

Digitized by Google

joiesche onderdanen gebruikten om de Maastr. kooplieden op de landstraten in den Eifel aan te houden en uit te schudden.

Monteering v. zn. *manskleeding, jongenspak.*

Monter bn. *opgewekt, wakker.* (hgd. munter).

Móór v. zn. *geele wortel.*

Mooreboin v. zn. *tuinboon.* Vgl. moor = moeras. (fr. fève de marais).

Motpeepel m. zn. *nachtvlinder.*

Moudheuvel m. zn. *mol, ook het heuveltje dat hij omhoog stoot.* (mndl. mou, moud, mul = aarde). „Broet dat in de moude viel van miere kerren". Walewein, f. 12. d.

Moveere ww. *hinderen, prikkelen.* (lat. movere).

Mul m. zn. *molm, stof.* Kil.: mul, ghemul, pulvis. Meyer: bemullen, met stof bestrooien. (goth. mulda = stof, aarde).

Mup m. of vr. zn. *onvriendelijk mensch,* (eng. to mope = treurig kijken).

Mupke o. zn. *liedje.* De kleine liederboekjes uit de 17de eeuw heetten mopsjes. [Schotel: Oud-Holl. Huisgezin I. 183.]

Murg bn. *murw.* Verg. (kelt. marvo = dood).

Murge m. zn. *morgen,* landmaat van 5 groote roeden of 20.70 aren.

Murgesklok v. zn. *angelus, eerste klokkengelui 's ochtends.*

Musscheschtub m. zn. *kleinste kaliber schiethagel* om musschen te schieten.

Mure ww. *moeren, troebel worden.*

N.

Naaksch bn. *kaal, aanstellerig.* Naaksch hièèrke, *kale jonker.*

Naakschigheid v. zn. *aanstellerij.*

Naas v. zn. *neus.* (hgd. Nase).

Naasche o. zn. *gepeupel, schuim.*

Namme ww. [kindertaal] *eten.*

Naober m. zn. *buurman.* (hgd. Nachbar).

Digitized by Google

Naodeme bn. *bij de hands*, naodeme pèèrd, linker paard van het tweespan. naodeme zie, linker zijde van het paard.

Naoder bw. *dicht*. Doog de deur naoder, *doe de deur dicht*.

Naovenant bw. *naar gelang*. (fr. à l'avenant).

Naovend straat te Valkenburg. Op gen aovend, op gen hovet, de hoeve bij het kasteel behoorend, gelegen op het tegenwoordige Walramplein.

Napoléjong m.zn. *twintigfrankstuk*, in Limburg als rekeneenheid bij den paardenhandel.

Neetnoe? *nietwaar?*

Nèère m.zn. [prothesische n] *vloer in gang en in voorhuis*. (lat. aréa).

Neevelskepke o.zn. *vrouwenmutsje van nevelslinnen*, nebulo linéa, een zeer fijn linnen of gaasdoek. Verg. het tegenwoordig *gaas*. Het woord gas is omstreeks 1644 ingevoerd door den brusselschen alchymist van Helmont, die het ontleende aan het oudere *gaas* in bovenvermelde beteekenis. In Schuerman's Idioticon: jevelskap, eenvoudige bonte vrouwenmuts, waarbij aansluit de oude stofnaam ijffel. De L. V. Beelden te Kleef droegen yffelskleidern. Verg. (lat. enfulae = sluier, hoofdversiersel). H. Heine: *Elementar geister und Demonen*, noemt nebelkäpchen het mutsje der kabouters.

Nèèver m.zn. *groote krukboor*, agger, èèver met prothesische n.

Nèj v.zn. *niet*, *klinknagel*.

Nèj bw. *alles*, *geheel en al*, allenèj, allemaal Verg. (eng. nye [spreek nai] = troep, vlucht vogels).

— Nèj bn. *spaarzaam*, *gierig; rakelings*. (goth. new = bij, naast). „Ich bin nicht niuwe, dem ich dâ gan, dem gan ich gar". [Walth. v. d. Vogelweide], ik ben niet gierig, wien ik begunstig, begunstig ik geheel. Teuth.: nauwe, carich, gier = avarus.

Nèjjigheid v.zn. *gierigheid*.

Nel v.zn. *troefnegen bij het jasspel*.

Nètte ww. *nat maken van gebak*. (hgd. netzen).

Nèttere ww. *etteren*, eigenl. nat blijven, het ned. etteren heeft de stamletter n afgeworpen.

Digitized by Google

Neugenuiger m.zn. 1. *prik* (visch); 2. *bloedzweer*.

Neuke ww. *fornicare*. Zie v. Dale i. v. verneuken.

Neule ww. *zaniken van kinderen*.

Neusdook m.zn. *omslagdoek* (Maastrichtsch), niet zakdoek, (die schnoesplak of tesscheplak heet), ontstaan uit nuukdoek, de doek om de nuuk of borsten mee te bedekken. Te Heerlen is nog nuuk, nuke, nuukschke gebruikelijk voor moederborst, evenals te Grathem nuizik, borstdoek, kleine omslagdoek. In het overijsselsche hoort men nuren voor het zwellen der uiers, en neurende koeien. Nuuk, nuur, uieer staan in nauwe verwantschap. Verg. (eng. nurse [spreek uit neus]).

Neuteke o.zn. *klein kindje, borstkindje*, van nuukske, borst, evenals ditske van tits.

Neuzele ww. *treuzelen, langzaam begaan*.

Niedoir m.zn. *nijdigaard*.

Niejeersch v.zn. *naaister*. „Des deden sy die nade neijen mit goltdrade". [Servatius legende].

Niksnutser m.zn. *deugniet*.

Nina *beginwoord van vele wiegeliedjes* (lat. nenia, kinderfabel, wiegelied). Teuthonista: nenia, doodensanck off kynder off wyeghensanck off snoede ydel fabulen, saghen, aventuren. (Italiaansch, far nina, slapen van kinderen).

Ninne ww. *drinken als de kinderen*.

Nirgele ww. *herkauwen*. Kil.: cricken, zie irgele.

Nitsch bn. *rap, bij de hand*. Teuth.: nijdsch, levenachtig, wacker, vivax.

Noeke ww. *zoogen, de borst geven*. (Heerlensch). Verg. (eng. nurse, lat. nutria).

Noi bw. *noode*.

Noitref bw. *ter nauwer nood*.

Nonk m.zn. *oom*, het fransche oncle met prothesische n.

Nonnevot v.zn. *in olie of in vet gebakken meelkoekjes in den vorm van een ring of bol*, berlijner bol. Non is een gesneden vrouwelijk varken, welks billen bijzonder rond en vet zijn, zoodat de naam daaraan kan zijn ontleend.
„Hier maakt men schoene voor lange en korte
En verkoopt ook smaakelijke nonnenforten."
[Luifelopschrift te Nimwegen. Jeroen Jeroensen].

Digitized by Google

Noon m.zn. *noen, middagmaal.* Het loewt noon, *het luidt middag.* De Romeinen gebruikten hunnen hoofdmaaltijd, de coena, omstreeks den aanvang van het laatste dagvierdel, dat was volgens hunne dagverdeeling ter negender ure, *ad hora nonas.* Zooals wij onzen hoofdmaaltijd in ons gewest middag heeten, omdat wij hem omstreeks het midden van den dag nuttigen, zoo noemden zij hun hoofdmaal naar het negende uur nona (voor ons ongeveer drie uur namiddag), welk woord in noon bewaard bleef en ten onrechte overging op twaalf uur.

Noonbosch m.zn. *bosch bij Schin op Geul,* eigenlijk Oonbosch met prothesische n. Misschien van Woôn- of Wodansbosch. Een naburig bosch werd onder den naam van Sintjansbosch gekerstend; het ligt in de gemeente Oud-Valkenburg waar Sint Jan kerkpatroon is.

Nòòrdhook m.zn. *driehoekig deel van een dak met de afgeknotte gevelmuur tot basis.*

Noorwège, dao is get in noorwège, *daar broeit iets, daar gebeurt iets.* Misschien, iets te oorveden. Bij het doen van urpheden, oirvede, namelijk de belofte afleggen een gedaan onrecht niet te wreken, zal ook eene langdurige geheime bespreking voorafgegaan zijn.

Noster m.zn. *rozenkrans, bidsnoer,* van Pater noster, aanvangswoorden van het Onze Vader.

Nots, notsing v.zn. *nut, genot, opbrengst, voordeel.*

Nuuëje ww. *uitnoodigen.* (hgd. nötigen.

NuGGer bn. *gezond, levenslustig.* E nuGGer kindsche, *een opgewekt uitziend kindje.* Kil.: nuggher, agilis, acer.

Nukke ww. *middagslaapje houden, dutten.*

Nuts v.zn. [prothesische n] *buil, gezwollen plek.* Verwant met udder.

Nuuk v.zn. *moederborst* (Heerlensch). Zie i. v. neusdook.

O.

Oave bw. *boven* (hgd. oben).

†Oo In de 15e eeuw perceelsnaam te Valkenburg tusschen de twee Geultakken, tuin van het latere Halder. Au, auwe, aog, eiland. Kil.: ouwe, pratum. Verg. Ohe en Laak, Genooi onder Echt enz.

Obbelegaasche v.zn. *omslag, drukte.*

Obstenaat bn. *halstarrig, brutaal.*

Digitized by Google

†Oes pers. vnw. *ons.*

Oetblaaijere ww. *rondvertellen, uitbazuinen.* (goth. blajan = blazen).

Oetgesieferd part. *berekend, zuinig.*

Oetkeevere ww. *uitpluizen, peulvruchten doppen.*

Oetluchte ww. *uitlichten, de kaars houden bij een stervende.*

Oetmaoije ww. *moer uit vijvers en greppels scheppen.*

Oetpoetse ww. *uitschelden, den mantel uitvegen.*

Oetroop m.zn. *openbare verkooping van huisraad.*

Oetrotte ww. *uitroeien.*

Oetrutsche ww. *uitglijden.*

Oetschoèbbe ww. *uitschelden, voor schobbejak uitmaken.* Teuth.: schubben, scopare = rein maken.

Oetschpanne ww. *met het boerenbedrijf uitscheiden.*

Oetschpikkeleere ww. *uitloeren, er achter komen.*

Oetschtuuëtsel o.zn. *uitschot, afval.*

Oetvèèrtsel o.zn. *huiduitslag.*

Offerschtok m.zn. *offerblok*, stok waarin iets of iemand opgesloten wordt.

Oippere ww. *handlangen bij metselwerk.*

Oipperman, oepperknecht m.zn. *opperman, handlanger.* (lat. operae, operarius = dagloonner, arbeider).

†Oir, stam van oiroet *grens.* In zijn typeerende beteekenis is oir bewaard in Roomsch-oor en Dietsch-oor (Heure-le-romain, Heure-le-tixe), namen van twee belgische dorpen, die in latijnsche oorkonden Ora-romana en Ora-teutonica heeten, tusschen welke de taalgrens waalsch-vlaamsch liep. (Lat. ora = paal, grenspaal). Of het etymon in Oirsbeek, Orsbach, Urmond tot oir, ora of tot ur, beek moet gebracht worden, blijft open. Volgens Stokes kenden de Keltogallen de stroomgodin Ura. Verg. Ur, beekje bij Urmond; Our, nevenrivier van de Sauer; Ourcq nevenrivier van de Marne; Aurack nevenrivier der frankische Saale; de Ourthe, de Ourdé enz.

Oiroet bw. *speelterm*, wanneer bal, knikker of geldstuk buiten de afgebakende grens geraakt, eigenlijk grensuit. fig. daobistoiroet, *daar leb je afgedaan.* Zie vorig woord.

Digitized by Google

Omp bw. *oneven.* apocope van onpaar.

Onderbingsel o.zn. *samenhang, verband.*

Onderbenk v.mv. dorpen waar geen hoofdbank (rechtbank) gevestigd was, zooals Geleen, Gebroken Schinnen, Berg en Bemelen, onderbanken van Beek; Houthem van Meerssen; Oirsbeek en Brunssum van Heerlen.

Onderdàòn bw. *afwisselend, niet steeds hetzelfde.*

Onderhelp v.zn. *buik- of zadelriem.*

Onderschlaag o.zn. *tusschenwand, beschot;* schlaag in de beteekenis van plank. Verg. vinsterschlaag.

Ondeugeneet *deugniet.* Dubbele negatie van deugen.

Onèève bn. *onaardig.* Dat is geinen onèève minsch.

Ongehuuërig bn. *groot, kolossaal,* (hgd. Ungeheuer).

Ongenutig bn. *ontzaggelijk, ongenadig.*

Ongera bn. *mismaakt, gebrekkig.*

Ongesiefersch o.zn. *ongedierte,* (hgd. Ungeziefer).

Ongetrokke bn. *slecht opgevoed.*

Onnutterd m.zn. *vuilerik, vuilpoes.* Willems, Cronique de J. v. Heelu, p. 5, verklaart het woord onde als kwaad, boosheid, en ondtig gelijkbeteekenend met onnuttig, vuil. In het Neder-Betuwsch bestaat het als onte en onnutte: Foei, wa' nen onte kjèl zijde gij.

Onras m.zn. *slinger der klok.*

Onroe v.zn. *onrust, beroering,* (hgd. Unruhe).

†Oose zn. *dakdrup.* Kil.: oosdrup, hoosdrup, pars tecti prominens. „Die huysen swommen boven die osien int water". [Oude Kronyk]. (kelt. óss = riviermonding).

Oording o.zn. *punt van den akker waar de ploeg niet kan komen.*

Ooreik v.zn. *horzel, groote rosbruine geringde wesp,* (hgd. Hornisse).

Oovesmoel v.zn. *ovenmond.*

Opschtèèke ww. *de kraan op het vat doen.*

†Orber zn. *dienst, arbeid.*

Orte zn.mv. *resten, afval.* „Wen mit Leegdaag de zon

Digitized by Google

oppe kèèrtze schient, moot de schièèper de orte beware."

Oug o.zn. *punt bij het kaartspel.*

Ougsbrao v.zn. *wenkbrouw.*

Oùw v.zn. *ooi.* Kil.: ouwe, ovis femina.

Ougement o.zn. *oogenblik.* Geminatie van oogenblik en moment.

P.

Paaf bw. *paf, verslagen,* (lat. pavere = zich verschrikken).

Paat v.zn. *meter, peettante,* (hgd. Pate).

Pak o.zn. *gespuis,* (eng. pack = bende, troep honden).

Palanka voorm. *landgoed te Valkenburg,* ontleent waarschijnlijk zijn naam aan de paalvesting daar ter plaatse, (lat. palenca, palencum = muur van palen). Verwant met het (hgd. pfalanza en pfalz). De Hongaarsche palanca's zijn de duitsche Pfalze. De naam Palanka wordt niet aangetroffen in oudere bronnen, daar heet het, Bat, zoodat de mogelijkheid blijft bestaan, dat een der latere eigenaren, die in Oostenrijkschen dienst kan zijn geweest, de naam heeft meegebracht.

Paltoo m.zn. *korte overjas,* (ofr. palleteaulx = jas voorzien van latjes of baleinen, mndl. palesteel = tournooikraag).

„Cotte avait vieille et desrompu,
Mais plaine était de palletaulx."
[Roman de la Rose, vs. 215].

†Pannes o.zn. *panhuis, brouwerij,* van pan brouwpan. Dat aan ban zou moeten gedacht worden is onwaarschijnlijk, daar in banmaalmolen, bantuin, banoven duidelijk de zachte b gehoord wordt.

Pans zn. [scheldwoord] *gierigaard.*

Paoschknoep m.zn. *knop der paaschkaars, waarin een korrel wierook zit;* geldt als krachtige talisman.

Parcere ww. 1. *schijnen,* (fr. paraître); 2. *gehoorzamen,* (lat. parere, parere imperio = aan een bevel voldoen).

Parèj o.zn. *weergade,* (fr. pareil).

Parèj bw. *gelijk, om het even.*

Pardjen! [uitroep].

Parteklang m.zn. den hièèle parteklang, *de heele rommel,* (fr. bateclan).

Digitized by Google

Pas v.zn. *buurtnaam in vele dorpen*, (lat. pascua). Men hoort ook pesch.

† Pattekon m.zn. *spaansche zilvermunt*, hier in omloop tot het einde der 18e eeuw. De patacon hield vier luikschc guldens of f 2.24.

Patièèl m.zn. *aarden melkschotel*. Kil.: plateele.

Patsch v.zn. *pet*.

Paulus in de krinte. Hèè schleit drin wie..... *Hij praat in het honderd*, zooals de H. Paulus aan de Corinthiërs, die veel zaken aanroerde in zijne brieven.

Paumeboum m.zn. *buxboom*, buxus sempervirens. Op Palmzondag worden takjes van den paumeboom, kortweg paume, gewijd, die in stallen, woningen, op de akkers en zelfs aan de pet worden gestoken. Reeds de druïden vereerden deze plant en gebruikten paume om het offerbloed over de menigte te sprenkelen.

Pèèke ww. [néologisme] *onmatig drinken*.

Peepel m.zn. *vlinder*, (fr. papillon, hgd. pfeijfholder).

Pèèreboum schtaon ww. *op het hoofd staan*, (mndl. te perre staen, perre = hoofdhaar. Verg. fr. perruque).

Peerink m.zn. *pier*, *aardworm*.

Peersch v.zn. *perzik*, (fr. pêche).

Pèèrschgeschièèr o.zn. *zwarte mestkever*. Kil.: peerdscheere, scarabeus.

Pèèrschkop m.zn. *hoofdkaas*, *zwijnskop in gelei*, (hgd. Presskopf).

Pèèrschwortel v.zn. *horzel*, *hoornaar*, verbastering van pèèrdshorzel, eene tautologie van paard en hors.

Peezerik m.zn. *uitgesneden pisleiding van het geslachte varken*.

Peigele ww. *kleingeestig afdingen; bij den penning koopen*.

Peis puuëne ww. *verzoening kussen*, *vrede sluiten*. Het sluiten van pais of vrede werd soms door de overheid geboden. In de Maastr. costumenn van 1380 wordt wie weigerachtig blijft pais te maken met zijne tegenpartij gestraft op een pond swerter tournoise. Peis-puuëne is hetzelfde als mond-soen, moetsoen; bij Kil.: heet het consilatio confirmato osculo. Verg. zoenen, eigenlijk verzoenen, evenals puuëne, de poene = straf uitdelgen.

Digitized by Google

†Peije v.zn. *cours van het geld.* Aicker peije, Treechter peije. Cours van Aken, van Maastricht.

†Pèjmeister m.zn. *een der burgemeesters, hij die met de geldmiddelen was belast.*

Pekelzung *pekelzonde,* (fr. peccadille).

Pelt m.zn. *streep.* Alleen gebruikelijk bij zeker kaartspel „toeppe", waar de laatste streep pelt heet. Kil.: palt = stuk. Verg. pal, in de heraldiek, loodrechte streep in het schild. Pelt = pas op, imperatief van het Waalsche werkwoord pelter = acht geven.

Pennekevèt o.zn. *pannetjevet.* Dao is het pennekevèt, *daar wordt gesmuld.*

Pesch v.zn. (Zie pas).

Peule ww. *peulvruchten doppen.*

Peuter v.zn. *klap, opstopper.*

Peutsche ww. *handtastelijk plagen.*

Piejehèjsch v.z. *handschoen van pijstof.*

Pielder m.zn. *pilaar,* (hgd. Pfeiler, lat. pîla).

Piele v.zn. *eend, roepnaam voor eenden.*

Pielebaog m.zn. *pijlboog.*

Pierewaai bw. *dood,* pierewaarts?

Pikkeneere reflex. ww. *haten, benijden.*

Pik of pou *spel met naalden.* Pou is hier voet, ondereind der speld, pik het punt. Verg. (eng. pau = poot. Zie Kluge: i. v. Pfote).

Pin m.zn. Ugcher pinn, *spotnaam voor de Akener burgerwacht, die met pinnen (pieken) gewapend was.*

Pin hauwe ww. *te huis blijven, niet weg mogen,* hetzelfde als ons hedendaags schilderen. Pin hauwe was eertijds op wacht staan, de pin (piek) vasthouden, (mndl. bielhouden).

Pin, aan de — lekke, *zich met pijn of schade vergissen.* Den onervaren rekruut werd wijs gemaakt dat bij hevige koude het ijzer van den pin (piek) suikerzoet was. Als hij dan aan den pin lekte bleef de tong aan het bevroren ijzer kleven.

Pingele ww. *afdingen,* (vlaamsch peningen, bij den penning koopen).

Digitized by Google

Pinmèèkersch m.mv. *schimpnaam voor de ingezetenen van Nederweert.*

Pint *oude vochtmaat van circa 6 deciliter.*

Pissel m.zn. *bullepees*, (eng. pizzle = pezerik).

Pissele ww. *preugelen*, (on. pisl = pijniging). [F. Dieter, altgerm. dialect].

Pistelee m.zn. *cylinderrond broodje*, (fr. pistolet).

Pitsch v.zn. 1. *knel;* 2. *hoeveelheid als men tusschen de vingertoppen neemt*, (platduitsch, putt, putt salz.

Pitsche ww. *knellen, knijpen, zeer doen.* Teuth.: pitsen, pinare.

Pitschtang v.zn. *nijptang.*

Plaat v.zn. *onzindelijke trage vrouw.* He hèèt de platen um, *hij is dronken.*

Plak v.zn. *doek, zakdoek, omslagdoek.* Kil.: plagghe, linteum tritum, plagula = vrouwendoek.

Plakke ww. *pleisteren, stukadoren.*

†Plakket o.zn. *halve luiksche schelling, 14 cent.*

Plaog v.zn. *vallende ziekte*, mal sacré, mal de St. Jean. In deze streek gaan de lijders of hunne huisgenooten, naar eene kerk waar St. Cornelis patroon is, o.a. Schin-op-Geul en Borgharen, ter bedevaart. Zie i. v. begaoving.

Plaon v.zn. *oppervlakte, veld.*

Plare ww. *in of met water spelen.* Kil.: pladeren.

Plats m.zn. *dun droog gebak.* Teuth.: koick of vlade, libum, eigenlijk offerkoek.

Plattetesch m.zn. *aardappelsoort.*

Plattedun v.zn. *klapstuk, vleesch van den buik van het rund.* Pletten heeft in het mndl. de beteekenis van smeersel, vet. Teuth.: pletten = smeer. Verg. Antwerpsch, platte kèès.

Plenke ww. *de school verzuimen.* Meijer: plenken, zwerven, dolen.

Pledde v.zn. *hoogvlakte*, (fr. plateau).

Plenkert m.c.genn. *buurt te Valkenburg buiten de Gren-*

Digitized by Google

delpoort; ontleent de naam aan de palissaden, plenken, nabij de poort. Beplenken is met palen afsluiten.

Pletschmeule v.zn. *plasmolen, sluismolenn,* op een waterarm beekje waar het water van boven op de schoepen geleid wordt, (fr. écoute-s'il-pleut).

Ploedere ww. *grootspreken.* Verg. (hgd. plaudern).

Ploes v.zn. *grasperk,* (fr. pélouse).

Ploogshaam m.zn. *kettingen met leeren juk.*

Plump v.zn. *oogwimper, ooghaartje.* Verg. pluim.

†Plunderie v.zn. *rommel.* „It. eenige kleine plunderije dat het opschrijven niet en meriteerde". [Inventaris uit 1679]. (hgd. Plunder.) Verg. ndl. plunje.

Pluur v.zn. *epidemie onder menschen of vee.* Verg. (lat. plures, plura = een grootere menigte).

+Poef m.zn. *fijn kolengruis.*

+Poejakke ww. *hard werk, slaven.* Als de polakken.

Poeleke o.zn. *mollig jong meisje.*

Poelekernaaksch bn. *poedelnaakt.*

Poem bw. 1. *afgemat, afgetobt.* 2. *platzak, alles verloren bij het spel.*

+Poep v.zn. *pop, stroodok.*

Poep m.zn. *veest.*

Poes v.zn. *halspels.*

Poesemiem v.zn. *vleiwoord voor kat,* tautologie van poes en miem.

Poet m.zn. *klein kind.* Kil.: puyt, kikvorsch; Meijer: puit, buik.

Poetes v.zn. *bloedworst.* Verg. (mndl. puit, buik; geputs, gedarmte).

Pollet v.zn. (fr. épaulette).

Polfer m.zn. *buskruit,* (fr. poudre).

Polfermeule v.zn. *kruitmolen.* Te Valkenburg bestond van 1819 tot 1851 de „Kruitmolen no. 11 Prins Frederik der Nederlanden". In 1843 telde Nederland nog zeven kruitmolens, thans bestaan alleen nog de fabrieken te Muiden

Digitized by Google

en te Nieuwer-Amstel. De polfermeule lag waar zich nu de exportbrouwerij bevindt in den Plenkert.

Polkahaor o.zn. mannenhaardracht met naar binnen gebogen einden, zooals de kop op de eerste munten van Willem III ze vertoont.

Polvie m.zn. [of pollevie] *hak aan schoenwerk*, (lat. pulvinus = verhooging, kussentje; spaansch, polevi).

Pompeschlèèger m.zn. *pompenzwengel.*

Ponteneur m.zn. *punt van eer*, (fr. point d'honneur).

Porderm m.zn. *jachtakt* (fr. permission de port d'armes).

Postele ww. *vragen, aandringen.* (fr. postuler, lat. postulare).

Potkièès m.zn. *ingezouten witte smeerkaas.*

Potschtoof v.zn. *kachel op drie pooten.*

Postuurke o.zn. *beeldje*, (*fr. statuette*).

Pottaasche v.zn. *gestampte pot.*

Pottentaot m.zn. *heerschap*, alleen in smalenden zin. Lestige pottentaot, (fr. pottentat = machthebber).

Praam v.zn. 1. *kuipersklem;* 2. *brems, paardevlieg*, oestrus bovis. 3. *plager.*

Prang m.zn. *meelooper, kameraad van een vrijer* (hgd. Pranger = vertoonmaker). Prang is ook stok. In Overijssel zegt men kozeslepper, stoksleeper voor iemand die met of voor een ander uit vrijen gaat. Teuth.: pranger, worstelaar, luctator.

Prat m.zn. *slijk op den weg*, (ofr. braye). 2. figuurlijk, gemeen volk.

Prathaor o.zn. *nekhaar*, (mndl. prat, iets wat niet welig groeit.

Prattele ww. *spijs met de vork klein maken*, metathesis van pletteren.

Prattig bn. *slijkerig.*

Preekhièèr m.zn. *boterham, half wit en half zwart brood*, zooals de kleuren van het habijt der Predikheeren of Dominicanen.

Preester v.zn. *kleine vroege pruim*, verband met het voorvoegsel prae, dat het begrip voor, vooruitgang insluit.

Prengel m.zn. 1. *stok;* 2. *boerenkinkel.*

Digitized by Google

Prettele ww. *aanhoudend veesten*. Kil.: petteren, forire.

Prie v.zn. *dier, beest*, scheldwoord meestal vergezeld van een épitheton improbans: gierige prie, zate prie. Kil.: prye cadaver; jouw vuijle pry. Verg. (fr. pouri (?)).

„Van den leeuwe, dats, als hi genoech
Bejaget heeft, soe es hi blide
Ende deilt soe meldelik syn pride".
[J. v. Heelu, vs. 3380].

Hier is pride, prooi, gevangen dier.

Prikbal m.zn. *kaatsbal*.

Prikke ww. 1. *opvangen een vallend voorwerp*. 2. *handig wegnemen*. Verg. (eng. to prig = ontfutselen).

Proemme ww. *foppen, om den tuin leiden*.

Proetsch m.zn. *breiachtige massa*.

Proetze ww. *veesten*.

Proij o.zn. *gespuis, janhagel*, (ofr. proie = vee).

Profeteere ww. *gebruiken*. „Wat gaot deer profeteere?" *wat wil u gebruiken?*

Proin eigenn. akker bij Valkenburg, behoort hebbende tot de Pfrunde, prebende.

Pront bw. *juist*, (fr. prompt).

Prupsch bn. *stuurs, preuts*. Kil.: pruytsch, strenus.

Puime v.zn. mv. *graanstoppels met hunne wortels*. Het puingras (kweek) is een hoofdbestanddeel van de puime.

Puime m.zn. *onnnoozele jongen*.

Pul v.zn. 1. *jonge kip;* 2. figuurl. *jong miesje*, (lat. pullus).

Pulfere ww. *stoken, branden*.

Pummel m.zn. *penis*.

Pungel m.zn. *bundel, pak*.

Pungele ww. *dragen*.

Punger of punder m.zn. *unster*, romeinsche balans met langen arm waar over heen een gewicht schuift.

Pūpsch v.zn. *oogetter*.

Put m.zn. *drinkwater*, put drinke, *water drinken*.

Pūtschke o.zn. *kusje*, (mndl. minzame poesjes). [J. v. Heemskerk, Batavisch Arkadia].

Digitized by Google

Puuëne ww. *kussen*, evenals zoenen vertegenwoordigt het begrip van uitdelging van schuld, de poena.

Pützig *grappig, belachelijk.*

R.

Raak v.zn. *kaak*, (hgd. Rachen).

Raam m.zn. *lijst om iets.*

Rabbat o.zn. *gleuf in hout* [timmermansterm].

Rabauw m.zn. *appelsoort.* Kil.: raapappel.

Raddou o.zn. *herrie, geraas.*

Raffel v.zn. *hoop, verzameling.*

Rampeno m.zn. *koffiefilter*, naar Ramponeaux, eigenaar van het cabaret „Tambour royal" op Montmartre in de 18e eeuw.

„Le roi Coque luchon
Dit un jour à la reine:
Ma petite Fauchon,
Quant t'auras la migraine
Faudra boire aussitot
Un coup chez Ramponaux".

Rang bw. *plotseling*, [klanknabootsing]

Raoggeliezer o.zn. *pook.*

Raom m.zn. *roet aan een ketel.* Raome ww. *zich zwart maken*, (ohgd. râm = vuil dat zich ergens aan vastgezet heeft.

Raos m.zn. *dolle lust.* Hèè hèèt de raos in, *is onhandelbaar.*

Raozemaondig m.zn. *razende Maandag.* Kil.: noemt de eerste Maandag na Driekoningen raesmaendag. Blijkbaar geldt de benaming niet steeds voor denzelfden dag. In 1394 is raezende maendag den „dag vóór den neesten dinxdag op ten vastelavont". Halthaus, Coremans noch Cachet vermelden hem als zoodanig. In Gelderland staat raasmaandag voor verloren maandag, welk „verloren" hier eigenlijk voor „verkoren" inspringt. „Rosemontag" heet hij te Aken en te Keulen, hetgeen al niets meer met razen te maken heeft, ons echter den weg wijst in andere richting, n.l. naar „roesen"-maandag. Het ww. roezen, dartel, uitgelaten zijn, eerste element van roezekater, roezemoezen, geeft de stemming van den vastenavondsdag juist

Digitized by Google

weer. Kil.: ruijsemuijsen ,geraasmaken.

Raozements bw. *razend*, *buitensporig*.

Rapplement o.zn. *berisping*.

Rapschtokke ww. *stelen*, *wegmaken*, (hgd. Rappuze = wat men laat wegnemen; lat. raptare).

Rats bw. *geheel*, *finaal*, rats verbrand. Afkorting van rattekaal.

Rattekaal bw. *geheel en al*, (fr. radicale).

Raùwe ww. *miauwen*, *lollen*.

Rauwelèèr m.zn. *wauwelaar*.

Rechtoe bw. *aanstonds*.

Redis v.zn. *hagedis*.

Redong m.zn. *tulbandgebak*, naar redant, vestingwerk met uit en inspringende hoeken evenals het gebak.

Reegel m.zn. *liniaal*.

+Reek v.zn. *riek*, *drietandige landbouwvork*.

Rèèk m.zn. *hark*.

Reem m.zn. *niet doorbakken laag in brood*.

Reester m.zn. *los deel van het ploegschaar*. Kil.: riester, ryster.

Reezeluut bn. *rondborstig*, (fr. resolu).

Reggelaot v.zn. *reine-claude*, *groene pruim*.

Rèk m.zn. *elastiek*.

Reiger m.zn. *vrouwelijke haring met korrelige kuit*.

Rein m.zn. *grens tusschen akkers*, (ohgd. rîn = beekje, daar de grens gewoonlijk door een diepe ploegvoor wordt aangewezen. Verg. de Rijnstroom als groote grens tusschen Kelten en Allemanen.

Reinschtein m.zn. *grenssteen aan landerijen*.

Reinvaan m.zn. *boeren wormkruid*, chrysanteemum vulgare, kelt. rati = varen, gevederd.

Reipe ww. *hoepelen*.

Reipe zn. mv. get op de reipe zètte, *havenen*, *bederven*.

Reiperok m.zn. *hoepelrok*.

Digitized by Google

Remente ww. *geraas maken.* „Zoo rementen die cerebose teven". [Oud Amsterd. Kluchtspel].

Remmel m.zn. *zware stok*, (lat. ramus).

Remmelèèr m.zn. *tuinhuis uit takken*, Verg. (fr. rameaux).

Reng m.mv. *kwajongens*, (hgd. Range).

Renge ww. *peulvruchten van ranken ontdoen.*

Reub v.zn. *raap.*

Reubeschlikker m.zn. *schimpnaam voor de Maastrichtenaren.*

Reurke o.zn. *sigarenpijp.*

Reut m.zn. *hard vet, talg.*

Reutkèèrts v.zn. *vetkaars.* Kil.: *ruetenkeersse.*

Reutsch m.zn. *bijenwas, leege raat.*

Reveere ww. *omklinken van nietnagels*, (fr. river).

Riaal bn. *mild, kwistig.* Teuthonista: reail, staitlick, (kelt. rialo = vriendelijk).

Ribot, op ribot zeen *aan de zwier zijn.* (fr. être en ribote).

Rief v.zn. *keukenraspel.*

Rief bn. *gul, kwistig.* Meijer: rijf overvloediglijk.

Rief v.zn. *kleine wikke met tweezadig glad peultje in trosjes van 4 à 5.*

Riel v.zn. *lange maatstok.* Kil.: rychel, regula.

Rièèmsche noot v.zn. *roode hazelnoot.* Reimsche?

Rieploog m.zn. *rijploeg op twee wielen*, met lossen reester.

Rierank m.zn. *heggerank*, bryonia dioica.

Riere ww. *bibberen.* Kil.: reyeren, (goth. reiran).

Rieschtartel m.zn. *veter.* Kil.: stertel, ligula.

Riete ww. 1. *kloven, scheuren;* 2. *trekken* (van paarden); 3. zich riete, *spelend vechten.*

Riethamer m.zn. *dikke houten tweehandshamer.* Enne kop wie enne riethamer, *een zeer dikke kop.*

Riewerk oz.n. *vlechtwerk tusschen het timmergeraamte waarover de leem gepleisterd wordt.*

Digitized by Google

Rieze ww. *afvallen van loof*, (hgd. rieseln).

Riezele ww. *aanhoudend vallen van sneeuw, regen, graankorrels enz.*

Riezer, zich oet de riezer hauwe, *voorzichtig zijn, zich niet bloot geven. Zich uit de ijzers (boeien, wapens) houden.*

„Die soenpenningen moeten recht op hunnen dagh dat die geloift sijn sonder uytstel betaelt werden, oft anderssints ende bie gebreke van dien is der soener gehalden het dobbel te betalen oft daervoir sich intiseren bie den Bode te stellen." [Geldrische Lantrechten].

Riggel m.zn. *gezaagd hard hout, dikker dan planken.* In Holland is richel dun latje of strookje van hout, het Limburgsch riggel is verwant met duitsch Riegel-balken.

Rin v.zn. *mollengang of pijp in den grond.*

Rinssel o.zn. *stremsel, gestolde melk in den kalvermaag.* Kil.: kaesrunsel, coagulum.

Rioile ww. *overweldigen, bedwingen.* Verg. (eng. to rule).

Ripsch bw. *dood.* Hèè is ripsch, *gestorven.* Toespeling op de letters R. I. P.

Rispele ww. *ritselen.*

Ritsel o.zn. *klein houten kamrad in ouderwetsch molenwerk, welks tanden uit spijlen bestaan.* Het ritsel staat loodrecht onder den molensteen.

Roe v.zn. *schurft.* „Oyck en sall der molener geen rudige perd halden". [Limb. Wijsdommen]. (hgd. Räude).

Roebbele ww. *rommelen*, klankversterking van rabbele, rammelen.

+Roedt v.zn. *weg, straat.* [Bankrechten van Eijs], (eng. road).

Roeffelschup v.zn. *groote schop.* Meijer: roeffel = schop. [tautologie].

Roekoewe ww. *kirren* [onomatopee] (hgd. rucken).

Roeleboel m.zn. *soort roulette.*

Roem m.zn. *bovenste laag, hetgeen weggeruimd wordt.*

Roeppe ww. *rukken*, (hgd. rupfen).

Roesch m.zn. In de roesch verkoupe, *voetstoots verkoopen;* eigenlijk in het wilde. Zie van Dale i. v. roezen.

Roespeltig bn. *oneffen, ruig.*

Digitized by Google

Roeschut m.zn. *ruwe schutter, flapuit*, niet kieskeurig op daden en woorden.

Roetse ww. *rukken.*

Roevoor o.zn. *verschillend onder elkaar gezaaid graan.* „Met corne ende met ruwaren vulleden sie de niegracht". [Melis Stoke, III, 328].

Roevros m.zn. *ijzel, rijp*, (hgd. Rauhreif).

Roezeboeze ww. *schuld tegen elkaar vereffenen zonder nauwkeurig te rekenen.* Voorheen toen de menschen minder schreven en aanteekenden, roezeboesde men als de wederzijdsche vordering ongeveer gelijkwaardig was. Roeze = in het wild met iets omgaan; boesche = geld. Zie v. Dale i.v. roezen. (mndl. blintroezen = twisten.

Roezekater v.zn. *wilde, uitgelaten meid.* Roezekaat?

Rogschtèèker zn. *schimpnaam voor de Weertenaars.*

Roigrond m.zn. *roodvonk.*

Roise? ww. „ig rois dig 'n pitsch", *ik sch.... je wat.* Misschien oozen = gieten, pissen.

Roibolstere ww. *roosteren, in de vlam braden*, (mndl. rauwbluijsteren = blakeren).

Rolkop m.zn. *katrol.*

Roozeschip m.zn. *réséda.*

Rommedoe m.zn. *fijne soort Herver kaas.*

Ron v.zn. *losse paal op een kar waartegen de zijplanken leunen.* De oorspronkelijke beteekenis is balk. Kil.: romme, romblock, (hgd. Runge, eng. rung = balk). „En were het oock saeck dat emandt fuhr door of neven den bosch mit kar ofte met waghen, ende dat hem iet brak aan zijn getouw, ein rond ofte ein tonge ofte ein witze." [Dat bescheijt van den Graet, Limb. Wijsdommen].

Rondblajere ww. *uitbazuinen, rondstrooien*, (mndl. blaijen = waaien.

Rosboesch v.zn. *ruwknuid*, asperula galloides.

Rosdook v.zn. *het onder de vrachtkar gespannen doek of zeil, waarin proviand voor man en paard wordt meegevoerd.* Meijer en Kil.: ruschdoek, ruighdoek, pannus villosus.

Rosse ww. *dekken bij paarden.*

Digitized by Google

Rotzak m.zn. *scheldwoord, eig. rotte buik.* Verg. de scheldwoorden loeszak, papzak, schtrontzak, enz. Zak vervangt het oudere balg.

Roumdook m.zn. *roomdoek*, doorzichtig doek om vloeistoffen te zijgen.

Roumvèèr v.zn. *roomspaan, dunne houten spatel waarmee de room van de melk geschept wordt;* vèèr = plank.

Rüffele ww. *rafelen.*

RuGGelke o.zn. *brood van tarwezemelen.*

Ruip v.zn. *ruif.*

Rukkelien o.zn. *wit koorkleed, alb*, verkleinwoord van rok, rokket.

Rulle o.zn. *ploegrad*, de rijploeg heeft twee, de brabantsche ploeg slechts een rulle. Eertijds ook voor karrad. „Veer rullerèère, drie trippelentèère, eine trippelentrel mit ei roeschevel." Oud raadselrijmpje: vier raderen, drie paarden, een voerman met een zweep, dus een wagen.

Rulskar v.zn. *kruiwagen met een uit latjes gemaakte kom.* Mijns inziens trul of trulskar, van tralie, (fr. treille). Verg. trulbrèèd = de plank waarmee de oogstladders bevestigd worden.

Rulsse ww. *wild spelen*, verwant met roeze of met rollen, (hgd. rülpsen).

Rume ww. *rijmen.*

Rumschel m.zn. *rimpel.*

Rungele ww. *door elkaar schudden.*

Runne ww. *lekken, sijpelen*, uit een kelt. wortel rei = vloeien, goth. rinno = beek.

Rupsche ww. *oprispen.*

Rossig bw. *bronstig, tochtig, van merriën.*

Rutsch v.zn. *een vischsoort, voorn.*

Rutsche ww. *uitglijden*, (hgd. rutschen).

Ruum v.zn. *rijm, gedicht.* Verg. oudnoorsch rune = letterteeken, geschrift.

Ruum bw. *versterking van ja.* Jao ruum, *ja zeker.*

Ruzele ww. *ruien van vogels, afvallen, uitvallen.*

Ruzing v.zn. *ruzie.*

Digitized by Google

S.

—Sajel v.zn. *luie slordige vrouw.* Kil.: sabbe, mulier inepta. Verg. Jan Salie.

Sakkere ww. *vloeken met fransche krachtwoorden:* sakkerdju, sakkernon enz.

Santema m.zn. *medaillon, juweel dat om den hals gedragen wordt.*

Sasseres m.zn. *makelaarsloon bij veehandel.* Nieuw hebreeuwsch.

Schaafschpièèn zn. mv. *schaafkrullen.*

Schaalsberg eigenn. *bekende berg bij Valkenburg, waarop de kluizenaar woont.* Misschien afgeleid van skallo = wildpaard.

Het dorp Schaesberg heette vroeger Scheijt en heeft naderhand den naam aangenomen van het kasteel der heeren van Schaesberg uit het eerste geslacht, reeds in de 14e eeuw bekend.

Schaan eigenn. *Scharn, dorp bij Maastricht,* (mndl. scharn = vleeschhuis).

—Schaap o.zn. 1. *etenskast, schapraai.* 2. *vierkante uitholling in den mergelsteen, waarmee de blokbrekers hunne ontginning van het vaste gesteente beginnen.*

Schaansch m.zn. 1. *scheermes;* 2. *schaarde, scheur in een snijwerktuig* of *aan de snee van een mes.*

Schaarsmoel v.zn. *ongaaf gebit.* Van schaarde.

Schabbou m.zn. *gemeene jenever of jenever voor de laagste klasse.* In Vlaanderen hoort men schabbouwelijk = haveloos, slecht gekleed.

Schalk m.zn. *toestel van drie pyramidaal geplaatste balken, waaraan de katrol wordt bevestigd.*

Schaloen eigenn. *kasteel te Oud-Valkenburg,* verder eene hoeve te Bunde, een huis genaamd Schloen tusschen Sittard en Hillesberg, Schaloenshof te Uyckhoven, het gehucht Schaluin onder Baelen in belgisch Brabant, de holl. dorpen Schalluijnen en Schelluinen. Misschien ontstaan uit den familienaam Schaloen, die reeds zeer vroeg voorkomt, omstreeks 1300, o.a. te Loon in België, waar de kelt. wortel scalo = dienaar, ten grondslag aan ligt. De duitsche prof. Dr. Kelleter meent den naam te kunnen ontleenen aan skallo = wildpaard en lohe = bosch.

(Er is een Schalbrook bij Tudderen).

Digitized by Google

Eene andere verklaring is: het huis te laten voorafgaan aan den familienaam. Waar in een dorp reeds een huis, steen of burg aanwezig was en een tweede steenen huis gebouwd werd, met leien gedekt, kreeg dit den naam van leienhuis of schaliënhuis. „Een laagen veerhoekigen toren gedekt met een schalunspits". [Publications, 1906, p. 27]. Verg. scharluin = roover; de edellieden uit de middeleeuwen voerden wel eens een familienaam die bij hun levenswijze paste, zooals de reuver, prinder = roover, reimer = roover, brandschatter, enz.

Schambraal o.zn. *houten lijst om de kamerdeur*, (fr. chambranle, verg. kelt. camba = knieboog, kambo = gekromd).

Schammeteere ww. *handig wegpakken*, (fr. escamoter).

Schampe ww. *schimpen*.

Schampschtein m.zn. *schutsteen op straathoeken*.

Schange gaon *te niet gaan, bederven*. „Ende want een heer van Born siet ofte verneempt, dat der bosch voors. te seer verfylt ofte schangen geyt". [Limb. Wijsd., bl. 393].

Schank m.zn. *tand, punt eener vork*, (walisch, cainc).

Schans v.zn. *takkebos*. Kil.: schantze, mutsaerd.

—Schaon m.zn. *kluit op den akker*, (hgd. Scholle).

Schaor v.zn. 1. *opbrengst van een akker in natura*, van schèère; 2. *het wollige van laken*, (kelt. skar = scheiden).

Schappeere ww. *ontkomen*, (fr. échapper).

Scharmant bn. *braaf, oppassend*. „Dat mèèdschekrigt enne scharmante minsch", *dat meisje krijgt een deugdzame man*.

Scharre ww. *bij elkaar krabben*. Louverscharre, *droge bladeren verzamelen*.

Schavernak m.zn. *onvruchtbare glooiing, kiezelachtige berghelling waarlangs alleen schapen kunnen weiden*. Misschien schaverknak, zie i. v. knak. Bij Kiliaen is schaeverneck de kop van een geslacht schaap. Verg. de oude limb. familienaam Scavedries = schaapsdries.

Schaw v.zn. 1. *grendel, schuif*. Kil.: schof, repagulum; 2. *haveraar*, (hgd. Schote, Schaude; mhgd. schotte).

Schabbig bn. *verwaarloosd, slordig, onrein*.

Schèèl bn. *troebel van bier*, (mhgd. selten = troebel worden).

Schèèl zn. *stuk rundvleesch uit de bil*, eigenlijk scheidel, scheiding.

Digitized by Google

Scheen v.zn. *spalk, dun buigbaar latje, houtreep om straatbezems.* „Noch en zal nyemant in den gemeinen bosch bessems houwen, rys, schenen offt seel, ende uytlendig vercoopen". [Costumen van Wittem, 1550]. „Scheenevat, eyn vat cleynen ruedeken gemaakt." [Teuthonista]. (hgd. Schäne).

Schèère ww. *oogsten, de opbrengst van den akker genieten.*

Schèèrmoul v.zn *klein broodje, kadetje.* Kil.: scherpmoelie, crustulum bicorne = korstje met twee punten. De moelie daarentegen was een rond broodje. Zie i. v. krollemol.

Schei v.zn. 1. *schede;* 2. *vierkante laddersport, dwarslat tot verbinding van twee houten.*

Scheid o.zn. *scheiding, grens.* In met dit woord samengestelde plaatsnamen is scheid, kelt. keito = bosch, heide, hetwelk langs gallisch cêtum, tegen de zevende eeuw tot scheid werd. [Aug. Fick, i. v. keiton]. Verg. Burtscheid, Koolscheid, Dammerscheid, Manderscheid, Schietekoven, Schei of Scheid in het gehucht Leeuwen, enz.

Schelk, schellek v.zn. *jonge reeds eetbare kool;* schelkool?

Schengeleere ww. *beschadigen.*

Scherp v.zn. *wollen gebreide halsdoek, bouffante.*

Schèrpe ww. *in de lengteas zagen.* (fr. écharper).

Scherschant m.zn. *klemhaak, meubelmakersschroef,* (fr. serre-joint).

Scheuteling m.zn. *halfwas varken.* Kil.: schoudelinck, braedvercken.

Schièèm m.zn. *schaduw, scheem.*

Schièèmerblok m.zn. *dwarsblok op de oogstkar in welke de trompstokken worden bevestigd.* Verg. schemel = bankje.

Schier v.zn. *stuk gekloofd hout,* verwant met scheur.

Schietkroed o.zn. *bingelkruid,* mercurialis.

Schig v.zn. *werkbeurt, ploeg op de mijnen,* (hgd. Schicht, eigenlijk verdeeling van werk- en rusttijd van hgd. schichten).

Schikke ww. 1. *zenden,* (hgd. schicken); 2. *zich gewennen, voorspoedig groeien van vee.* Het verke schikt zich good.

Digitized by Google

Schild o.zn. 1. *uithangbord;* 2. *schilderij.*

Schildsche o.zn. *prentje.*

Schinaos o.zn. *kreng, rakker, spitsboef.* Van Hasselt teekent in Kil.: aan dat de Gelderschen stinkend aes, aut kreng en de Hollanders jouw vuyle prij, zeggen, (hgd. Schindaas). In platduitsch wordt aos zoowel schertsend als scheldend gebezigd en kan het zoowel rakker en vlegel als guit of schalk, beteekenen. De noorsche Asen zijn der verachting prijs gegeven in de verbinding van hunnen naam met den schinder.

Schinder m.zn. *vilder.* Kil.: schinde = vel.

Schink v.zn. *ham,* (hgd. Schinken).

Schin-op-Geul *dorp in Zuid-Limburg.* Na de uitroeiing der Eburonen door Julius Caesar, maakt de geschiedenis melding van een volksstam tusschen Maas en Worm, de Sunici, Sinuci of Sinnigers, wier aandenken voortleeft in de dorpsnamen Schin, Schinnen, Schimmert, Schinveld en Sinnich, waarbij de toevoeging op de Geul ter onderscheiding van andere nederzettingen. Volgens een bewaard gebleven votiefsteen vereerden zij eene schutsgodin of matres, de Deae Sunuxsali [Bonner Jahrbücher, 1889]. De cultus voor de plaatselijke matronae was zeer levendig in de streken tusschen Rijn en Maas; naderhand heeft de Lieve Vrouwedienst de oorspronkelijke matronae-vereering vervangen. Het christendom stelde in de plaats der heidensche tutela den kerkpatroon en den bewaarengel.

Schinne ww. refl. *afsloven.*

Schlaag m.zn. *nabijheid.* „Geer woont wiet oet de schlaag", *gij woont ver uit de buurt.* Verg. doeveschlaag.

Schlaagskar v.zn. *wipkar, stootkar.*

Schlagte ww. *gelijken, aarden.* Dèè jong schlagt ze vader, *die jongen aart naar zijn vader.* (ohgd. nah den fordoron slahan, naar de voorouders aarden).

Schlaaghout o.zn. *snoei-, akkermaalshout.*

Schlaagmeule v.zn. *oliemolen.*

Schlaagwater o.zn. *reukwater, wanneer iemand een beslag of bezwijming kreeg.*

Schlaat v.zn. *salade, avondeten.* Het boeren avondmaal bestond weleer voornamelijk uit groenten met zure saus als salade toebereid, zoodat het avondmaal den naam kreeg van de schlaat, evenals het ontbijt van de sop, zie aldaar.

Digitized by Google

Schlaatevogel m.zn. *fijn, kieskeurig persoon*, als een vogel die slechts fijn zaad, saladezaad eet.

Schlam m.zn. *kolenslib.*

Schledder v.zn. 1.*mond;* 2. *praatster, babbelkous.*

Schleekreek v.zn. *sleepruim*, prunus spinosa.

Schlei v.zn. *louw, zeelt, een riviervisch.*

Schleik bw. *gestreken vol bij drooge maat.* Kil.: sleijck, planus et aequus.

Schleip v.zn. *uit takken gevlochten horde om den akker te effenen.*

Schleiphout o.zn. *slede voor den ploeg.*

Schlegreem m.zn. *slechtaard.*

Schleutelzèèg v.zn. *smal, puntig handzaagje.*

Schloebbermiggel m.zn. *slordige vent*, (hgd. schlotterig).

Schloèkke ww. *snoepen.*

Schloèkmoul v.zn. *lekkerbek, snoeper.*

Schloen zie Schaloen.

Schloever m.zn. *kwijl, slijmerig vocht.*

Schloeze refl. ww. *dicht worden wat lek is.*

Schloiper m.zn. *dun vloeibaar slijk.*

Schlont v.zn. *vallei, keteldal*, (hgd. Schlund).

SchmaGGe ww. *slaan, ranselen*, (hgd. Schmatze = houw, slag, eng. to smak = meppen).

Smaglap m.zn. *klaplooper.* Kil.: smacht, fames.

Schmarotzer m.zn. *parasiet, tafelschuimer.* Kil.: smaerotzen, parasitori.

Schmaut o.zn. *raapolie.*

Schmeel v.zn. *bies*, (hgd. Schmiele; ohgd. smileke).

Schmèèr m.zn. *slag, klap*, (hgd. Schmarre; mhgd. smurre = slag.

Schmeichele ww. *vleien*, (hgd. schmeicheln).

Schmetkaord v.zn. *gezwartselde koord waarmee houtzagers en ververs eene lijn afteekenen.*

Schmetze ww. *smakken bij het eten.*

Digitized by Google

Schmidsbèd o.zn. *vuurhaard der smidse.*

Schmiete, zich bie ein schmiete ww. *zich vereenigen.*

Schmik v.zn. *zweep*, verwant met smijten, smeden in de beteekenis van slaan.

Schmikkeschnoor v.zn. *snoer der zweep.*

+Schmoek v.zn. 1. *uitgebrand wiekeinde van kaars en lamp.* Verg. Kil.: smuijckende kolen, favillae; 2. *toegebonden einde aan een zak.* Verg. (ndl. smukken, opbinden).

Schmoekke ww. *snuiten van kaars of lamp.*

†Schmoekschièèr v.zn. *kaarssnuiter.*

Schmorre ww. *ontvellen bij zuigelingen* (hgd. schmarren = wonden, striemen).

Schmouwer v.zn. *dikke boterham.* Verg. smouten, met vet bestrijken. In Oost-Vlaanderen zegt men smouterham voor een met vet besmeerde snede brood.

Schnagerie ww. *onwettige winst maken.*

Schnak bw. *terstond*, *spoedig*, (goth. anaks = plotseling, terstond.

Schnaod m.zn. 1. *hengelsnoer*, (kelt. snâdâ = gesponnen draad); 2. *steel der zeis*, (kelt. snadô = ik snijd); 3. *striem op de huid*, (mhgd. snate = striem; hgd. Schnade = halm van haver).

Schnaps m.zn. *jenever.*

Schneet m.zn. *voordeel*, *winst*, (hgd. Schnitt).

Schnèrkie ww. *schroeien*, *haren of veeren afbranden.*

+Schnoep m.zn. *verkoudheid*, (hgd. Schnupfen).

Schnoesplak m.zn. *zakdoek.* Zie i. v. plak.

Schnoetsnaas v.zn. *snotneus.*

Schnoor v.zn. *schoondochter*, *soms schoonmoeder*, (hgd. Schnur).

Schnuistere ww. *snoepen*, *voornamelijk voor fruitsnoepen.*

Schnützie ww. *het graan*, *de punten der garven even uitdorschen.*

Schòòr o.zn. *uiterste rand der vlakte waar een helling of hollen weg begint; oever*, (eng. shore = strand, oever).

Digitized by Google

Kil.: schorre, schoore, aluvies. In die beteekenis spreekt het fransche wetboek van „schoores ou terre en avant des poldres". Teuth.: des schairs afbreking, allivio.

Schòòt o.zn. *schuiflade*. Kil.: schof, capsa trusatilis.

Schob v.zn. *hoopje afgemaaid graan*. Twee schobben worden tot een bussel gebonden.

+Schoebbe ww. 1. *krabben, jeuken;* 2. refl. zich schoebbe, *zich inspannen*. In Gelderland beteekent schobben, oogsten. [Schuermans].

+Schoebbert m.zn. *schobbejak*, *schurk*.

+Schoeffel v.zn. 1. *groote houten bak met doorboorden bodem om het graan te ziften eer het gewand wordt;* 2. *schoep van een waterrad*.

Schoel v.zn. *regenbui*, *schoer*.

Schoer v.zn. *schuurtijd der visschen*.

Schoerumper m.zn. *deugniet*.

Schoevere ww. *huiveren*, *bibberen*.

Schoew bn. *leelijk*. Kil.: schouwelijk, horridus. Verg. (hgd. Scheuche, Scheusal).

Schog v.zn. *schouder van het paard*, *schoft*.

Schokkeere ww. *schimpend beleedigen*, (fr. choquer).

Schokkel v.zn. *schommel*, (hgd. Schaukel).

Schokkele ww. *wiegen*, (hgd. schaukeln).

Schokkelpèèrd o.zn. *hobbelpaard*.

Schokkeneere ww. Zie schokkeere, geminatie van schokkeere en chicaneere.

Schol v.zn. 1. *schots*, schol ies, *ijsschots;* 2. *raat*, schol honing, honigraat, (hgd. Scholle).

Scholk, schollek m.zn. *schort*, (platduitsch scholdõk). Kil.: schortekleed, veurschoot, ventrale; oorspronkelijk was schortdoek een soort schoudermantel.

Schork m.zn. *vleiwoord voor kinderen*, *eigenlijk schalk*.

Schork m.zn. *grappenmaker*, *guit*.

Schotelrèk v.zn. *rek waarop schotels*, *borden en lepels achter een lat of riem werden gestoken*.

Schotelsplak m.zn. *vaatdoek*.

Digitized by Google

Schop o.zn. *afdak*. Kil.: schobbe, schabbe, tegmen, hetgeen dient om iets te overdekken. (In het eng. is shop tot winkel geworden, de duitschers hebben slechts een lade, Laden, voor hunne waar, de nederlanders alleen den hoek, winkel, waarin ze bij de kerken uitstalden).

Schorneere ww. *mopperen, toornen?*

Schouf v.zn. *schoof, uitgehekeld stroo*. Op schouf leGGe, afleggen van een lijk. De overledene wordt, na gereinigd en in het doodshemd gekleed te zijn, op stroo, schouf, gelegd. [Zie Strookultus, Jaarboek XVI, Gen. Limburg].

Schout v.zn. *schuld*. Had eertijds de beteekenis van belasting, als het mndl. schot en lot. „Dat dye ondersaten egheenen ceys noch ander scout sculdig syn aan den Heer". [Montenaken, bl. 53].

Schoute m.zn. *onnoozele jongen*.

Schpaak bw. *karig, ontoereikend*. Teuth.: spac, in de beteekenis van mager.

Schpazele ww. *pootbanden aanleggen bij het vee*. Kil.: spansel, fascia.

Schpang v.zn. *speld*. Kil.: sphanghe, fibula. „Wy sullen *u* goudene spangen maken met zilveren stipkens". [Plantijn]. Spang = zilveren haak. [Koenen, Verklarend Woordenb.].

Schpanhout o.zn. *stok aan den tuijerpaal*.

Schpanne ww. *vastmaken van het vee aan den tuijerpaal*. Verg. de oude uitdrukking „vangen en spannen", in hechtenis nemen.

Schpar v.zn. *span, lengtemaat tusschen uitgestrekte duim en wijsvinger*.

Schpeel o.zn. *spel, openbare dans tijdens de kermis*.

Schpeelbak o.zn. *speenvarken*.

Schpeelig bn. *bronstig van koeien*.

Schpeet v.zn. *stokje in den bijenkorf*.

Schpeik v.zn. *spaak van het rad*.

Schpeikel m.zn. *spikkel, schimmelige vlekken in linnen, papier en hout*.

Schpelver m.zn. *pleisterijzer, werktuig der plakkers*.

+Schpeul v.zn. *spoelplaats aan een rivier of beek*.

Schpenzele ww. *bezuinigen*.

Digitized by Google

Schpenzelekrièèmer m.zn. *marskramer in kleinigheden als garen, band, knoopen, enz.* Kil.: spanssel = band, koord; spensel = klein vergroeid fruit; spindse = bosje spaanders of zwavelhoutjes.

Schpenzelerie v.zn. *kramerij.*

Schpervel m.zn. *stucadoorstroffel.*

Schpie m.zn. *speeksel.* Kil.: spije, spuèrè.

Schpieker m.zn. *zolder,* (hgd. Speicher).

Schpiekert m.zn. *huisduif.*

Schpier o.zn. *stuk, eenheid bij het optellen van den veestapel.* Zeve schpier kooviè è, *zeven stuks rundvee.*

Schpierke o.zn. *beetje.* E schpirke zaut, *een snuifje zout.* Verg. spoortje.

Schpies v.zn. *hetgeen op de vlaai gesmeerd wordt.*

Schpik v.zn. *afval, bolsters bij het wannen van graan, meestal stukjes van aren.* (lat. spica = aar).

Schpikke ww. *eten.* Pikken met prothésische sch.

Schpikolie m.zn. *lavendelolie,* (lat. spicus nardi).

Schpillegrits o.zn. *kinderspeelgoed, een schijf of knoop met een spilletje waarop het draait.* Verg. rits, ritsel = rad.

Schpin v.zn. *spijskast, spinde.*

Schpinaol o.zn. *sterk schoenmakersgaren.*

Schpindleeg o.zn. *waslont waarmee in de kerk de kaarsen worden ontstoken.* Kil.: spindse, bundeltje spaanders om licht en vuur te maken. In Brabant: spillicht.

†Schpinnewèk m.zn. *wittebrood ter uitdeeling,* (van hgd. Spende).

Schpits m.zn. *keeshond,* (hgd. Spitzhund, verg. hgd. Spitzel = spion).

Schplendeere ww. *besteden, ten koste leggen, spendeeren.*

Schpool v.zn. *spinnewiel,* (hgd. Spule; Theuth.: spuele daer men mit spynnet.

Schpòòr o.zn. *prij* (fr. porée, met prothésische sch).

Schpraot v.zn. *sport.*

Schprok bn. *sprokkig, broos.* Kil.: sporck, sprock.

Digitized by Google

Schprinkhaan m.zn. *waterspin* (fr. hydrachnée).

Schpruits v.zn. *gieter*. In de samenstellingen brandschpruits, vinsterschpruits = spuit, (ndl. spruit is de uitloop van den gieter.

Schprunk m.zn. 1. *stoep, pad tusschen hoeve en mestvaalt;* 2. *bron*. Kil.: spronck, fons.

Schraap bn. *droog, uitdrogend, scherp*. Letteromzetting van scherp, (Teuth.: schra = dorre en droge; schrae = droig wint die dat sait duet versalewen).

Schrakke ww. *in schuinen stand zetten*.

Schrak schòòr v.zn. *schuine stut*.

Schrank m.zn. 1. *kast*, (hgd. Schrank); 2. *inkeeping in een hoepel*.

Schrankel m.zn. *misgroeide boom of plant*. Schrankel = krom.

Schraom m.zn. *schram, streep*.

Schravele ww. *moeizaam klouteren*.

Schraw bn. *leelijk, vuil*, (platduitsch schrô, heeft de beteekenis van mager). Bormans noemt schrouwen, uitdrogen. „Die heilge cloestervrouwen, die soe ijamerliken schrouwen). [Serv. Legende, I. 2492].

Schrèj m.zn. *schreeuw*. „Mit driekeuninge sin de daag ennen haneschrèj gelenk", den duur van het eene gekraai tot het volgende?

In den grond verborgen schatten rijzen elk jaar een hanetree naar boven, volgens de duitsche sage.

Schrikschoon m.zn. *schaats*, (hgd. Schlittschuh).

Schripeleus bn. *ziekelijk vroom*, (fr. scrupuleux).

Schroet v.zn. *kalkoen*, (hgd. Trut).

Schroetkurf m.zn. *sluitmand*.

Schroevele ww. *schuifelen*.

Schrompe ww. *onaangenaam geluid voortbrengen door twee over elkaar wrijvende voorwerpen; knarsen*.

Schron v.zn. *kloof, barst in de huid*. Kil.: schronde, (hgd. Schrund).

†Schruuër m.zn. *snijder*. Kil.: schrooder, sartor.

Schruuërslaqk o.zn. *opening in een kleed, er door den schreur aangebracht*.

Digitized by Google

Schtaats bn. *goed gekleed, deftig*, (ndl. staatsie = uiterlijke pracht).

Schtabele ww. *voorloopig uitzetten van jonge plantjes.*

Schtap m.zn. *kind hout in den grond.*

Schtasie v.zn. *verdieping*, (fr. étage).

Schteegel m.zn. *trap of haspel in een voetpad, alleen voor voetgangers.* Verg. langs weg en steg.

Schteelmoos o.zn. *raapsteelen.*

Schtèèrblind bn. *steekeblind*, (eng. starblind).

Schtèèrzaat bn. *smoordronken.*

Schtèève m.zn. *steven*, witbrood gebakken in den vorm van een man, omstreeks Nieuwjaar, ter gedachtenis aan St. Stephanus, 26 December.

Schteevel m.zn. *laars*, (lat. aestivale, oorspronkelijk zomerschoen).

Schteevelet v.zn. *vrouwenlaars.*

Schteevelskneg m.zn. *laarzentrekker.*

Schteevelsschag m.zn. *laarzenschacht.*

Schtèèvepoort v.zn. *aars*, verg. achtersteven.

Schtèllingske o.zn. *stilletje, draagbaar gemak.*

Schtelt m.zn. *stut onder de kar.*

Schtiefnak m.zn. *koppigaard.*

Schtiep v.zn. *stut, schoor*, (lat. stipes).

Schtiepe ww. 1. *stutten;* 2. reflex. *zich inspannen.*

Stichele ww. *stekende toespelingen maken.*

Schtikker m.zn. *ijzeren handboom.*

+Schtoeb m.zn. *wollen borstrok;* stuik = een kort boeren bovenkleed, volgens P. Ecrevise, Beleg v. Maastr., 69, (hgd Schaube).

+Schtoek m.zn. *stuik, stoot.*

+Schtoekke ww. *spel, waarbij het even of oneven getal knikkers in een kuiltje beslist.*

+Schtoekschtil bw. *doodstil.*

+Schtoepert eigenn. *buurt bij Valkenburg onder* Hulsberg,

Digitized by Google

eigenl. hooge aarde. Verg. (mhgd. stauphin, stofen, stauffen; ndl. stoep = verhooging).
Steupsbergen bij Montenaken, waar in 1213 een slag plaats greep tegen den bisschop van Luik.

+Schtoepschtart m.zn. *stompstaart*, (hgd. Stumpf).

Schtoit m.zn. 1.*verschil*. Goede mannen beslechten anno 1526 den stoet die tusschen Jan Welters en Heilken Visschers heeft bestaan „aengoende den reyn" tusschen hun beider land. [Sittard, archief no. 248]; 2. *afstand*, tusschen twee met de lans vechtende mannen.

Schtoitiezer o.zn. *breede stootbeitel der mergelmetselaars.*

Schtoitkomp m.zn. *houten bak waarin de appels verbrijzeld worden voor azijn.*

Schtok m.zn. 1. *overwinterd bijenvolk;* 2. *eertijds gevangenis.*

Schtok o.zn. *verdieping van een huis*, (hgd. Stock).

Schtokgood o.zn. *oudershuis, familiezetel.*

Schtokfleer v.zn. *violier*, cheiranthus.

Schtoof v.zn. *kachel.*

Schtool m.zn. *hooge blok in den berg bij het blokbreken*, (hgd. Stollen).

Schtooveniezer o.zn. *pook.*

Schtrabatze mv. *vermoeiend werk*, (hgd. Strapaze).

Schtrank m.zn. 1. *rivierarm;* 2. *pruimtabak, van streng waarin de tabak gesponnen wordt;* 3. *angst.*

Schtrenge ww. *hard loopen.*

Schtrikke ww. *breien*, (hgd. stricken).

Schtrikschei v.zn. *kokertje waarin de breinaald rust.*

Schtrikske o.zn. *das.*

Schtroddele ww. *stamelen.*

Schtroeff m.zn. *kuif; bos haar of gras.*

Schtroeve ww. 1. *de haren of veeren overeind zetten;* 2. *zich verzetten.*

Schtroevèl v.zn. [klem op èl] *struweel.*

Schtronkel m.zn. *stam van koolplant.* Kil.: tronck, stronck.

Schtruch *dorp bij Schin op Geul.* Waarschijnlijk een oude

Digitized by Google

trecht, trucht over de Geul, met prothésische s, die ook kan ontstaan zijn uit Sin-Sinu-trecht, de trecht der aan de overzijde der Geul wonende Schinners.

Schtruipe ww. *stroopen, even omploegen.*

Schtruuëfakkel v.zn. *stroofakkel.* Bosje lange stroohalmen als fakkel gebruikt bij het uitvoeren der blokken uit den berg door de voerlui.

Schtub m.zn. *stof.* Kil.: stubbe, pulvis. „Als een stubbe die de wynt werpt".

Schtubbe ww. *stuiven.*

Schtuk o.zn. 1. *heer en vrouw in het kaartspel, mariage;* 2. *wijnvat van 225 liter.*

Schtukkere ww. 1. *geslacht vee in stukken houwen;* 2. *kleeren verstellen.*

Schtultes m.zn. *sufferd, onnoozele bloed,* (lat. stultus = dwaas).

Schtumpel m.zn. *stoel- of tafelpoot.*

Schturme ww. *stormen, spiegelgevecht als volksvermaak door de boerenschutterijen.* Kil.: stormen = geweldig strijden.

Schtute ww. *grootspreken, opsnijden.* „De schtuter heet gei broid, de klèèger geine noid".

Schtuukske o.zn. *polsmofje,* (mhgd. stûche = wijde vrouwenmouw.

Schudde ww. *drank schenken.* „Weurd hie geschud?" *is hier herberg?*

Schuddekul m.zn. *slechte drank.*

Schudvurk v.zn. *houten gaffel om het stroo te schudden.*

Schuitere ww. *uitglijden, slippen.* „De starre schuitere", *de sterren verschieten.*

Schulpe ww. *welven in metselwerk.*

Schupke o.zn. *klein bierglas, halve pint,* (hgd. Schoppen; fr. chope = pint).

Schuppe ww. *scheppen, hevig waaien.*

Schurgskar v.zn. *kruikar.* Kil.: schorchen = kruien.

†Schut m.zn. *veldwachter.*

Digitized by Google

Schutterie v.zn. *van schutten, beschutten*, niet verwant met schieten.

Schuuëlder *Schuler*, rectoraat onder de gemeente Wijlré. Is gelegen langs de oude romeinsche heerbaan van Maastricht op Aken. Hier bevond zich in de middeleeuwen een gasthuis of herberg, waarin men ging sculen, ter scolen. Ter sculen liggen is in een gasthuis of herberg overnachten.

„Nu willic gaen loopen als een swyn
Te Maastricht bi den steenculen
Daer willic gaen ligghen ter sculen
Tot dat die somer comt int lant".
[Spel van den winter ende somer].

Schuuëmer *gehucht tusschen Schin-op-Geul en Wijlré.* Schônborn, Schoonbron.

Schuvele ww. *afglijden*, frequent. van schuiven.

Schwaam m.zn. *wasem, waterdamp.*

Schwaarsch v.zn. *zwoerd.*

Schwajjere ww. *zwaaien.*

Schwak m.zn. *groote hoeveelheid.* Verg. (eng. swag = buit.

Schwalber v.zn. *zwaluw*, (hgd. Schwalbe).

Schwank bn. 1. *dun, buigzaam, slank;* 2. *eenigzins conisch of radiaal van metselsteenen.*

Schwantze ww. *inkorten van den paardenstaart.*

Schwaob m.zn. *kakkerlak, bakkerstor.* Blatta orientalis. Eerst sedert de napoléontische oorlogen ons land ingedrongen. In Oost-Pruisen heet dit insect rus, in Rusland pruis, bij ons zwaab, welke benamingen een afkeer voor het genoemde volk doen vermoeden.

Schwèègel m.zn. *lucifer.* De eigenlijke schweegel, houtje met zwavel, vóór de uitvinding der fosforstokjes, omstreeks 1832, was een aan beide einden in zwavel gedoopt hennepstroo van circa 12 c.m. lengte. De uitvinder der lucifers is Ironye, verbeteraar Kammerer uit Ludwigsburg.

Schwèègele ww. *in de herberg zitten drinken.* (hgd. Schwägeln, rondslenteren.

Schweegersche v.zn. *schoonzuster*, (hgd. Schwägerin).

Schwèèrenoit m.zn. *deugniet*, (hgd. Schwärenöter).

Schwentz mv. *preugel.*

Schwik m.zn. *losse dansvloer, wipvloer.*

Digitized by Google

Schwikke ww. 1. *wippen, veerkrachtig buigen;* 2. *klaar spelen, den baas worden.*

Schwinge ww. *dwingen, overwinnen,* (hgd. zwingen).

Schwunk m.zn. *boor.*

†Seems, sems, semps. Deze woorden komen voor in de Vlkenb. Stadsrekening uit de 15e eeuw, voor welke E. Slanghen tevergeefs eene verklaring zocht. Naar mijne meening zijn het op metselmaat gemaakte mergelsteenen, zooals ze nog te Canne gebroken worden. (hgd. Gesimse; mhgd. sims).

Sessel, sessele o.zn. *kapbijl,* (ohgd. mezzisaks, ses = mes; deensch, sax = kort zwaard; seax - seks - sessel). Waarschijnlijk bewaart dit woord den naam van het krijgswapen der Saksen, hetgeen aan grond wint als men het sessele in sommige dorpen kortweg hoort noemen het waope. De houthakker draagt dit gereedschap nog als een zwaard, gestoken door de gleuf van een plankje, op zijne linkerheup. De Saksen noemden hun zwaard sahs.

Sezoen o.zn. *jaargetijde.* Meijer: zaadtsoen, zaaijsoen, zaaytijdt, (goth. saiso = hij zaaide).

Sieto bw. *terstond,* (lat. cito).

Sintanneschaap o.zn. *sintannaschap.* Een meisje dat ongehuwd blijft komt in het sintanneschaap, het genootschap van de profeetesse Anna, die 84 jaren weduwe, vidua, d. i. ledig bleef.

Sinthoeperiksschpaor v.zn. *een aan de achterpooten bij sommige honden aanwezige bijteen.* Honden met deze spoor zouden niet razend worden, daarvan de naam sint Hubertusspoor.

Sint Jansbloom v.zn. *ganzebloem,* chrysanthemum.

†Sint Jansminne *sint Jans gedachtenis.* Op Sint Jan in den winter, 27 Dec., werd in de kerk wijn gezegend, vervolgens in het huisgezin gezamenlijk gedronken bij de sint Stevensbrooden, (goth. munan = gedenken). Munin = geheugen, is een der raven op Odins schouders volgens de noorsche godenleer.

Sintekatriensbloom v.zn. *gewone tuinchrysanthemum,* laat in het najaar omstreeks st. Katharina, 25 November. nog in bloei.

Sint Leendert *zomerkermis te Valkenburg,* invallend op den eersten Zondag in Juli, tevens den eersten Zondag na sint Léo, 28 Juni, waaraan de kermis haren naam ontleent.

Digitized by Google

Sintmarkoen *het euvel van sint Markoen* (Marcus) is de scrophulose of klierziekte. De lijders observeeren bijzondere vastendagen en mijden zekere spijzen, vooral het vleesch van den varkenskop. Iemand met lidteekens van kliergezwellen aan den hals heeft van sintmarkoen.

Sintteunisbruuëdsche o.zn. *steenhard roggebroodje* ter grootte van een guldenstuk, waarin de letter T gedrukt is. Deze koekjes worden door den kluizenaar van den Schaalsberg vervaardigd en uitgedeeld als behoedmiddel tegen veeziekte. Sint Teunis of Antonius is een der vier heilige maarschalken, Antonius, Cornelius, Hubertus en Quirinus. Ook sint Hubertus wordt op den Schaalsberg vereerd. Ter voorkoming van hondsdolheid brandt de kluizenaar met den zoogenaamden sint Hubertussleutel de letter H op den voorkop der honden, voor welke operatie hij vroeger een schelling, 28 cent, ontving. Van de vijf of zes heilige maarschalken is Antonius de heelmeester van den huiduitslag, Hubertus van de hondsdolheid, Cornelius van de vallende ziekte, Rochus, die door sommigen in stee van sint Quirinus tot de maarschalken gerekend wordt, van de pest en Leonardus van de lamheid.

In de „Rechten van ter Horst" [Limb. Wijsdommen] leest men: „op die viff marschalkendagen".

In de salische wetten heeft maarschalk de beteekenis van stalmeester over twaalf paarden: „si mariscalcus qui super 12 caballos est occiditur II solidis componatur". [Kempeneers, II. p. 45].

De maarschalk, als hoofd van den paardenstal, was bedreven in de heelkunst der paarden en eveneens als geneesheer, zoodat de magistri hospitiorum, de gasthuismeesters, zich maarschalken gingen noemen. De heilige maarschalken zouden ook de heilige docters kunnen heeten.

Sintteunismitzienverkskes *iemand die met een troepje kinderen uitgaat.* Zelfs in de steden liepen in de middeleeuwen de varkens los langs de straten; het werd wel ten slotte verboden in het algemeen, doch het godshuis of de een of andere broederschap van liefdadigheid mochten enkele varkens laten rondloopen, die dan een bel of een sintteunisteeken T kregen, en den kost al wroetende vonden. Dat waren de sintteunisverkes. Hadden de dieren het gewenschte gewicht, dan werden ze geslacht en hun vleesch in de kerk of het godshuis onder de behoeftigen verdeeld.

Sintermeis *sint Remigius, 1 October*, de tijd waarop de huur der dienstboden pleegde in te gaan. „Sintermeis make", *uit den dienst vertrekken.*

Sitsewinkel m.zn. *kraam, rommel*, alleen gebruikelijk in: de gansse sitsewinkel, *de heele kraam.*

Digitized by Google

Sitterd *Sittard*, (mhgd. sihte = laag, vlak + eerd, aard, zoodat Sittard lage vlakte zou beteekenen, hetgeen topologisch als Geleendal juist is. Verg. ter Ziet bij Wittem-Mechelen en Zytaart in Noord-Brabant.

Sjat v.zn. *tas*, *kopje*, (fr. jatte).

Slebrikke ww. [Maastrichtsch] *glijden*. De afleiding uit slibberen is, aangezien de klemtoon niet op de eerste syllabe valt, onwaarschijnlijk. Misschien kan het woord door de latijnsche scholieren uit lubricare gevormd zijn.

Soe houwe ww. *balspel waarbij de spelers met een kruk een bal*, de soe, *voortslaan tot hij in een kuiltje komt*. (Het eng. golf; hgd. Sau; fr. cochonnet; eng. hockei (hog) beschouwen den bal als een voortgejaagd varkentje).

Soekrouw v.zn. *kruk waarmee de* soe (Sau) *voortgeslagen wordt*, (waalsch, crawe = kruk).

Soekkerkindsche o.zn. *biscuitje*, *kolombijntje*, naar den vorm van een windelkind.

Somtemets bw. *somtijds*.

†Sop v.zn. *ontbijt*, *ochtendmaal bestaande uit dunne meelpap*. De koffie heeft de sop verdrongen; oude boeren gebruiken het woord nog voor ontbijt. „Van soppesdaag bis aovend", „van de sop bis de schlaat", *van 's morgens vroeg tot 's avonds*.

„Item die fursterrn sullen alle sondaghs te Born ter misse komen, en als die misse uyt is, oock mit op der borch gaen, en dan zal men hun die sop geven". [Limb. Wijsdommen, bl. 396]. —

Teuthonista heeft: sop = geweikct broit.

Sorrèl v.zn. *zuring*, (fr. surelle, surette; hgd. Sauerampfer).

Süb *Sibbe*, dorp van de gemeente Oud-Valkenburg, (mndl. sib = nabuurschap.

Subberood m.zn. *militaire steek*, *hoed met twee punten*. Maastrichtsch: severoo. Sombrero? superco? = allerprachtigst.

Subiet bw. *terstond*.

†Summer o.zn. *oude biermaat*, *ongeveer een half anker*.

Sumpel bn. *onnoozel*, *zinneloos*.

Sumpelveld *Simpelveld*, eertijds Sumpelfurt, Sumpelvoort, voort door de beek de Simpel.

Supliejant m.zn. [met scheldadjectief] gemeine supliejant, *gemeen sujet*, (van fr. suppléant = plaatsinnemer, eerder van suppliant = smeeker).

Digitized by Google

T.

Taalje v.zn. *talie, een zestiende eener oude el of 42 millimeter.* Eigenl. inkeeping. In Maastricht is nog de 88-taliestraat bij de Markt.

Taatsch v.zn. *grasmusch, braamsluiper.* Kil.: haeghteite, passer rubro.

Taffele ww. *tastend rondgaan.*

TaGGe ww. *bekijven.* Kil.: tagghen, altercari.

Takkeling m.zn. *jonge nachtegaal.*

Tap m.zn. 1. *keelaandoening, gezwollen huig.* 2. *pin in een vat.* Verg. tappen, taptoe.

Tappeet v.zn. *papieren behangsel.*

Tappeseere ww. *behangen.*

Tapere ww. *langzaam en onhandig arbeiden, sukkelen.*

Tater m.zn. *vuil, slordig mensch.* Deze naam werd aan de Zigeuners gegeven, doch is vermoedelijk ouder dan de late middeleeuwen, in welke de Zigeuners of heidens naar deze streken opdrongen. Veeleer mogen wij er eene reminiscense in zien aan den inval der Tartaren of Hunnen in de 5e eeuw; later werd hij uitsluitend op de Zigeuners toegepast. In deze landen was men allerminst gesteld op het bezoek dezer afstammelingen van koning David, zooals zij zich betitelden, tot wier wering men velerlei straffen bedacht en die men dan aanschouwelijk voorstelde op de z.g. taterborden, waarop de geeseling en brandmerking van een tater geschilderd was. Te Valkenburg had men eene „Taterbrug", waarvan de plaats niet bekend is. Daar deze benaming allervreemdst aandoet, zou ik eerder denken aan eene takelbrug, die met touwen wordt opgetrokken.

Taterkop m.zn. *morille, champignon.*

Tatervleisch o.zn. *paddestoel.*

Taw v.zn. *taak, werk, opdracht,* (kelt. tal). In een kleefsche resolutie van 1575 komt diensttouw in de beteekenis van verplichte arbeid voor.

Taw m.zn. *onregelmatige harde brokken in den mergel.* De hèèrd komt in lagen voor.

+Te boek schtaon *langs handen en schouders laten opklimmen.*

Teelaok o.zn. *vlieggat aan een bijenkorf.*

Digitized by Google

+ Teek v.zn. *schenkbank*, *flesschenkast*, *buffet*, (lat. theca = meubel om iets af te sluiten). Verg. apotheek, bibliotheek, enz.

Tèèk v.zn. *schapenluis*.

Teertei m.zn. *wollen weefsel*, *gewoonlijk tweekleurig gestreept*, (fr. tartan).

Teertesrok m.zn. *boerinnenrok*.

Tèj bn. *taai*.

Tekke ww. *betrappen*, *slaan*.

Telleur m.zn. *eetbord*. Kil.: taelioore = tafelbord.

Temtaasche v.zn. *last*, *plaag*, *ongenoegen*, (fr. tentation).

Temteere ww. *plagen*, *hinderen*, (fr. tenter).

Tempeleer m.zn. hee zup wie ennen tempeleer (teppereer?). De vervolging der Tempeliers was te wreed om rechtvaardig te zijn geweest.

Termien m.zn. *rondgang door monniken tot het ophalen van aalmoezen*, *gewoonlijk driemaal 's jaars op vastgestelde tijden*. Na den oogst wordt graan, in den slachttijd varkensvleesch en in het voorjaar boter opgehaald. Ook de kluizenaar van den Schaalsberg had zijn termien in den winter; hij haalde dan op de grootere boerderijen een halven varkenskop, waarvan de schertsende naam heremieteschink.

Tesch v.zn. *tasch*, *zak in de kleeren*.

Tesscheplak m.zn. *zakdoek*.

Tèt v.zn. *vrouwenborst*. Kil.: tuyte, tote, papilla, mamma, (fr. tette; gr. titoon = voedster). Volgens Hoeufft: een keltisch woord.

Teulder m.zn. *kram*, *waarin het deurhengsel draait*.

Teut m.zn. *marskramer*, *hoofdzakelijk van Nieuwenhagen*. Het woord teut kreeg allengs een geringschattende beteekenis, misschien tengevolge van P. Ecrevisse's roman „De Teuten", waarin deze kleinhandelaars als een georganiseerde dievenbende worden voorgesteld.

Het teutenwezen is, eenigszins in navolging van het hanzenwezen, ontstaan in de Kempen omstreeks het begin der 17e eeuw. De eerste Teuten waren eenvoudige arbeiders die zich, zooals thans nog de hannekemaaiers en de brikkenbakkers, voor een seizoen als arbeiders in Holland of in Duitschland verhuurden en dan van daar in stee van geld waren meebrachten, om deze in den winter te

Digitized by Google

verhandelen. In onze provincie kwamen zij voornamelijk voor in het land van Weert en in Nieuwenhagen. Allengs groeiden ze tot een gilde met weliswaar ongeschreven, doch daarom niet minder vaste rechtregelen en gebruiken. In sommige dorpen werd de handel en zelfs de fabriekmatige vervaardiging van metaalwaren hun hoofdvak, zoodat zij voornamelijk de leveranciers werden van de in de 17e eeuw in zwang komende koperen bollen op de kerktorens. Ze hadden hun eigene taal, blijkbaar in Duitschland ontstaan. Ziehier een paar voorbeelden, zooals Ch. Creemers ze heeft opgeschreven in zijn monographie over de Teuten.

„Es der olmse kluf nicht mi wilt brögelen, gift hi de kas aan zin olmse knülle un spoort in de sloorkas. Die olme mos roberte dan so gut es der olmse kluf." Als de oude boer zijne boerderij niet meer wil besturen, geeft hij ze over aan zijn oudsten zoon en gaat hij het kleine huis bewonen in de nabijheid. De oude boerin rookt dan even als de oude boer.

„Die kesselführer rölsutsen in goor mit die klufs un brögelhudsen, kwint paen bi nol un vitsenol, un brögelen vitsenhood un nicht gresiken". De Teuten drijven handel in koper met boeren en burgers, winnen geld met honderden en duizenden en dienen God en niet den duivel.

Uit de oorspronkelijke arbeiders waren geslepen handelaars geworden, die manufacturen, beddegoed, klaverzaad, messen enz. in de mars, te paard en te kar meevoerden. Waarschijnlijk is hunne naam ontstaan uit het ww. teutelen, een nog in de belgische Kempen gebruikelijk woord voor ruilen. Men zie: „Les Belges en Allemagne", par E. de Borgrave, en Ch. Creemers: „Iets over de Teuten", Publications etc., Tome IX, p. 112. Als familienaam komt Teut reeds in 1434 te Eisden voor.

Teut m.zn. *hooge spitse muts*, Verg. drieteut.

Teut of tut bw. *eenigzins bedronken.*

Teutele ww. *fleemen, zoetsappig kinderachtig praten.*

Tièèg bn. *taai.*

Tien v.zn. 1. *kolenmaat van een halve hectoliter;* 2. *kuip.* Kil. tyne, watertyne, tina.

Tirvele ww. *snel om zijn as draaien.*

Tits v.zn. *vrouwenborst, tepel.*

Tob m.zn. *emmer.* Verg. (ndl. tobbe = kuip).

Toch m.zn. *vruchtgebruik;* van trekken. Kil.: tochtgoed, res usufructuariae.

—Toek m.zn. *duw, slag, stoot.*

Digitized by Google

—Toeke ww. *geniepig en al spelende pijn doen.* Meijer: tooken. Kil.: tucken, arietare = stooten als een bok.

—Toen m.zn. *omheining.* De oorspronkelijke beteekenis van omheining is in het nederlandsch overgegaan op het omheinde: tuin, in het engelsch op town. (hgd. Zaun). „Eiken tune ende diepe grachten". [v. Heelu, v. 2078].

Toepee m.zn. *haarkuif,* (fr. toupet).

Toeppe ww. 1. *toppen, inkorten.* 2. *kloppen,* een kaartspel waarbij getoept of geklopt wordt.

Tournee m.zn. 1. *mallemolen;* 2. *rondje drank.*

Toervel m.zn. 1. *buiteling;* 2. *menigte.* Kil.: torbel, turbel, turba.

Toesche ww. *ruilen,* (mndl. tuischen = dobbelen; hgd. tauschen. volgens Kluge: uit daus = worp van twee oogen.

Toij v.zn. *gemeen wijf, harpij.*

Tontel m.zn. *vodde.*

Torte mv. *onrecht;* torten aandoon, onaangenaamheden, onrecht berokkenen, (fr. tort).

Tous of toust m.zn. *pacht, huur, huurcontract.*

Touwe ww. *haasten, spoeden.* Kil.: touwen, premere, pressare. Meijer: souw, haastigheid. Teuth.: touwen, festinare.

Traanjel v.zn. *tralie.*

Trampele ww. *trappelen,* (eng. to trample).

Transeneere ww. *mishandélen.* Meijer: transseneeren = schatting afpersen. (fr. ranconner).

—Traog m.zn. *spotnaam voor dengeen die op 22 December, den langsten nacht, het laatste opstaat.* Hij moest tot straf de huisgenooten onthalen; tot zoolang hield hij den naam.

Trappeere ww. *betrappen,* (fr. atraper).

Trèèf m.zn. *dunne balk,* (lat. trabes; kelt. trebo = huis, waaruit ook terp en dorp ontstaan is.

Trèètere ww. *ergeren, geniepig plagen.*

Trens, trenske v.zn. *lus, koordje in plaats van knoopsgat.* Kil.: trensse, funiculus.

Trioolder m.zn. *reizende doedelzakspeler, beerenleider.* Gewoonlijk zijn dit Savoiaards of Piemontezen.

Digitized by Google

Tripsop v.zn. *soep, waarin de ingewanden, lever, long, nieren. enz. van het varken gekookt zijn*, (fr. tripe).

Troachele ww. *stoffen los aan elkaar naaien.*

Troebbel m.zn. *troep, menigte.* Verg. toervel. Teuth.: trobbel = hoop.

Tromp m.zn. *overeind staande paal op de oogstkar waartegen de oogstladder leunt.* Verg. tro = hout, tronk = stam.

Trompschtek m.zn. Zie voorgaand woord. Tautologie van tronk en stok.

Troomel m.zn. *tros.*

Tros hui m.zn. *bussel hooi*, (bretonsch torchad = handvol hooi.

Trulbrèèd o.zn. *plank aan de oogstkar waarin de ladders bevestigd zijn.* trul = tralie, ladder.

Trük m.zn. *bedrog, handigheid* (fr. truc).

Trüt v.zn. *sukkel.*

Tudderen eigenn. *pruissisch dorp aan de grens*, (kelt. Divoduro).

Tuddere ww. *traag werken, niet vooruit maken.*

Tüdderpaol, tuierpaol m.zn. *verplaatsbare paal om het vee te spannen, zoodat het slechts een kring kan beweiden*, (ndl. tuien, tuieren, [scheepterm] met een touw vastmaken).

Tuijel m.zn. *sleur*, eigenlijk in een kring blijven sukkelen.

Tuine ww. *toonen, schijnen.* Het kruus oppen taore tuint klein van ondere.

Tuit v.zn. *groote metalen of houten waterkan.*

Tuitel m.zn. *tuit, uitloop aan koffiepot, enz.*

Tuiterluit m.zn. *kleinigheid.* Verg. lut, luttel.

Tükke ww. *fnuiken, kortvleugelen, den mond snoeren.*

Tul eigenn. *gehucht bij Schinnen*, tull = dal, gracht.

Tump m.zn. *punt, uiteinde, hoek.* Kil.: timp, cornu.

Tumpe. trumpe ww. *ten tweede maal en met de kleine klok luiden voor den kerkdienst.*

Tuuën zn.mv. *grappen*, dom tuuën, gekke tuuën.

Tuune ww. *omheinen, omheining herstellen.*

Digitized by Google

Tuunhèjsch v.zn. *lederen handschoen die gebruikt wordt bij het werken aan eene doornhaag.*

Tuut v.zn. *papieren zak*, (hgd. Düte).

Tuzzele ww. *sukkelen bij den arbeid*, variant van tuddere.

U.

Udder m.zn. *uier.*

Ug pers. vnw. 3 en 4 nv. *u*, (hgd. Euch).

Ulelaok o.zn. *uilengat*, rond gat in den schuurgevel.

Ulleger m.zn. *orgel*, [omzetting der consonnanten en aanvullings- of svarabhaktivokaal].

Ulles m.zn. *aarden pot, aarden vaatwerk*, (lat. olla). Verg. Oelemart te Weert; Oeleberg, Udelenberg, oudere naam voor St. Odiliënberg.

Un v.zn. *ui*, (lat. unio). De talrijke woorden van latijnschen oorsprong en vorming op akker- en tuingebied, wijzen op den grooten invloed der romeinsche beschaving in deze gewesten.

Ungere m.zn. en ww. *rusttijd na het middagmaal, gebruikelijk bij de landbouwers.* De ungere duurt tusschen 1 Mei en sint Gielis, 1 Sept., van 12 uur tot 2 uur, (mndl. undern = onderstond. Kil.: onderen, ongheren, prandere, meridiari, verklaart het dus zoowel voor middageten als voor middagslaap houden. Kluge: heeft i. v. morgen goth. undauerns voor middag. Bij Ernst: [Histoire de Limbourg, IV, p. 515] komt de volgende aanteekening voor. „Heelu p. 135 dit: Den stryd duerte van den onderstond tot den vespertijdt toe. Ce que Butkens a traduit par, *depuis six heures du matin jusques à trois heures de l'après-midi.* Le mot Onderstond dont il se sert signifie l'heure de tierce ou la neuvième du matin comme l'a prouvé Wachter dans son Glossarium Germanicum p. 1741 au mot undern".

„Die strijt was vander onderstont
Lanc al tote vespertyt".
[v. Heelu, vs. 7338].

„Dit onderstond of liever ondernstond, in het oud-engelsch anterthtide en terntide is hora diei tertia, bij ons negen uur voormiddag". [Willems. La Bataille de Woeringen, p. 271]. In de 16e eeuw echter kreeg het woord de beteekenis van na den noen, hetgeen o.a. blijkt uit de Trierischen Steipen-Ordnung vom Jahre 1594: „Alle Tage aber kommt man zum Unterdrunck, etwa um drey Uhren bisz nach der Salve oder Avémarien

Digitized by Google

Klocken zu st. Gangwolff". (got. undaurns = middag, mag als oorsprong van ungere gelden; nog is gebruikelijk achternungere voor namiddag.

Umloup m.zn. *huiduitslag*, roodachtige huidaandoening die zich rondom het aangetaste lid bandvormig verbreidt.

Ummertoe bw. *voortdurend*.

Ummesus bw. *voor niets*, *kosteloos*, (hgd. umsonst).

Umschteng mv. *drukte*, *praatjes*, (hgd. Umstände = complimenten.

Uuëm m.zn. *oom*, ironisch voor *os*.

V.

Vaal bn. *valsch*, *onoprecht*.

+Vaam m.zn. *draad*, *garen*, (hgd. Faden).
„Daer braken alle die vademe". [Serv. Leg. II, 2296].

†Vaar v.zn. *oude biermaat van vier oude kan*, *circa 5 liter*. Kil.: vaene, mensura quatuor.

Vaart v.zn. *oprijweg naar de boerderij of akker*.

Vaat o.zn. *vat*, *korenmaat van een vierde hectoliter*, *circa 20 kilogram*.

Vaatsmangel v.zn. *mand met een inhoud van een kwart hectoliter*.

Vademe pèèrd *het van de hands paard*, *rechts van het tweespan*.

Valekant m.zn. *schuinse kant aan hout*. Verg. faliekant.

Vandoon bw. *van noode*, *noodig*.

Vaons, vaonzen appel, *eene vroege appel*, die in Augustus rijp is en ook ousmaondse geheeten wordt.

Vaoshaartel *landgoed onder Meerssen*, *een tijdlang een bezit van Willem II*, (ohgd. hart = bosch, eigenl. bosch van Servaas).

Vare ww. 1. *rijden*, (hgd. fahren); 2. *ketelmuziek maken*, (fr. charivari, = ketelmuziek. B. Huydecoper teekent aan uit een fransch blijspel, dat men bij het huwelijk van een rijke weduwe met haren tuinman: *faisait charivari à leurs nopces*. Van charivari heeft men karrenvarren en varen gemaakt.

Vas bw. [betrekkelijke plaatsbepaling] vas achter, vas nèève, *vlak bij*.

Digitized by Google

Vaselverke o.zn. *ongemest varken*, *fokvarken*, (hgd. Faselschwein; kelt. vèssi = eenjarig varken).

Vauwere o.zn. *barier op karspoorbreedte*, eigenl. valboom, (mndl. valtere). De voormalige valteren of valboomen zijn nu draaiboomen of bariers geworden.

Vèège ww. *wegloopen*. Teuth.: vigen, vyghen = wijken.

Vèèke o.zn. *kleine deur of hek*, *klapdeurtje tusschen twee weiden*. Kil.: veken, onderdeure, heck, crates lignea. Verwant aan kelt. vejô = ik omhein.

Vèème ww. *inrijgen van den draad in de naald*. Kil.: vessemen een naelde.

Veer pers. vnw. *wij*, (hgd wir).

Vèèr v.zn. 1. *dunne plank*. Verg. roumvèèr, windveer, verwant met veer (ressort) veren, veerkrachtig. 2. *lies*, *bladreuzel*. De harde bladreuzel is plankvormig.

Vèèrdig bw. *klaar*, *gereed*, (hgd. fertig).

Vèèrevèt o.zn. *reuzel*.

Veersch v.zn. *nok*, *vorst*, (kelt. vers = spits, toppunt). (A. Holder, Alt-Celt. Sprachschatz i. v. vers).

Vèèrsche mv. *verzenen*.

Veerschale ww. *een balk vierkant maken*.

Veerschboum m.zn. *nokbalk*.

Veldschtukske o.zn. *soldatenlied*.

†Veldschut m.zn. *veldwachter*.

Velling v.zn. *radvelg*.

Verantereere ww. *verschrikken*, (fr. altérer?, barenteert) [Melis Stoke, III, 1145].

Verbabzakke ww. *overbluffen*. Meijer: verhabzakken, verbabzakken, „met ghroot ghekrijs vervaert maken".

Verdempe ww. *met rook verjagen*.

Verding o.zn. *aangenomen werk*, verdinge, zoowel aanbesteden als aannemen. „It. verdynckt steine ende eirde ainde gryndellportzen in den greve van eynre plaitze uyt te werppen". [Stadsrek. v. Valkenb.]. Ook in de Serv. Leg. komt het woord voor in de beteekenis van aannemen, ontvangen. [I vs. 2525 en 2735].

Verdobbeleere ww. *verdubbelen*.

Digitized by Google

Verdommeneere ww. *verkwisten*. Teuth.: doemen = verkwisten.

Verdaole refl. ww. *zich vergissen*. Verg. (eng. told (to tell) = zich vertellen).

Verdoon refl. ww. *zich verhuren*.

Verdròòt o.zn. *verdriet*.

Verduld! [uitroep, bastaardvloek.]

Verdütsche ww. *vertalen*, *verklaren*.

Vergaring v.zn. *omlijsting van paneelwerk*.

Vergrabbele ww. *onaangenaam vergissen*.

Vergunne refl. ww. *aarden*, *zich t'huis gevoelen*.

Verguuze ww. *verkwisten*, *vermorsen* (hgd. vergeuden).

Verhaud o.zn. *vastigheid*.

Verkieerd bn. *wrevelig*, *onhandelbaar*.

Verkletsche ww. *zijne gezondhied bederven*.

Verkrulusse refl. ww. *zich ergeren*.

Verlaot o.zn. *hoop*, *toeverlaat*.

Vermane, ww. *vertellen*, *herhalen*, *in herinnering brengen* (hgd. mahnen.)

Vermaleschèèrd bn. *vermaledijd*, [ook als bastaardvloek.[

Verneglescheere ww. *veronachtzamen* (fr. négliger.)

Verneuke ww. *foppen*, *bedriegen*. [Ook bij van Dale].

Verneumd bw. *beroemd*, *gunstig bekend*.

Verpalleteere ww. *verwerken*, *wegmaken*, (fr. balayer?).

Verraomd part. *verrot*, *van hout*.

Verratele ww. *in duigen vallen*, *spleten krijgen*. Kil.: verraetelen.

Verroeffele ww. *achteloos behandelen*, (hgd. rupfen).

Versawele ww. *smakeloos worden op het vuur*.

Verschèt v.zn. *vork*. (fr. fourchette.)

Verscheete ww. *verwerpen*, *van drachtig vee*.

Verschlakke ww. *verwelken van bloemen*. (eng. slack = slap.)

Digitized by Google

Verschloeijere ww. *verwelken van groenten*, (eng. slouch = slap neerhangen).

Verschnoept bw. *verkouden* (hgd. Schnupfen). Kil: versnotheyd.

Verschrîkke ww. *in de beteekenis van doen springen van kokende peulvruchten.* (mndl. schrikken = springen). Verg. schrikkeljaar.

Verschtompele ww. *verstoppen*, *bedekken.*

Verrinneweere ww. *beschadigen*, *vernielen.* (fr. ruiner.)

Vertesteweere ww. *bederven*, *vernielen*, (fr. détruire).

Vertrèèë refl. ww. *wandelen.*

Vervilsche ww. *bederven*, *verknoeien.*

Vervièère ww. *verschrikken.*

Vervuurd part. *soortelijks vermolmd van hout, met zwarte plekken.* [Ook bij van Dale].

Verware ww. *bewaren.*

Verwèène broid o.zn. *verdwenen brood; zoet pangebak van geweekt en daarna in de pan gebakken brood*, (fr. pain perdu). Zie i. v. fluwèèle broid. Kil.: gewendt brood.

Verweeze part. 1. *versuft*, *verbouwereerd;* 2. *verdoemd in spookgeschiedenissen*, (goth. frawetian = wreken; ohgd. wizan = straffen). In het Biebosch bij Valkenburg spookt een verwezen pastoor, volgens het geloof van het landvolk. De pastoor D. van Oud-Valkenburg was van kwaden levenswandel geweest; hij sloeg zijn zuster als ze pannekoeken bakte. Hij stierf en kwam spoken op de pastorie, hetgeen zijn opvolger erg hinderde, waarom hij vijf en twintig geestelijken liet komen om den boozen geest te verwijzen; doch als zij hem bezwoeren, verweet hij den exorcisten dat zij zelve niet rein waren, de een had in zijn jeugd haver gestolen, de ander had gestroopt enz., en wie niet rein is, kan niet bannen. Nu werd de G., deken van Aubel, gehaald, deze zou hem bannen, want hij was machtiger dan de vijf en twintig anderen. Maar de geest zei tot de G., deken van Aubel, dat hij in zijn jeugd kappes gestolen had, zoodat ook hij geen macht over hem kon hebben. Deken de G. bekende, maar hij had drie centen gelegd op den afgesneden koolstronkel, waardoor het misdrijf gedeeltelijk gegoed en geboet was. Hij had nu wel niet de macht om het spook te verdrijven voor altijd, doch hij verwees den geest op vijfhonderd jaren in het Biebosch met toestemming om elk jaar een pas naar de pastorie te

Digitized by Google

doen. Na dien tijd zal hij gezoend zijn. De landlui die 's nachts huiswaarts keeren zien den verwezen geest in het dichte kreupelhout bezig een groote schrede te maken in de richting der pastorie. (Opgeteekend uit den mond eener oude vrouw te Sibbe). Verg. gewijsde = vonnis.

Verzaote ww. *flikken, lappen van kleedingstukken*, (mndl. verzetten.

Verzeen o.zn. *vizier op het geweer.*

Verzèj o.zn. *bewustzijn, begrip.*

Verzeuk, op verzeuk *op proef*, (hgd. Versuch).

Verzieje ww. *minderen met melkgeven bij koeien*, (mndl. vertzijen = nalaten, afstand doen.

Vèt. get in het vèt hubbe, *een appeltje voor den dorst hebben.*

Vètdonderdaag m.zn. *de Donderdagen tusschen Lichtmis en Vastenavond.*

Vets v.zn. *rafel, flarde, kleinigheid*, (hgd. Fetzen).

Vetter *neef.*

Veulder m.zn. *hoofdeinde van den akker*, eigenlijk voorste deel. Kil.: vorle.

Veurluiper m.zn. *grofschaaf.*

Veur ongood, niks veur ongood, *vorm van verontschuldiging;* neem het mij niet kwalijk.

Veurschneppig bn. *voorbarig.*

Veurschpringer m.zn. *voordanser, die aan het hoofd van het schuttersgilde marcheert.* Teuth.: „gode die heiten jupiters boden of vursprengher, jovensites".

Veurzièèt m.zn. *voorouder.*

Vief v.zn. *scheur in den vorm eener romeinsche V.*

Vief leen v.zn. *kinderziekte, tot welker genezing men eene bedevaart doet naar Genck*, (waalsch five linte; fr. fièvre lente).

Ville, Vylen *dorp onder Vaals*, (lat. Viliacus).

Vinsterschlaag m.zn. *blinde.* Kil.: slach, transenna = tralieraam, jaloezie. Verg. onderschlaag = binnenwand, beschot.

Vîs v.zn. 1. *huismarter.* Kil.: visse, fisse, putorius, mustella, wat ook bij Plinius wezel beteekent in het algemeen, na-

Digitized by Google

melijk de bontwezel en de huiswezel. 2. fig. *mager en rap meisje.*

Vîts v.zn. 1. *stok, dunne stok,* (lat. vitis). De vitis was het teeken eener waardigheid in het romeinsche leger, evenals de latere korporaalstok en de maarschalkstaf. [R. Oehler, Caesars Bilderatlas, s. 47]. In Duitschland had men eertijds het Fitselamt, tuchtigingsinstelling; 2. *kleinigheid, beetje,* eigenl. zoo groot als eene wikke, (eng. vetch).

Vla v.zn. *platte ronde broodkoek belegd met fruit of met rijstebrij,* (ohgd. flado = offerkoek. In 1338 bestaat reeds de familienaam Vladbecker. [Publ. III, p. 106].

Vlasse ww. *op iets belust zijn, naar iets hunkeren.*

Vles bn. *lichtblond, vlaskleurig.*

Vlik v.zn. *bakenstokje, richtingsteeken.* Gekloven stokje waarin een papier gestoken. wordt.

Vlikke ww. *boomen en slaghout nummeren ten verkoop.* Teuth.: vlicken = kloven.

†Vliguut, filguut v.zn. *kleine kopermunt van Maastricht, waarvan 10 op een krompstert en 20 op een braspenning.*

Vloodsgraaf m.zn. *waterlossing ter zijde van de kunstwegen.* Zie i. v. fluit.

Vlot bn. *gul, vrijgevig.*

Vluk bn. *volgroeid zelfstandig van vogels.* Uit het nest vliegende jonge vogels zijn vluk; tegenoverstelling is kak.

Vlukke m.zn. *droomoor, sufferd.*

Vlum v.zn. 1. *boor, vliem, lancet.* 2. *de streek tusschen achterpoot en buik bij runderen.* Kil.: vlome, abdomen, (ohgd. floum = buikvet.

Vlumschlaag m.zn. *aderlating.*

Vluughaver v.zn. *vloghaver,* (lat. avena fatua).

—Voel bn. 1. *rot;* 2. *lui,* (hgd. faul).

Voelboum m.zn. *vuilboom,* (lat. frangula alnus; fr. bois de bourdaine). Napoleon I gelastte de aanplant van deze boomsoort, welks hout volgens de fransche wetgeving diende tot bereiding van buskruit.

Voelender *Voerendaal.* Voer, Our, Ourcq, Ur hebben de beteekenis van beek, zoodat Voerendaal eigenlijk beekdal is. In de oorkonde der kerkwijding in 1019 heet het Furentela. [Maasgouw, 1903, bl. 5]. V. Heelu heeft, vs. 3874,

Digitized by Google

voren Dale, hetgeen door sommigen wordt gelezen Voerendaal, doch eender voor Dalem zal zijn. Het plat limburgsch Voelender lijkt mij autochtoon. Verg. voelnis voor moeras.

De Voer is een beekje bij Eisden, (kelt. vober = beek, riviertje). In Vita s. Goaris: fluviolus Vuoraca supra ripam Rheni.

Voeloir m.zn. *luiaard*, (hgd. Faulenzer).

+Voes bn. *voskleurig*.

Voitsch v.zn. *natte greppel*.

†Voliezer o.zn. *laadstok bij de primitieve kanonnen*.

Voogele ww. *coïre more avium*.

Voogelschtang v.zn. *schietpaal, waarop een houten vogel geplaatst is*.

+Voor o.zn. 1. *veevoeder;* 2. *vracht*, voor hui, vracht hooi van 30 bossen. Verg. foeder, voeder wijn.

Vot v.zn. 1. *achterste, partes posteriores*. Kil.: fotte, futte, cunnus. van lat. podex; de muta p wordt f; 2. *voet, aardeinde van een boom*.

Votheukel m.zn. *klein persoontje*.

Vouk o.zn. *volk, geregelde troep soldaten*. De engelsche uitspraak in folk.

Vraatschele ww. *worstelen*. Kil.: wrastelen.

Vrakelder m.zn. *jeneverbessenstruik, wachholder*. Vergl. (kelt. vroica = heidekruid; oudiersch, fraech).

Vrang bn. *zuur, wrang*.

Vrattel v.zn. *wrat*.

Vrauwele ww. *langzaam kauwen*.

Vreekel m.zn. *kleine sperwer*, (bretonsch, frao = sperwer, daguil).

Vreeries o.zn. *rijs of twijg op een akker, ten teeken dat hij niet mag betreden worden*, (mndl. vrijden, vreden = beschutten).

„Doe ik een luttel had gegaen
Sag ik voor mi een vergier staen,
Dat groet was ende harde wijt,
Oec waest gesloten ende gevrijt
Met starken en met hogen muren."
[Die rose, vs. 131].

Toen bisschop d'Affre tijdens de straatgevechten te Parijs

Digitized by Google

in 1848 zich midden tusschen de strijdenden begaf om te onderhandelen, liet hij zich vooraf gaan door iemand die een vreerijs of vredetwijg droeg.

De caducée van Mercurius is eveneens een vredeteeken.

Vreg bn. *onbeschoft, vrijpostig,* (hgd. frech)..

Vreigel m.zn. *wringstok, knevel tot aandraaien van koord of ketting.*

Vreigele ww. *dwarsdrijven.*

Vreutele ww. *wroeten.*

+Vrie, vorie v.zn. *plaats van waar de paarden gevoederd worden, tevens slaapplaats van den knecht.*

Vrièè bn. *kras, hard, taai, stroef.*

†Vrieheid Een rechtstitel weleer aan sommige steden toegekend, waardoor zij ontslagen waren van lasten, contributiën, heerendiensten enz. Zulke vrijheden werden verleend voor bewezen diensten aan den landheer, b.v. voor het opbouwen en onderhouden van vestingwerken.

Zoo was de „stadt en vryheit van Valckenborgh van alte immemoriaele tyden vry ende exempt gebleven van schattinge etc."

Bekend zijn de Vrijheid Montenaken, Brusthem, het Vrije van Brugge.

Vrieschpeel o.zn. *vrije dansgelegenheid door de dorpsjonkheid georganiseerd.*

Vriethof *afgesloten, bevrijde plaats.* Kil.: vrydhoof, atrium, asyluna; Teuth.: vriplaetze.

VriGGele ww. *wrikken.*

Vroin m.zn. *thans een spotnaam,* eertijds de gerechtsbode belast met het afkondigen der magistraatsbevelen.

Vruije ww. refl. *zich verheugen,* (hgd. freuden).

Vrunk m.zn. *streng, wrong, kronkeling.*

Vullig bn. *volop, ruim.*

Vunkele ww. 1. *vuur maken, met vuur spelen.* De vunker, stoker, was op de middeleeuwsche kasteelen een dienstbetrekking. Verg. de familienamen Funk, Vonck, enz.; 2. *slaan, vechten.*

Vunkelhout o.zn. *brandhout, kachelhout,* (eng. funk = rondhout; to funk = rooken, berooken; mndl. fengen, ontfengen = ontsteken).

Vuschgeerd v.zn. *vischstok, hengelroede.*

Digitized by Google

Füsse ww. *bruin worden van hazelnoten.*

Vuster m.zn. *open haard*, (gebruikelijk te Grevenbicht).

+ Vuur m.zn. *marter*, (mndl. veure; mlat. furo = fret; fr. furet; kelt. vever = fret).

† Vuuriezer o.zn. 1. *vuurstaal;* 2. *geldstukje van iets meer dan een stuiver*, waarop het bourgondisch staal is afgebeeld, hetwelk ook in de ordeketen van het guldenvlies voorkomt; 3. *voor den open haard staande toestel*, waarop de lange houtblokken rustten en waartegen men de voeten kon zetten om ze te warmen, (fr. chenet = haardijzer).

Vuurklauw m.zn. *vuursteen, silex.*

Vuurman m.zn. *spooksel te weeg gebracht door fosforescentie van rottende organismen.*

Vuurscheut m.zn. *plaatselijke bloedvergiftiging*, (hgd. Hexenschusz).

Vuurwurmpke o.zn. *glimworm, st. Jans kevertje.*

W.

Waad o.zn. *snede aan een mes.* Verwant met wetten. Meijer: waat, waate = scherpte, spits. Kil.: swade, falx = zeis.

„Ende een deel haddenter platen;
Maer diere swert met scarpen waten
En wouden si hen niet onderwinden."
[v. Heelu, vs. 6251].

Waas v.zn. *weiden; het grasgewas eener streek.* De waas int Limborgeersch is bèèter es in de Kempe. Kil.: waze = zode.

„die scholtis zal een waes uytrecken offt graeven".
[Limb. Wijsd. bl. 38].

„Daer hy sijn houft keerde, Daer hoechde sich die wase".
[Serv. Leg. I, 2989].

Waatsch m.zn. *betrekkelijk groote hoeveelheid.*

Waj v.zn. *oorvijg.*

Walem *gehucht bij Valkenburg;* waalheim, heim van den heer, valo = hoofd, chef.

Walle ww. *wellen; kokend opborrelen.*

Wammes o.zn. *wambuis, vest.*

Waope o.zn. *hakbijl.* Zie i. v. sessel.

War v.zn. *puistje op het oog.*

Digitized by Google

Was, eeder heilige zenne was, *ieder het zijne*. De offeranden van was als kerkplechtigheid, deden het woord cerimonia ontstaan.

Waseleeg o.zn. *dwaallichtje*. Meijer: daaze = spookverschijnsel, (mndl. waze = fakkel; hgd. getwâs = spooksel). „Als een dwaeslicht flickert weer".

Watsch v.zn. *oorvijg*, (hgd. Watsche).

Wau, ig zal dig de wètte van de wau lièère, *ik zal je dat aan 't verstand brengen*, *ik zal je mores leeren*. Eene zegswijze die dagteekent vanaf de invoering der hollandsche wetboeken door de Staten-Generaal. Hillebrandt van Wouw was „Ordinaris Drucker vande Hoogh Mogende Heeren Staten Generael der Vereenighde Nederlanden", zoodat de Reglementen over de landen van Overmaas, het echtreglement, het reglement op de politycque reformatie, het schoolreglement enz. kortweg de wetten van de Wouw werden geheeten.

Waubeg *Ubach over Worms*, evenals Ubesberg een nederzetting der Ubiërs; deze kwamen va uber den Rijn; hunne naam, door Caeser gelatiniseerd tot Ubii, zal in het kelto-germaansch waarschijnlijk ubeger geklonken hebben, gelijkvormig aan de hedendaagsche uitspraak.

Wavverein bw. *welk*.

Weedeman m.zn. *weduwnaar*.

Weegaar v.zn. *wedergade*.

Weck v.zn. *lampepit*, *kaarspit*.

Weckegare o.zn. *lampekatoen*.

† Weem v.zn. *pastorie; kerkeland;* van weien, heiligen. Verg. (hgd. Weihnachten; mhgd. ze wihen-nahten). De oude Germanen vierden van 26 Dec. tot 6 Januari hun winterfeest. daarvan het meerv. in nahten. Bij de Angelsaksen heette de Juultijd volgens Beda: modra niht, moedernachten. „Dat hy oock die wedemme tot twee maelen mit swaren kosten heefft moeten opbouwen". Teuth.: wedeme, des pastoirs huys.

Wèèmes vnw. *wiens*.

Wèènderik m.zn. *mannetjes-eend*, *woerd*.

Weer m.zn. *hamel*, *ram*, (hgd. Widder).

Weerlap m.zn. *sloof van den hamel*.

Weerschtroef m.zn. *onregelmatig groeiende haarbos*.

Wèèze o.zn. *aangezicht*, *gelaat*.

Digitized by Google

Weiwas m.zn. *grasland.*

Wejjert m.zn. *vlieger.*

Wèk m.zn. *witbrood;* van bijzondere is wèk soortnaam geworden voor witbrood in het algemeen, eigenlijk witbrood in dubbele wîgvorm gebakken. Teuth.: wegge, weytenbroidt, cuneus.

Wel v.zn. *wals, rol, een akkergereedschap.* Teuth.: welboom.

Welschland eigenn.o. *walenland, Walonie.*

Weld v.zn. *wereld.*

Wemel, enne wemel op hubbe, *lichtelijk bedronken,* een der talrijke euphemismen voor dronkenschap, wijnmaal? Verg. (hgd. wimmeln = wijnoogst houden).

Wètte van de wau. Zie i.v. wau.

Weules m.zn. *groote onbeholpen jongen.*

Wibbele ww. frequentatief van wippen, (ohgd. weibon = onvast staan).

Widdering z.vn. *stinkend lokaas,* (hgd. widern = stinken, ruiken).

Wie bw. *hoe;* ellips voor *watblief.*

Wie v.zn. *wilg,* (hgd. Weide; kelt. vidu = boom, hout, bosch).

Wiedluipig bw. *overdreven, ongehoord.*

Wiegewage bw. *wagenwijd.* [*metathesis*].

Wiegert *veelvuldig voorkomende perceelsnaam voor plaatsen waar zich eertijds een wijngaard bevond.* De meest noordelijk gelegen bekende wijnberg lag bij Kleef, dus op 51° 50' noorderbreedte, waar in 1310 gewag wordt gemaakt van een wijngaard, vineam, en een wijngaardenier, vinitoris. [R. Scholten. Die Stadt Cleve].

In de rekeningen van Jan van Withem, drossaard des lands van Valkenburg, komt op het jaar 1439 het volgende voor: „Heyn van Lantdorp ende Lemke van Lantdorp hebben aengenomen den wyngart van Valkenborch te repareeren, mits conditie van dien te graven, te rechten tyd te gurden [snijden], te poten, te stekken ende te binden soe 't nodigh is. Voerts die IX morgen wyngart wael te werken als vorschr. ende dat voer XXXVI rijnsche gulden. Ende zoe is der wyngart gerepareert". Deze wijngaard van Valkenburg, groot ruim twee hektaren is tot bosch geworden, de zoogenaamde Wiegert, gelegen langs de Oostergats, tusschen de Geul en den spoorweg. Mogelijk zijn niet alle wiegerts gewezen wijngaarden; het oude

Digitized by Google

wyghe = strijd, gevecht, kan ook aandeel hebben in den naam en dan zou wiegert slagveld beteekenen.

Wiejer m.zn. *vijver*, (hgd. Weiher).

Wiemot v.zn. *een dennensoort*. Weymouthden, pinus strobus.

Wiemer v.zn. *bes*, *tuinbes;* naar hare overeenkomst met druiven, wienbeere.
„Ende stolen die wynbeeren." [Serv. Leg. II, 1664].
De Tweebergerpoort te Maastricht werd ook wel Wiemeringepoort geheeten, daar ze naar den Wingerdsberg, de oostzijde van den Caberger berg, voerde [Annuaire de L. 1825, p. 115].

Wiemele ww. *wemelen*, *aanhoudend bewegen*.

Wientepke o.zn. *roodstaartje*, (lat. ruticilla).

Wienwater, wiewater o.zn. *wijwater*. „In den jaer 1468 due quam dat wywaeter te Beick [Beek] erstwerff in die kyrck, ende het waert te Trycht gemaeckt". [Chronyk der Landen v. Overmaas, bl. 26].

Wiesvrouw v.zn. *vroedvrouw*, verwant met weten, uit het algemeen germaansch woord wîs = kundig.

Wietveldig bn. *onzeker*, *uitgebreid*. Teuth.: wijtweldich

Wievermaond m.zn. *Februari*.

Wikkes keùre ww. *preugelen;* ironisch, *den rug streelen*.

Wîks m.zn. *schoensmeer*, (hgd. Wichse).

Wîkse ww. 1. *schoenen poetsen;* 2. *inlichten*, *slim maken*.

Wildverke o.zn. *pissebed*.

Wildvleisch o.zn. *woekering in wonden*.

Wildvuur o.zn. *roosachtige huidaandoening met gezwollen en schubachtige huid*, (eng. wild fire.

Willemke o.zn. *kwartje*, *geldstuk van 25 cent*.

Willever m.zn. *wervel*, *draaibare grendel*, [metathesis].

Windscheif bn. *niet haaks*, eigenlijk winkelscheef naar het hgd. winkel, hoek van 90 graden.

Windschlaag m.zn. *door den wind afgeworpen fruit*.

Windvèèr v.zn. *windplank*, *gevelplank*.

Wing v.zn. *dommekracht*, *windas*.

Wingerd m.zn. *wijnstok;* wille wingerd, ampelopis quinque folia.

Digitized by Google

Wingeltrap m.zn. *wenteltrap.*

Winne ww. *bevruchten van koeien, zeugen en geiten.*

Wintraak *buurt bij Sittard*, (kelt. Vindara, van vindo = wit, schoon); keltische plaatsnamen met het prepositum vinda, vindos en in samenstelling vindacus, vindalium, vindelicum. vindêleia, vindalon, vindelo enz. enz. zijn zeer talrijk. [A. Holder. Alt-cœltischer Sprachschatz]. Zal de naamsoorsprong van Venlo — men hoort nog dikwijls Vindelo — niet eerder in deze richting moeten gezocht worden dan bij den legendarischen Valuas?

Wippert m.zn. *galg.*

Wipschnaod m.zn. *zeer kort vischsnoer.*

Wîsch m.zn. *graanbergplaats naast den dorschvloer*, door een muurtje er van afgesloten, (goth. waddjus en mndl. weech = muur). Verg. weegluis voor wandluis.

Witsch v.zn. *wis, wilgenteen.*

Woikenèèr m.zn. *woekeraar.*

Woirtnoe bw. *is het niet waar?*

Wortelboin v.zn. *tuinboon, roomsche boon;* eertijds mooreboin, eigenl. moerboon, moerasboon (fr. fève de marais), werd later het eerste lid moore verwisseld met duitsch mohr = wortel, waardoor wortelboin ontstond.

Wouf m.zn. 1. *verhard neusslijm;* 2. *staartziekte bij honden en katten.*

Woufstand m.zn. *wolfstand, spitse bijtand van het varken.*

Wouk v.zn. *wolk.*

Wouve ww. *schrapen, oppotten*, eigenlijk wolven.

Wuchel m.zn. *lomp, dik achterlijk kind*, (mhgd. wiht = schepsel, wezen, en wihtelin = dwerg, kabouter, schijnen stamvormen te zijn van ndl. wicht en het verwant wuchel.

Wulleboin v.zn. *tuinboon, roomsche boon.*

Wullewentsche o.zn. *jonge met de peul bereide tuinboon.*

Wumpel m.zn. *windwijzer.*

Wurpwèègs m.zn. *steenworp ver.*

Wusch m. zn. 1. *bos vezelachtige lichte stoffen als gras, hooi, haar enz.;* 2. *kussentje onder den marktkorf;* 3. *jenevertak als uithangteeken.*

Digitized by Google

Z.

Zaalwie v.zn. *grauwe wilgheester*, salix cinerea, (ohgd. salaha; mhgd. sahle), tautologie van saal = wilg en weide = wilg.

Zak m.zn. *buik*, *pens van een dier*.

Zang v.zn. [nasale ng] *handvol bijeengeraapte aren*. Kil.: sanghe, fasciculus spicarum. „Aoustgebod van Montenaken 1628..... ende dat geen hoepers oft oupersvrouwen voerthaan gheene sanghen te soppetydt oft des noenens vuijten velde brengen soude". [A. Kempeneers, Montenaken, II, 264].

Zankpartie v.zn. *zanggezelschap*.

Zaod m.zn. 1. *zaaitijd*. Veer zind in de zaod, *wij zijn in den zaaitijd*, bezig met zaaien, de maand October; 2. *inzet bij het spel*.

Zaodkrao v.zn. *versuft mensch*, *Joris Goedbloed*.

Zautmaal zn. *schimpnaam voor Stamprooi*.

Zauttromp v.zn. *houten bak*, *gedraaide nap*, *waarin het zout in de keuken bewaard wordt*. Verg. tromp, tronk.

Zauwele ww. *zanikken*, *onbeduidende praat uitbrengen*.

Zèèdelèèr m.zn. *houten leuningstoel met hoogen rug*. Kil.: sédele.

Zèèg bw. *onderhevig*.

Zèègene ww. 1. *een kruistecken maken*, eigenlijk zich teekenen, (hgd. zeichnen); 2. *bezweren*, *brandzegenen*. Bij groote brandrampen, tegen welke men vroeger vrijwel machteloos stond, werd den priester verzocht den brand te zegenen of te bezweren, waardoor de voortgang gestuit zou worden.

Zeek v.zn. *hoofdzeer*.

Zeemele ww. *motregenen*.

Zèèmelik bn. *tamelijk*.

Zèèsel v.zn. *zeis*.

Zeeveboum m.zn. *savelboom*, (hgd. Sebenbaum; fr. savinier).

Zeike ww. *pissen*, (ind. germ. wortel seig = uitgieten). Verg. Sequana, stroomgodin bij de Kelten. Het rèègent dat het zeikt = *dat het giet*.

Digitized by Google

Zeikert v.zn. *wilde pruim.*

Zeivere ww. 1. *zeveren, kwijlen.* 2. *zachtjes, doch aanhoudend regenen.*

Zemp m.zn. *herik, geele kiek*, sinapis arvensis.

Zempe ww. *rook maken.*

Zerk v.zn. *doodskist*, (fr. cercueil).

Zèswèèkendeens m.zn. *uitvaart; lijkdienst ongeveer 30 dagen na de begrafenis.* Bij de Romeinen de feriadenicales, feesten op den tienden dag na de begrafenis of de verbranding.

Zeumere ww. *verloren aren op den akker rapen.* Een oude graanmaat van rond veertig kilog. heette summere, etymologisch bestaat verband met ndl. som en zamelen osaks. sum = veel. Sommeren, een biermaat van 16 quarten.

Zevenuiger m.zn. *klein aalachtig vischje.* Verg. (kelt. natr, neidr = waterslang. Teuth.: negenoge, pryck, murenula.

Zîchtegewerf o.zn. *steel of greep der zicht.*

Zichtenhaok m.zn. *haak waarmee de zichter de schobben bij elkaar haalt.*

Ziebaar v.zn. *zijgschotel, vergiettest.*

Zièèbrand m.zn. *weerlicht in de verte.*

Zièèpuut v.zn. *zeer klein beekvischje.* Kil.: puyte, mustela fluviatilis genus, eigenlijkièèlpuut = aalpuit.

Zièèleverkuiper m.zn. *ronselaar*, werver uit den tijd dat de legers moesten gevormd worden uit z.g. vrijwilligers.

Zieje v.zn. *vrouwelijke duif, zijduif*, (eng. the he's and the she's).

Ziepe ww. *lekken, zijpelen.*

Zil v.zn. *akkermaat van 100 kleine of 5 groote roeden; morgen*, 20 aren 70 centiaren.

Zaole schtop m.zn. *flesschenkurk.* Eertijds werden de kruikenstoppen van wilgen (sale) hout vervaardigd.

Zoe zie soe.

—Zoeke ww. *zuigen.*

Zoekkerei v.zn. *cichorée.*

Zoermèlk v.zn. *paardenbloem, molsla.*

Digitized by Google

Zoi branne ww. *maagzuur, zuur in de keel hebben*, (hgd. sod brennen).

Zoigeliek bw. *terstond*, (hgd. sogleich).

Zoomig bn. *malsch van vleesch; zoel van weer.*

Zou bn. *smerig, vuil;* e zou wèèr, *smerig weer*. Verg. (beiersch saupreuss).

† Zouw v.zn. *watergracht, waterlossing*. [Limb. Wijsdommen, bl. 87].

Zuijele ww. *langdurig stoven van spijs.*

Zuime ww. *zoomen.*

Zuip v.zn. *drank, zoopje, vloeibaar veevoeder.*

Zungele ww. *tintelen.*

Zungelkneukske o.zn. *elleboogsknokkel*, olécrane.

Zuuëtere ww. *onbenullig en langdurig praten.*

Zuul v.zn. *priem, elst*. Teuth.: suwel, (mlat. suella).

Digitized by Google

Aanvullingen en Verbeteringen.

Blas bn. *bleek van gelaatskleur*. Teuth.: bla, flavus = geelachtig.

Bom Een meer steekhoudende meening verklaart de „bommen" voor natuurvoortbrengsels. In het natuur-historisch Museum te Maastricht bevinden zich meerdere exemplaren geëtiquetteerd onder den naam van Klappersteenen (Sphaerosiderieten). De heer Jos. Cremers, conservator, schrijft mij welwillend daaromtrent: „De eigenschap, waaraan deze merkwaardige steenen hun naam ontleenen is het vermogen een klapperend geluid voort te brengen, als men ze scheidt. Doch niet alle steenen van deze categorie doen het; daartoe is noodig dat de kern bijzonder hard zij. Deze kern is de rest van het oorspronkelijk gesteente, dat ijzer in den vorm van koolzuur ijzeroxyde bevat. Het grondwater doet met de zuurstof der lucht den bolster ontstaan uit min of meer gehydrateerd ijzeroxyde. Nadat deze stevig is geworden kan geen water meer toetreden, terwijl de kern, door verplaatsing van het ijzer naar den buitenwand en door het ontwijken van vluchtig koolzuur en waterdamp inkrimpt en kleiner wordt dan de bolster.

Dikwijls is nog een vochtige geleiachtige massa tusschen kern en bolster of ook in de geheele binnenruimte overgebleven".

Dun. Bij dit woord moet de 3e en 4e regel uitvallen.

Eyserbèèk eigenn. *valt bij Cartils in de Geul*, (kelt. isca = vlietend water).

Figleteit v.zn. *gezocht voorwendsel, kleinigheid*, (fr. futilité).

FoeGGele ww. *iets spelend heen en weer dragen*.

Gechte ww. *hijgen*.

Gubbele ww. *braken na drankmisbruik*. Kil.: gobelen, geubelen, vomere.

Kas v.zn. De kas is een tarwegarf, slechts met één band gebonden, waardoor zij een pyramidale vorm heeft, en gelijkt op de oude pyramidale grenssteenen (meta) in oudnederl. caetze, catze geheeten. In eene grensbelijding van 1548 [Publ. XIV, bl. 368] komt voor: „van den kass langs den popelsboum" enz.

Digitized by Google

Kattebèèk eigenn. *beekje bij Valkenburg*. Vormt de tegenwoordige grens tusschen Valkenburg en Houthem, en eertijds tusschen de parochien Meerssen en Valkenburg. Zoowel Meerssen als Schin waren bezittingen van de abdij van Reims; tusschen deze twee zeer oude sprenkels werd in 1281 de nieuwe parochie van Valkenburg ingeschoven, op den rechter Geuloever zich uitstrekkende tusschen een waterloop bij Oost en de Kattebeek.

Kattebeek is dus grensbeek, eertijds Katzebeek van het oude caetze, catze (meta) hetwelk grenssteen beduidt. Zie i. v. kas. Kathage, hoeve, omheining bij de grens, de Geleenbeek. In den naam Kadier ligt waarschijnlijk dezelfde beteekenis.

Kermenaat v.zn. *carbonade, eigenlijk op kolen geroosterd varkensvleesch, varkensgebraad.*

Keuningske o.zn. *winterkoningje*, troglodytes europaeus.

Kruppelent m.zn. *kreupele.*

Schnap m.zn. *voordeelige koop.*

Schtraobek eigenn. *Strabeek, buurt van Houthem.* Voormalig riddermatig goed Strabach, dat zijn naam ontleende aan den hoek waarop het gebouw lag, tusschen de *straat*, romeinsche heirbaan, en de *beek*.

Schuuëmert, *buurt tusschen Schin-op-Geul en Wylré.* Schönborn, of Suinniborn, naar de aldaar aanwezige beek, die de oostgrens der Schinners vormde, gelijk de Kattebeek hunne westgrens.

Trèkmutsch v.zn. *gebreide wollen muts, eertijds door de boeren onder den hoed gedragen.*

Vare ww. *ketelmuziek maken.* Een dergelijk gebruik draagt in Ober-Baiern den naam van „haberen", „ins Haberfeld treiben" en is, even als ons „vare", een soort boerengericht over uitspattingen op sexueel gebied.

Verlètte ww. *verzuimen.*

Vervronge part. *onhandelbaar, weerbarstig.*

Weinaarsch of Reinaarsch *perceelsnaam te Valkenburg, waar het klooster der P. Jezuïten gebouwd is.* Reinaz = verhooging, aarden wal als grens.

Digitized by Google

KLACHT VAN DEN GEZWOREN KLERK VAN HET BRABANTSCH HOOGGERECHT EN VAN DEN VROENHOF TE MAASTRICHT, A. J. ROSS, OVER DEN GERECHTSBODE R. MEILINCK, IN 1783.

De „clagte", welke wij hier mededeelen en die wij vonden bij de archivalia van het Brabantsch hooggerecht te Maastricht, was gericht tot de schepenen van dat hooggerecht en van den Vroenhof, alsmede aan de Commissarissen-Instructeurs van de Staatsche zijde. Zij geeft ons een kijk eenigzins op het dagelijksch leven dier dagen. Het was toen in vele opzichten niet anders gesteld dan tegenwoordig. Afgunst en zelfzucht speelden eene groote rol en waren veelal aanleiding tot oneenigheid en twist; kleine, nietige zaken sleepten dikwijls de grootste gevolgen na zich. Daarbij kwam, dat de bevoegde overheid of althans een invloedrijk persoon de kracht en de doortastendheid miste om aan het geschil in den aanvang een einde te maken, door den belanghebbende recht te laten wedervaren, terwijl deze, ten einde meerdere moeilijkheden te voorkomen, voorloopig althans, berustte in het hem aangedaan onrecht, ten einde ergere gevolgen, waarmede hij dan bedreigd werd, te vermijden, om ten slotte, geheel en al van zijne rechten af te zien.

Welke was nu de aanleiding der klacht van Arnold Jacob Ross? In de maand Augustus 1783 werd hij, na het overlijden van Johan Theodoor Smeers (?), door den griffier Hubertus Emilius van Panhuys aangesteld tot gezworen klerk van het Brabantsch hooggerecht en van den Vroenhof; den 22 Augustus legde hij in handen van dezen en van den presideerenden schepen, Mr. J. van Schuylenburg, den eed van „getrouwigheid en secretesse" af. Bij zijne aanstelling kreeg Ross onder meer de

Digitized by Google

opdracht, om alle gerechtskosten, zoowel die door den gerechtsbode werden geïnd, als die onmiddellijk ter griffie betaald werden, in ontvangst te nemen en op de bepaalde tijden te verantwoorden. Of met die bepaling beoogd werd een einde te maken aan een bestaand misbruik, is ons niet gebleken; het vermoeden evenwel, dat zulks het geval was, blijkt ons gegrond te zijn.

Nauwelijks nu was Ross in functie getreden of hij ondervond al dadelijk in dit opzicht tekortkoming van den gerechtsbode, Rijk Meilink. Deze weigerde de door hem geïnde gerechtskosten aan Ross over te dragen, zelfs ook de copie-rechten die den griffier toekwamen. Hij behield ze onder zich, totdat de tijd der rekening en verantwoording was aangekomen, als wanneer hij èn die voor den griffier èn die voor den hoogschout persoonlijk ter griffie bracht. Daarenboven bewaarde hij de rechten der schepenen en der Commissarissen-Instructeurs, maakte daarvan de rekening en verdeeling en droeg ze persoonlijk aan dezen af, dit alles onder voorgeven, dat hij daartoe door dezen uitdrukkelijk was aangesteld.

Onnoodig over het verder verloop dier oneenigheid en de aanleiding tot deze klacht uit te weiden, welke het eigenaardiger is uit het oorspronkelijke zelf te vernemen.

Arnold Jacob Ross was eigenlijk van Luiksche geboorte; den 1 Juli 1743 ging hij tot de Brabantsche nativiteit over in wisseling met Jan Willem Moers, die van deze nativiteit was.

Mr. Hubert Emilius van Panhuys werd door de Staten-Generaal bij besluit van 21 Augustus 1771 benoemd tot secretaris van het Brabantsch hooggerecht en van het gerecht den Vroenhof binnen de stad ter opvolging van Mr. Hendrik Amelius van Panhuys, die die betrekking had neergelegd. Den 22 Augustus werd hij als zoodanig beëedigd door de schepenen van het Brabantsch hooggerecht en den 12 September d. a. v. door die van den Vroenhof; den daaropvolgenden dag trad hij in functie. In de eerste dagen van April 1793 overleed hij en werd 22 April opgevolgd door Jan Anthony Christiaen van Panhuys. Het schijnt dat die betrekking erfelijk was in de familie van Panhuys.

Digitized by Google

Rijk (wellicht Riquinus) Meilinck werd door Aswerus Jan baron van Torck, vrijheer van Rosendaal, Schoonhoven enz., hoogschout van het Brabantsch hooggerecht en van den Vroenhof binnen de stad, aangesteld tot bode dier beide gerechten, ter opvolging van Gerard Furnau, die overleden was. Zijne aanstelling dagteekent van 26 Januari 1778, den 10 April d.a.v. legde hij den eed af.

P. DOPPLER.

Clagte van den geswoore clerq A. J. Ross, tegens den gerechtshoode R. Mijlinck.

In den maand Augustus 1783 ben ik ondergeschreven op voorstel van den heer Griffier van Panhuys in die qualiteijt aangestelt geworden, zoo voor den Hoogen Brabandsche als Graafflijke Gerechte van den Vroenhove, en van den beginne af, zoo van de heer Griffier als van den ouden heer van Panhuys onderigt geworden, als dat alle gerechts-kosten zoo door den boode in te haalen, als ter griffie te ontfangen, geene uitgezondert moeste overneemen, en op zijn tijd verantwoorden.

Dog nauwlijks in functie zijnde ondervond ik, dat gemelde boode niet alleen de ingehaalde judicieele Regten, maar oock de copie-regten den heer Griffier competeerende ten onderen hield tot den tijd der reekening, als wanneer hij dezelve allereerst zoo voor den heer Griffier als voor den heer Hoogschouth ter griffie overbrogt, terwijl de regten der heeren Scheepenen, en van heeren Commissarissen Instructeurs direct bij hem bewaard, en na opgemaakte Reekeninge en verdeelinge door hem zelve aan welgemelte heeren worden uitgekeert, onder voorwendsel van gemelde boode, dat hij daar toe door heeren Commissarissen Instructeurs en Schepenen expresselijk was worden aangestelt, en dus die regten geensints ter griffie behoefde over te brengen.

Digitized by Google

Den ondergeschreven bemerkende, dat gemelde boode er zeer op stond om deese penningen in eijgene bewaaringe te houden, heeft diesweegen geene teegendeelige vertoogen gedaan aan die geene, aan welke deselve andersints zoude behooren te worden voortgebrogt, eensdeels omdat dien boode, voor die gelderen suffisant en binnen deeze stad gegoedt was en andersdeels om alle onaangenaamheden te mijden, welke uit dien hoofde zoude kunnen resulteeren, te meer omdat denselven boode daarbij nog gezegt hadde, dat indien hij geconstringeert mogte worden, om die penningen van tijd tot tijd ter griffie over te brengen, hij zig nog liever bedanken zoude enz.

Den ondergeschreven vervolgens het hierbij gelaaten hebbende, heeft zig dan alleenlijk vergenoegt met gemelde boode, wanneer den tijd der Reekeninge daar was, indagtig te maaken om de annotitie boeken te confronteeren en de Rollen te examineeren. zonder welk voorafgegaan zijnde geene Reekeninge of verdeeling kan worden opgemaakt, dog waartoe denselven telkens niet zoo schielijk te krijgen of te beweegen was, onder voorwendsel. dat nog verscheidene regten moesten ingehaalt worden, eer hij daartoe konde overgaan, waardoor het dan altoos gebeurd is, dat meest de verdeelingen der heeren Schepenen telkens ruim een halve maand uitgestelt word en zelve de regten van den heer Hoogschouth en van den heer Griffier voor een half jaar tot op den dag van heeden, weesende den 26 October op praetext van geene genoegsaame ingekoomene penningen niet zijn worden overgebragt en vervolgens bij den ondergeschrevene tot zoo lange geene Reekeninge kan gedaan worden, hoezeer nogtans voor de eerste reijze den ondergeschrevene de Reekeninge met gemelde heeren, zoodra maar immer doenlijk gedaan heeft. .

Tot dus verre de generaale clagte ten laste van gemelde boode gedicteert, zoo zal men tans overgaan tot de volgende bijzondere doleantien (1) tegen denselven.

De verdeelinge der regten van heeren Schepenen telken halve jare gebeurende ten overstaan van een der heeren Scheepenen, welke den naam van *Bursaris* voert, hoe zeer den boode alleen-

(1) Klachten.

Digitized by Google

lijk *Bursaris* is, en na zijne gelegenheid Reekeninge doedt, is het ten allen tijde geweest, dat er twee flessen wijn in de scheepens-kamer geconsumeert worden, welke ordinair van de hoogste weekelijkse Rollregten worden afgetrokken, den ondergeschreven nimmer deezen wijn eigener authoriteijt bestelt, maar altoos gewagt hebbende, tot dat de heer *Bursaris* booven was, heeft denselven laten haalen uit last van denselven ter plaatse, waar hem voorkwam en oordeelde de beste te weesen, omdat zulks door hun WelEdelens telkens aan hem is worden overgelaaten, zonder dat ook ooijt over de qualiteijt is worden geklaagt.

Dan het is gebeurt, dat bij de laatste verdeelinge der scheepenenregten, geweest zijnde den 16 October laastleeden, dheer scheepen Bogaert (1), *qua Bursaris*, teegens den boode Mylink gezegt hadde, dat hij twee flessen wijn moeste bestellen bij de gezusters Dirix op de Markt.

Den ondergeschrevene daartegens geen woort gezegt of zig geimagineert hebbende ter exclusien van dheer *Bursaris* daartoe alleen het regt te hebben, zoo wierd deeze wijn inde scheepen kamer gebragt, en meest door den boode en onderklerken uitgedronken, en de verdeelinge geschied zijnde, is den ondergeschreven, nadat dheer *Bursaris* vertrokken was, ook afgegaan, daar latende desselvs zoon, en den anderen onderklercq Niestrasz, welke benevens gemelde boode den overschot van deze twee flessen uitdronken, zeggende bij het afgaan alleen tegens den boode, dat hij voor 's anderen daags, geen verdere wijn bestellen moeste ter plaatse waar deeze genoome waare, als willende wagten, totdat dheer griffier van Panhuys als *Bursaris* van heeren schepenen van den Vroenhove des anderen daags zoude booven koomen tot het opnemen der Reekeninge van heeren Schepenen van den Vroenhove en dat zoo zijn WelEdele Gestrenge in deeze zoude handelen als voorheen, hij ondergeschreven (zoo er wijn mogte gedronken worden) denselve soude laate haalen ter plaatse alwaar bevorens gehaalt was worden, zoo als ook des anderen daags gebeurt is.

Dan daarop vertrokken zijnde is het gebeurd, dat deesen boode tegens des ondergeschreven zoon gezegt hadde: „Verdomd, ik zal eerst de Griffier spreeken en vraagen, van waar hij de wijn

(1) **Mr. P. P. Bogaert.**

Digitized by Google

wilt bestelt hebben, want de geswoore clercq heeft hoegenaemt mij niets te zeggen", waarop des ondergeschreven zoon tegens hem zeide of vroeg, waarom hij zig dieswegen zoo interesseerde en leeven maakte, daar hij zulks nooijt voor eerst aan dheer griffier gevraagt had, want zijn Edele zulks altoos aan desselvs vader overliet, en ten andere, dewijl het hem immers evenveel moest weezen, waar hij de wijn haalen ging, als wanneer denselve boode alwederom zeide: „Verdomd neen, het is mij niet evenveel, waar ik de wijn haal, want bij Dirix krijg ik, als ik de wijn betaalt, nog een speciaal, en bij die fotsconten van Miesen krijg ik niets; en zoo als het mij niet en raakt, zoo raakt het verdomd jou ook niet, en geenen bliksems heeft mij hier wat te zeggen." Op welk uitbulderen des ondergeschreven zoon ontstelt zijnde en merkende dat hij dronken moeste zijn, te meer alsoo hij een haff uur te voorens aan hem en Niestrasz gezegt had, dat hij bij juffrouw D'Ambermont, toen hij voor dheer scheepen Bogaert een glas water ging haalen, bij die gelegenheid een glas jenever op dessen gezet, gedronken had, niets meer als toen teegen deese boode gesprooken of geantwoord heeft. Maar den klerk Niestrasz teegens wiens deese boode als toen sprak, tegens hem gezegt hadde, dat hij als het hem om een speciaaltje te doen was dan gelijk had, want, zeid hij, dan zoude gij dat schaade hebben, op welk zeggen deese boode dusdanig infaam zig aanstelde, dat denselve zig niet ontsag tegens deese clercq Niestrasz in deser voege uit te laaten: „Wel bliksems, zou stig dat durven zeggen, dou moetst maar gaauw dien maul houden, of ik trampt dig onder mijn voeten, en slaan dig, dat stig olij zijkt etc.", op welke uitvallen en dreijgementen des ondergeschreven zoon onstelt en bevreest zijnde, dat deese boode tot daedelijkheeden konde overgaan, Niestrasz geroepen en aanstonds met hem weggegaan is.

Maar wat gebeurd er, des anderen daags, weesende den 17 October, bij geleegenheid van extraordinaire vergadering van heeren Brabandsche scheepenen, wierd des ondergeschreven zoone binnen geroepen, en op aanklagte van den boode Mijlink, zonder dat hij bevorens aan hem ondergeschreven over desselvs zoon, veel min aan den heer griffier geklaegt had, gesoutineert, als of hij in naam van desselvs vader zoude geconstrueert hebben, dat de gemelte clercq het regt hadde om den wijn bij de ver-

Digitized by Google

deelinge gedronken wordende, ter exclusie van den heer *Bursaris* te bestellen.

Dat hoe zeer zulke voorgeeven van den boode door des ondergeschreven zoone ontkent en volstrekt teegen gesprooken zijnde, als eene loutere onwaarheijd wezende, nogtans dheer Praesident scheepen De Jacobi (1), als benevens de heeren scheepenen Bogaert en Vrythoff (2), aldaar teegenwoordig zijnde, tegens hem zeide: „Gij moet zoo niet spreeken, want den boode is een eerlijk man en staat onder eed, en die zal dit immers uit zijnen duijm niet zuijgen, en gij hebt niets op de griffie te zeggen, en vooral geen woord hoegenaamd aan den boode". Dat des ondergeschreven zoone op dit gezegde zijn vader als op de griffie zijnde, benevens den onderklerk Niestrasz hadde binnen geroepen, welke binnen gekomen zijnde alle die geposeerdens van den boode met eene gepaste verontwaardiginge aanhoorende en de tegendeelige sentimenten van den ondergeschrevene qua geswoore clercq aan gemelde heeren opengelegt hebbende, tegelijk aan hun Edele Achtbare zijne verwonderinge te kennen gegeeven hadden, dat hij tans moeste gecompromitteert worden tegens een boode, waer tegens hij niet konde geequipareert worden, op welken vooral weegens desselvs negligentie in de waarneeminge van zijn post veel te zeggen viel, denzelve boode daarop, in bijweezen van welgemelte Heeren de laatdunkendheid en verwaandheid hadde den ondergeschrevene in deeser voegen teegen te spreeken: „ik ben zoo goed als een geswoore clercq in mijne qualiteyt", zonder dat hij over dat zeggen door heeren scheepenen tot nog toe de minste correctie ontfangen heeft.

Deesen boode vervolgens door zulk een stilzwijgen in zijne verbeeldinge gesterkt zijnde, komt denselven ter griffie, met eene gedaante al offte hij aldaar heer en meester waare, rencontreert en besiet buiten dien, den ondergeschrevene zonder hem de minste burgerlijke beleeftheid te bewijzen, houdende den hoed op zijn hoofd zonder denselven aan te roeren etc.

Alle welke clagten ongecorrigeert blijvende, den ondergeschreven verklaard. het hem ten uittersten te smerten van de qualiteijt van geswoore clercq immer geambieert te hebben en ook

(1) Mr. C. De Jacobi.
(2) J. B. Vrijthoff.

Digitized by Google

zulks bij voortduringe niet zoude kunnen doen, daar zelve geen onderklerk van eerlijke burgerlieden afkomstig zooals die sig tegenwoordig bevinden, in 't geheel met zulke boode, zoude willen gecompromitteert oft pararel gestelt worden, en geen eene clercq, zulks verneemende, immer zulke griffie zoude willen betreeden.

Deese des ondergeschreven gegronde klagten zijnde, zoo ontrent het een als ontrent het andere hier voor gededuceert, vertrouwt denselven, dat zoo den Hoogen Brabandse als graafflijke gerechte van den Vroenhove en heeren Commissarissen Instructeurs van weegens Hun Hoog Moogende deezen boode binnen de paalen zijner beperkte zedigheid zullen gelieven te stellen, en denselven ontrent het ten zijnen laste gedicteerde, zoodanig zullen gelieven te corrigeeren als hun Edele Achtbaare in billijkheid en regtvaerdigheijd zullen oordeelen te behooren.

Digitized by Google

RECHTEN DER SCHEPENBANK HEERLEN.

Bij de in 1904 ten behoeve van het Rijksarchief in Limburg van het gemeentebestuur van Maastricht overgenomen archivalia bevond zich ook een handschrift met den bovengenoemden titel. Oorspronkelijk in 1503 opgeteekend door den „gerechtsman" (schepen), Willem Scyngels, zijn ze in 1574 door Mathys Vijgen, op last van zijn vader, Peter, eveneens gerechtsman te Heerlen, overgeschreven en waarschijnlijk is ons exemplaar een afschrift van het laatste. Van deze bankrechten is op het Rijksarchief nog een afschrift aanwezig in een register, vervaardigd door Stephan Fabritius (1). Deze bankrechten zijn door wijlen Egid. Slangen deels naar genoemden Fabritius, deels naar een andere bron uitgegeven (2). Hoewel hij zelf zegt (3) dat hij Fabritius gevolgd heeft, blijkt toch, dat hij kennis heeft gehad aan ons handschrift en waarschijnlijk gedeeltelijk daarnaar uitgaf, daar hij stukken geeft, die wel in ons handschrift, doch niet bij Fabritius vermeld zijn. Verder deelt wijlen rijksarchivaris Habets in zijne Wijsdommen de rechten der voornoemde bank mede (4). Het blijkt echter niet welke bron Habets gebruikte wat het bankrecht betreft; Fabritius is niet door hem gevolgd, zooals o.a. blijkt uit de vergelijkingen telkens gemaakt tusschen zijn tekst en dien van Fabritius (5). Wel gebruikte hij het handschrift van laatsgenoemde voor het verhoor betreffende het voogdambt van Valkenburg.

De inhoud van deze drie exemplaren hebben we onderling vergeleken. Het bleek, dat de teksten door Slangen en Habets

(1) Zie Archief van het Leenhof van Valkenburg vóór 1661.

(2) Publications .... de Limbourg t. XVI p. 196-204.

(3) Publications .... de Limbourg t. XVI p. 196.

(4) Jos. Habets, Limburgsche Wijsdommen, 's-Hage M. Nijhoff, 1891, p. 215-226.

(5) Habets, A. W. p. 218, 220, 221, 225.

Digitized by Google

gevolgd, bijna volkomen aan elkaar gelijk waren, doch dat deze beide in verschillende punten aan ons exemplaar verschillen.

Om nu niet in herhaling te vallen, deelen wij alleen de punten waarin de teksten onderling verschillen en het bij Slangen en Habets ontbrekende, mede.

Hierbij is het zoogenaamde gastrecht in 1504 te Meerssen gehouden vooral van belang voor de rechtspraak in het Valkenburgsche. Buiten den gewonen loop van het proces, nl. eerst appèl op 't leenhof, daarna hooger beroep bij den Raad van Brabant, was ons tot nu toe geen geval bekend, dat de *schepenbanken* in „leering" konden gaan èn bij het leenhof èn bij de hoofdbanken onderling, dit blijkt met voormeld proces het geval te zijn geweest.

Beek wordt er genoemd onder de hoofdbanken en het is onduidelijk wat Habets bedoelt wanneer hij zegt, dat Beek onder de hoofdbank Meerssen behoorde, wanneer het, niet als hoofdbank, doch als gewone schepenbank in hooger beroep ging. Uit zijne verwijzing naar de Leenen van Valkenburg blijkt evenmin iets daaromtrent (1).

Voor hetgeen de civiele- en crimineele rechtspraak van Heerlen aangaat kunnen wij volstaan met te verwijzen naar de meer aangehaalde Wijsdommen en de Publications t. XXXV, het artikel betreffende Meerssen, waar een duidelijk beeld gegeven wordt van het verschil in de crimineele rechtspraak vooral van Heerlen met de andere hoofdbanken van het land van Valkenburg.

J. M. VAN DE VENNE.

---

(1) Habets, A. H. W. p. 171 en Jos. Habets, De leenen van Valkenburg Roermond, Romen, p. 601.

Digitized by Google

I. VAN BREUCKEN ENDE BOETEN.

Art. 1—5 zijn in de drie teksten hetzelfde.

Art. 6 luidt bij Habets „Buyten lants vyer alde groot"; Slangen en het ons handschrift hebben in plaats van alde groot, 4 kavyt of havyt (?).

Art. 7—8 zijn hetzelfde.

Art. 9 ontbreekt in het handschrift.

Op art. 10 volgt in het handschrift het volgende (Slangen en Habets missen het beiden):

„Ende een groot vercken en mach niet hooger dan IIII voet (?) „syende VI, mender (?) ende niet naerder dan IIII sy min dan „VI merck naer gelegenheit des tiits.

„Een cleyn vercken niet hooger dan IIII syende IIII merck „syen niet minder dan IIII schillinch minder dan IIII merck „als voorschreven.

„Dit siin die landen, die an den anderen verbunden sijn. In „den ersten de stad van Achen, Limborgh, Valkenborgh, Dael-„heim, Raede (1), das Ampt van Willemstein, Heynsbergh, Was-„senbergh, Myllen, dat land van Born, Sittard, Limbergen (2) „bii Sittard, Stein, Elsloo, Eys, Streucht, Alden-Valkenborgh, „Honsbroeck, die stätte in het gants landt van Gulick vorts de „Bancken in den landen soo verbonden sijn. (3).

„In den ersten Merssen, Beeck, Climmen, Herle, Geleen, Geul, „Haren (4), Ytter, Brunsum, Oirsbeek, deese voorschreven landen „inde bencken hebben sich te saemen verbonden.

Van hieraf tot na het „Bescheid" der schepenen van Heerlen in 1503 zijn de drie teksten, behoudens enkele afwijkingen in de spelling en de plaatsing der artikels volkomen eens. In ons handschrift staat dan nog het volgende:

„Noch een vraege, haerer (*lees waerer*) twee wesende ver-„bunden en saeten in den ein des anderen sijn goet kummert en

(1) Hertogenrade.

(2) Limbricht.

(3) Zie Habets, A. W. pag. 162. Hier zijn ze meer uitgebreid opgegeven. Dit verbond had plaats in 1420 en had o. a. tot doel te verhinderen, dat eenig persoon buiten zijn territoir voor het gerecht werd gedaagd. Zie Habets in Publ. t. XII p. 92 en Ernst Hist. du Limbourg. t. V. p. 204.

(4) Borgharen.

Digitized by Google

„spreek van gewalt, of der geen gekummert wen er sich heijm „heyssen (1) wylde, wy men sich daerinne verhalden solle, „sprecken de voors. (2) — dat men de kunden horen sall van „de cleger. bringt den cleger die gewalt bij der ander sall „bleijffen etc., ende dat recht sael daernae goijen.

„Item of imand een den anderen op sijn eer spraecke ende „wilde het bewijsen, die en sall sich ook niet heym heyssen (1) „van sommige worden der gewalt aengaende.

„Item geen man en sael bestellen eynigh goet ten sey hij erst „daerin geerfft ende gegoyt is van den geenen die het hem ver-„kocht hadde oftte dien het toebehoort. (3)

„Item een gastrecht (4) is onstaenden ende aengehaeven tot „Mersen tusschen twee parteyen mit naeme den rijcken Jacob „van Tricht ende Everardt, soodat Everhardt in dat iseren te „sitten quam, ende dat selve gedingh wart beroepen van Merssen „naer Valckenborgh voor de mancamer (leenkamer) ende weder „naer Mersen. ende daer gewesen. soo dat dat recht den geenen „mit giengh die int iseren satt, soo het der ander dat selve von-„nisse weder beroepen in Brabant, soo is der geene der in de „iseren satt coemen te vaetten gedingh tot Mersen ende heeft „begert dat men geen recht doen en sall, sijn rechten sey t'eerst „vervult, daerop han de gerechten geeesseert van recht tot „Merssen ende hebben vorts etlicke van den anderen bencken „versocht oock te cesseren soo hebben die andere bancken hun „beraet genomen VIII daghen om een goede antwort te geffen, „dits geschiedt tot Schimmert op saderdach naer St. Marcus-„dach in den jaar XV^c ende IIII (5). Op den anderen sondach

---

(1) Heym heyschen = voor zijn eigen rechter dagen. Zie Verwijs en Verdam in voce „heim". Vergelijk ook Slanghen, Geschiedenis van het markgraafschap Hoensbroek p. 40.

(2) n.l. Jaspar, Peter, Paulus (sil.)

(3) Ein goet bestellen = den grond bewerken, beakkeren. Deze bepaling is zeer opmerkelijk, daar in lateren tijd tusschen de overdracht en de realisatie (gichten) soms een tijdruimte van 20 jaren lag. Oudtijds zijn deze overdrachten bijna steeds voor schout en schepenen gepasseerd, zoodat de realisatie dan tegelijker tijd met de overdracht plaats had.

(4) Gasrecht = rechtsbedeeling voor vreemden. Vreemdenrecht. Verwijs en Verdam in voce.

(5) 1504. April 27.

Digitized by Google

„daernaer hebben de voorsz gerichten van de drey hoofft-
„bencken ende ook van de onderbäncken met naeme Geleijn,
„Bruynsen ende Orsbeck, den drossardt, den voijgt ende de
„mannen in dat manhuys voor een antwort gegeven, dat hun
„bank ende landrecht is wanneer een saecke aengehauen wert
„voor eynige banck van de voorsz bancken nae de recht ende
„wert geeyndet naer den recht ende dat werdt voorts beroepen
„van eenen tot den anderen ende dan voorts voor den houve in
„Brabandt (1). Als dit geschiedt is ende de winnende parteyen
„quamen voor de plaets daer dat aengehauen is ende begeerde
„te cesseeren, de banck mocht wel den dach cesseeren, om
„sich te beraeden mit den andere bancken sonder misdoen,
„ende de anderen bencken sullen voorts dingen, alwaert de
„saecke geeynt is van gracie te gracie als voorss. ende want
„opt laeste is, soo sael men well gaern III gerichten cesseren na
„dat ons bevohlen is van wegen ons genachtingen (2) te weten
„ofte een beroepen were van d'eene banck in d'andere van
„dan tot Valckenborgh waer dat hoofft is ende dan voorts in
„Brabant, soo mogen de gerichten wel dingen III genachten
„naer den beroep in Brabant, als de genachten van den houve,
„aengesien dat Brabant dat overste is ende wan die III ge-
„nachten om sijn ende dan niet uitgericht en wordt en die
„giengen clagen dat de banck en begerden te slieten daer het
„aengehaeue weren, soo sal sich de banck besprecken met den
„anderen bencken, ende sullen sich dan houden naer dat het
„recht is soo mach de eene banck offte de andere well schlieten
„totter tijt de saecke uytgericht is nae den vonnisse.

„Op denselven voors. saterdach hebben de voorsz. drye hoofft-
„bencken een ieder mit hunnen syegel gecertificeert voor hun
„banck recht datter parteyen te recht stonden dat beyde par-
„teyen de costen verleggen souden tot een eynde der saecke
„ende wanneer de saecke een eynde hadde soo sall der heer

(1) Raad en leenhof van Brabant te Brussel.

(2) Genachtingen, afkomend van vernachtingen pernoctationes, waren oudtijds uitwinningen van een onroerend goed wegens niet betalen van den cijns of pacht. Zie Dr. Doppler, Schepenbrieven van St. Servaas, Deel I, X, Inleiding. Het woord genachte, genachting, werd naderhand zooals men ziet in 1504 reeds gebruikt als benaming van den gewonen gerechtsdag der schepenen.

Digitized by Google

„daerbey sijn ende sall de verliesende partey daertoe halden „der winnende partey te richten haeren gerechtlichen schae- „den nae den rechte.

„Item op dat selfe voorsz. gedyngh is geappelleert aen voors. „ende heeft eenen langen tijt gestanden, ende Everett is inde „eyseren blyven sitten veel jaer ende dach, dat het den heeren „verdrooten ende vast groote costen daerop comen ende Jacob „sijn wederpartey aengesien syns rechten niet gewilt, so hatt „der heer te weten der voygt na dat recht gestanden (?) soo „hebben de vier hooftbancken sich te saemen besprocken ende „hun vurdragen dat der heer den man der wederparteyen liever- „de sall in der saecke hem doen als sich datt gebeurt nae den „rechten als eenen Chrysten menschen toebehoort.

„Item dit is het vervolgh van den voors. gedingh als de „gerichten van Merssen staet gehadt hebben alleer het tot den „eynde quaem tusschen hun stuelbroderen ende hebben aen „de canselreye te kennen gegeven als hier naer volgt.

„Geven oock oetmoedich te kennen de schepen van Merssen „onsen Eerweerdigen Heer den Cancellier ende oock cancel- „leryen van Brabant als dat eenen geheeten Jacob Grooten een „gastrecht (1) met een coprecht aengehaeuen heeft tot Merssen „voor de scheepens tegen eenen geheeten Everhardt van Schim- „mert heyft den voorgenante Jacob borgen tot burgen begert „van den voorscreven Everhardt, soo en heeft de voorscreven „Everhardt geen borgen connen crygen, heeft de voygt den „voorgenoemde Jacob gevraegt ofte hij niet des voorscreven „Everhardt geloofden tevreden wilde sijn soo heeft den voor- „gemelten Jacob geantwort, hij docht syn gewin te versoecken „aen den Heer alsoo heeft de voygt die schepens gemaent „hoe hy sich in dese saecken verhoude soude op dat niemandt „te cort en geschiede, alsoe hebben de scheepen gewesen aen- „gesyen dat Jacob met Everhardts gelooffden niett te vreden „syn wilde, soo solle der heer den man verwaeren waerbij der „man niet affhendich en werde alsoe lies (*liet*) der momber

(1) Zie hiervoor pag. 88.

Digitized by Google

„des heeren den voorgenoemden Everhardts in de iseren geván-
„ckelick setten soo heeft sich van beyde parteyen vergart clach-
„te, antwort, kunde in der waerheyt, soo en syen de scheepen
„van Merssen der saecken by sich selven niet wijs geweest
„ende hebben sich daervan beroepen voor hun wettelick hoofft
„te weten voor de leenmannen van Valckenborgh. Soo en heb-
„ben de leenmannen den scheepen van Merssen een leer ge-
„geven welke leer de schepen van Mersen uytgedragen hebben
„tot voordeel van Everhardts van Schimmert ende ten achter-
„deel van dese voorgenoemde Jacop, welcke leer den voorge-
„noemde Jacob beroepen heeft voor onsen Eerwaerdigen heer
„den cancellier in den raeth van Brabant, is aeldaer gewesen
„dat beyde voorscreven schepenen van Merssen ter leeringe
„is quaelyck gewesen gewest ende well daeraf van den voor-
„genoemden Jacob geappelleert mit meer inhoudens des voor-
„screven vonnisse, alsoo syn daernaer de scheepen van Merssen
„gemaent worden van den voygt waer men de costen en de
„gerechtscosten betaelen soude sindt de scheepenen bey sich
„niet weyss gewest ende hebben sich daervan beroepen voor
„de leenmannen van Valkenborgh alsoo hebben de leenmannen
„de saecke van sich gekeert, aangesyen dat se van geene costen
„en weten, soo heeft de voygt van Valckenborgh in Brabant
„geclaegt also dat men geen recht in den lande van Valcken-
„borch en dede, ende de bencke alle geslooten waeren om des
„voorscreven gastrechts will, ende heeft een mandement ver-
„worven, daerin speciaell (?) wert van onsen eerwaerdigen Heer
„den cancellier in den raeth van Brabant als dat de scheepen
„van Merssen ende andere der hooftbäncke sich te saemen
„daerop bespreken souden ende souden haer advys daervan
„geven op hoe(n?) beste ende na den landtsrechte waerby
„dat landtrecht behouden werde mocht ende geen parteyen
„te cort en geschiede, alsoo hebben de drey hoofftbencke te
„weeten Herle, Beeck ende Clemmen hunne advys daervan
„gegeven, alsdat Jacob Groeten de costen tot Rutten (1) mont-
„costen ende gerichtscosten verlegen soude ende den voorge-

---

(1) Wat dit Rutten hier beteekend is onduidelijk, had Everardts mogelijk to Rutten gevangen gezeten?

Digitized by Google

„melden Jacob soude mogen syn gewin soecken aen den voor-
„gemelden Everhardt want den voorscreven Everhardts in de
„iseren kommen is omme des wille want Jacob mit Everhardts
„geloofden niet te vreden syen en wilde, bey welck advys
„van der voorgemelte bancken die schepen van Merssen den
„meystendeel bleven syn ende eensdeyls der schepenen van
„Merssen te weten den meystendeel (1) des ter contrarie syn
„bey deese naervolgende reden te weten aengesyen dat vonnisse
„in Brabant gewesen is anders inhout alsoo dat Everhardts gein-
„timeerde in de costen van bijde instantien van alle de voor-
„screven costen te betaelen soude, gelyck dat vonnisse verder
„inhoudende is, soude (sic) daeromme de voorgen. Jacob der
„costen entdragen syn ende wan dan die scheepen van Merssen
„onder sich hier van strydigh sijn soo brengen daeromme sul-
„cken stryt aen U onsen Eerwaerdigen Heer den cancellier
„ende raeth der cancelleryen om onderricht te worden door
„Uw goetduncken ende om te merder seeckerheyts wille des
„advys der schepenen van de hoofdbencke ende de schepen
„van Merssen ten meysten deel soo hebben wij schepenen van
„Herle, Beeck ende Climmen onse segelen die wy daegelix
„gebruyckende sindt hieronder opt spatium deser certificatie
„gedruckt. Gegeven in den Jaere ons Heeren XV^c ende IIII
„voorschreven aengetogen ende de gerechten aan Merssen het-
„tens (2) gaerne besegelt gehatt omme in Brabant te seynden,
„maer de schepenen van d'ander opinie en wilden niet verder (?)
„besegelen om reden hierboeven beschreven staet.

Paragraaf vijf betreffende den molendwang is in de drie handschriften hetzelfde, alleen heeft ons handschrift overal waar Habets „mauwer„ heeft, „mauth".

Het getuigenverhaal betreffende het voogdambt van Valkenburg mist ons handschrift echter, komen na den molendwang de boeten van de brooden die wij hier laten volgen:

DE BOETE VAN DEN BROODE.

„Item een broot van IIII pont dat een loot min wigt daer
„sall de boete aff sijn III stuver, dat twee loot te licht is

(1) Wordt hier bedoeld meynsten deel?
(2) hadden het

Digitized by Google

„VIIII stuver, dat drey loot te licht is XVIII stuver, dat vier „loot te licht is V merck ende dat broot sael men in twee „stucken snijden ende om Godts wille geven, dat vijff vierdell „te licht is dae sael der Heer hebben vyff merck ende den „offen (1) in stucken slaen, ende syn ambacht een jaer ver- „liesen.

„Item in derselver manieren van den..... broot dat een vierdell „te licht is III stuver, dat twee vierdell te licht is IX stuyver, „dat drey vierdell te licht is XVIII, dat vier vierdell te licht „is vyff merck ende dat broot in stucken snyden ende om „Godts wille geven, dat vyff vierdell te licht is dae sal der heer „hebben vyff merck ende den offen in stucken slaen ende syn „ambacht een jaer verliesen.

„In derselver maeten van de groote brooden daer vyff brooden „op een vatt gaen.

„Item een schaermoele off een krächgen (2) sael om der „kordten (3) will II loot min wigen dan een IIII denarie broot

„Item van II verdongen 2½ stuver, van III verdongen IX „stuver: van IIII verdongen XVIII stuver, van V verdongen „V merck ende dat broet om Godts wille geven dat daer- „boeven te licht is den heer V merck ende den oven in stucken „slaen ende syn ambacht een jaer verbooden.

„Item de boete van den meel, dat men te weynich bringet „van ½ cop III stuver, van I gantze cop IX stuver, van II „coppen XVIII stuver, van III coppen V merck, van IIII coppen „V merck aen den heer ende sijn ambacht een jaer verliesen.

„Item wanneer den rogge gilt VI merck soo sall een rogge „broot van VIII ponden gelden II stuver ende dat sael men „voorts op ende aff setten nae de maete.

„Item wan een mudde weyt gilt VI merck soo sall een schoon „broodt aan IIII denarie wigen XXV loot, als het gilt VI merck „IIII stuver soo sael wogen XXIIII loot ende als het gilt VI „merck VIII stuver soo sall het wogen XXIII loot, als het „gilt VII merck soo salt wogen XXII loot, als het gilt VII merck „IIII stuver soo sall het wogen XX loot, als het gilt VIII

---

(1) Oven.

(2) In 't oud Maastrichts scheermoul = klein krentenbroodje.

(3) Korsten (?).

Digitized by Google

„merck soo saelt wogen XIX loot, als het gilt VIII merck IIII
„stuver soo salt wogèn XVIII loot, als het gilt VIII merck
„VIII stuver so sall het wogen XVII loott, als het gilt VIIII
„merck soo sall het wogen XVI loot, als het gilt VIIII merck
„IIII stuver soo sael het wogen XV loot en als het gilt IX
„merck VIII stuver soo sael het wogen XIIII loot, als het
„gilt X merck soo salt wogen XIII loot.

„Ende alles soo gewerdert naer de maete van de werdye.

Digitized by Google

DE KLEINE OF PRINSENTOLLEN TE MAASTRICHT.

Het recht om tol te heffen behoorde in vroegere eeuwen aan den heer of souverein. Die tollen waren van verschillenden aard, werden te water en te land geheven en vormden eene voorname bron van diens inkomen.

Te Maastricht behoorden onder anderen aan de beide Heeren, den Prins-Bisschop van Luik namelijk en den Hertog van Brabant, na 1632 de Staten-Generaal, de kleine of prinsentollen, die bestonden in den 80en penning, welke van alle vreemden die in de stad kwamen koopen of verkoopen van zekere goederen en koopwaren gevorderd werd. Van die tollen waren ontheven de burgers van Nijmegen en de bewoners van het graafschap de Vroenhof. In de bescheiden worden die tollen aangeduid o.a.: „cleyne tollen van beide G(enadige) H(eeren) Princen (1609); — „cleyne tollen van wege beyde onse G. H. Princen (1617); — de cleyne thollen toebehoorende beyde onsse G. H. en Princen; — cleene tollen beyde de genaedige heeren ende Princen deser stadt privativelyck toekomende (1687)" of eenvoudig weg: „kleine Prince tollen" (1722).

Deze tollen omvatten een tiental andere tollen, die van een 40-tal koopwaren geheven werden.

Van de opbrengst dier tollen kwamen twee derden aan den Prins-Bisschop van Luik en een derde aan den Hertog van Brabant of de Staten-Generaal. Dat deze opbrengst nogal aanzienlijk was blijkt uit eene statistische lijst hunner verpachting over de jaren 1609—1694, welke in dat laatste jaar op de griffie der beide hooggerechten, het Luiksche en het Brabantsche, ingeleverd en er bewaard werd. De totale som bedroeg 66593 gld. 5 stuiver. Bij die som is niet begrepen de opbrengst van de jaren, dat de verpachting niet plaats had, zoodat die som de opbrengst is van 50 jaren of gemiddeld 1321 gld. 17½ stuiver per jaar.

Digitized by Google

De inning dier tollen geschiedde niet zooals thans door een vasten ambtenaar of een speciaal daartoe ingesteld lichaam, maar werd namens de beide heeren verpacht. Die „verpachtinghe", zooals de bescheiden het noemen, had plaats op het dinghuis, later na den bouw van het nieuwe stadhuis (± 1662) aldaar en wel in de schepenkamer; zij geschiedde op bevel en in tegenwoordigheid van de daartoe door de beide heeren en prinsen „gecommitteerden", in tegenwoordigheid hunner rentmeesters of dezer plaatsvervangers en ten overstaan van de hoogschouten en schepenen der beide gerechten.

Als een specimen van dergelijke benoeming van die „gecommitteerden" laten wij hier volgen, den commissie-brief nl. van den Prins-Bisschop van Luik, Maximiliaan Hendrik van Beyeren:

„Son Alteze Serenissime commette et depute le chanoine de Grati son receveur de Maestricht et l'advocat Verheijen pour de par sadite Alteze faire aveeq les Deputez de Messieurs les Etats Generaux le rendage du petit tonlieu de Maestricht appartenant pour deux tiers à sa table episcopale. Fait au palais à Liége à la chambre des comptes ce 30me juillet 1658. (paraphé) Tabollet.

Par ordonnance de S. A. Serenissime était signé Ferd. Holen pour le secrétaire".

De verpachting gebeurde bij opbod van minstens 5 stuivers, bij brandende kaars en telkens voor een jaar, aanvang nemende met het feest van den H. Dionysius (9 October); de inning werd toegewezen aan den meest biedende. Te voren werd de verpachting aangekondigd bij affiche, waarvan hier een specimen van 1670, 3 October; daarenboven nog met de bel door den uitroeper: ..... „den uytroeper deser stadt metten schellen doen uytroepen".

„Men condicht ende laet weeten eenen ijgelijcken, dat de Rentmeesteren van beijde de Heeren ende Princen der stadt Maestricht vergadert sullen wesen op den stadhuyse binnen Maestricht, St. Dionijsdagh den 9 deses maands Octobris des avonds ten ses uijren om aldaar ten bijwesen van beijde de hooge gerechten publiquelijken op te veijlen ende aan den meest biedende uijt te geven Hooghst gedaghte Heeren ende *Princen*

Digitized by Google

Tollen (als mede de Wolwage), innegaende metten 10en October 1670 ende te eijndigen met den 9en October 1671, waarvan de conditien ende voorwaarden alsdan sullen worden voorgelesen. Ende worden mit dese mede gewaarschouwt alle pachters, dat sij haare paghtpenningen van voerige ende desen nogh loopenden jaare comen betalen voor den voorschreven sitdagh op pene van parate executie, ende dat sij daar sonder niet admissibel sullen wesen ter nieuwe paghtinge. Actum Maastricht den 3 October 1670.

Henri De Grati. *Mart. Dequade*".

Behalve deze affiche werd bij dergelijk aanplakbiljet bekend gemaakt het tarief, vermeldend het quantum dat van de desbetreffende koopwaren geïnd werd. Een dergelijk „tarif" is afgedrukt in de „Maasgouw", jaarg. 1911, bl. 71—72.

In het belang van de beide heeren en der belangstellenden mocht de pachter niet meer, doch ook niet minder vorderen dan bij dat „tarif" en de verpachting was vastgesteld. De inning liet de pachter doen door van hem aangestelde „commizen" of „oppassers".

Het gebeurde, dat bij de verpachting door niemand een bod werd gedaan en dus ook geene toewijzing plaats had. In zulke gevallen werd de verpachting een tweede maal gehouden; bleef deze eveneens zonder resultaat, dan werd de inning door den rentmeester der beide heeren toegewezen aan „capabele" personen. Dit kwam nog al voor; in de jaren 1609 tot 1694 had dit 44 keer plaats.

Zooals wij hierboven zagen werd de verpachting gehouden in de schepenkamer; of deze nu was die van het Luiksch, dan wel die van het Brabantsch hooggerecht is ons niet gebleken; wel schijnt het geval te zijn geweest, dat dikwijls de schepenkamer van hetzelfde hooggerecht gebruikt werd, tot ongenoegen der schepenen van de andere nationaliteit. Ten einde daarin tegemoet te komen werd door de afgevaardigden van den Raad van Staten bij besluit van 1666 bepaald, voortaan de verpachting te houden om de beurt „bij alternatie" in het Luiksche en het van het Luiksche en het Brabantsche hooggerecht.

Geschillen omtrent de prinsentollen werden niet gebracht voor de beide hooggerechten, doch behoorden tot de competentie van

Digitized by Google

een bepaald aantal schepenen, door de beide hooggerechten aan te wijzen, genoemd: „de ordinarisse gedelegeerde rechters wegens de princetollen". Deze waren ten getale van zes, te weten de beide hoogschouten en twee schepenen van elk der beide hooggerechten. Zij behandelden de zaken in kort geding, „sommairlijck en de plano", zooals dit het geval was bij de „audientia sommair" van het laaggerecht.

Ter nadere kennismaking der prinsentollen laten wij hier afdrukken de artikelen en de voorwaarden der verpachting dier tollen, welke plaats had 13 Juli 1695 en waarbij deze toegewezen werd aan Steven Jasmar en Jan Kamps. Het exemplaar dat ons ten dienste staat is niet het origineel, doch een afschrift, dat gediend heeft als bijlage van een rekwest aan de „Heeren Gedelegeerde Richters wegens de Prince Tollen" vóór 7 November 1695 gericht door Jan Camps, Steven Jasmar en Jan Buckems en waarbij deze zich beklagen dat door de pachters van de „Cremerstol", van 9 tot 28 October 1695, de tol geïnd is van den stokvisch, welke hun even als van andere vischsoorten toekwam ingevolge hunne pachtconditien, met verzoek om terugbetaling van het door voornoemde pachters in deze geïnde.

P. DOPPLER.

Articulen ende conditien waernaer de kleene tollen toestaende de heeren princen deser stadt, te weeten twee derde deelen voor sijne Hoogheijt den heer prince van Luijck ende de ander derde deel voor den Hartogh van Brabant nu de Hoogh. Mo. heeren Staaten Generaal der Vereenighde Nederlanden, uijtgenomen de wolwage daerinne hooghst gemelte haer Ho. Mo. de rechte helliff is competerende ende d'andere helliff hooggemelten heere Prince van Luijck, sullen uijtgegeven worden, door authoriteijt ende int' bijwesen van de heeren gecommitteerden van beijde de genoempde heeren en princen, ten bij wesen van de rentmeesters van beijde de hooghsgemelte heeren princen, ofte hunne gevolmachtighde, ende ten overstaen van de heeren hooghschout-

Digitized by Google

ten ende schepeenen van beijde de collegien van meer hooghsgemelte heeren Princen.

In den eersten dat alle de nabeschreven tollen sullen gecollecteert worden op den tachtigsten penninck met soodanige moderatie als naeder uijtgesteeken is bij de lijste ende geeijscht worden van vremde personen, de welcke alhier comen coopen ende vercoopen, waer van niemant vrij oft exempt en is, behalven die borgers van Nimwegen ende van den Vroonhoff de welcke pretenderen daervan exemptie te hebben, daer van sij tot noch toe geen schijn gedaen en hebben ende in faute gebleven ende sullen de tollen oversulx van haer geeijscht worden tottertijt ende wylen aen de voorschreven rentmeesters behoirlijck blijck van vrijdom van deselve sullen wesen verthoont.

Ende en sullen voortaen niemant onder pretext van borgerschappe binnen dese stadt in de voorschreven thollen eenigen vrijdom mogen pretenderen dan alleenlijck ingevolge der raetsverdraegen van den eersaemen raet der voorscreven stede in dato den eersten Augusti 1658 namentlijck degeene dewelcke binnen dese stadt buijck vast sijn woonende ende open winckel houdende, alsmede draegende alle borgerlijcke lasten, soo in logeringe van de militie als oock alle andere borgerlijcke impositien geene uijtgesondert.

Ende off dan geschiede, dat ijmant hierteghens quame te doen ende de voorschreven thollen alsoo onder pretext der voorse. pretense borgerschappe te fraudeeren, deselve sal soo wel sijn inlaedinge met schip ende oplaedinge met karre, waegen, peert, peerden ende anderssints coemen te verbeuren ende verbeurt hebben boven eene amende naer exigentie van saecke als eene sich met soodanige pretexten der voorschreven pretensen borgerschappe niet gedacht hebbende te behelpen.

Sullende de voorschreven poene ende amende voor een derden deel naer advenant t'recht van hooghgemelte heeren princen bij de respective rentmeesters verantwoordt worden, blijvende een derden deel t'haeren behoeve ende d'ander derden deel voor de pachters.

Digitized by Google

Item dat de voorschreven thollen bij moderatie van den tachtigsten penninck sullen verpacht worden in deser stadts cours van gelde. te betaelen ende t'ontfangen volgens lijste van outs daer toe geweest ende alhier geinsereert:

Laecken uijtsneet	Namentlijck van een stuck laken innecomende ende uijtgaende	4 stuijvers
Cremertoll	Een steen vlas	1 oort
	een aem smouts	6 stuijvers
	een vat traens	5 „
	een tonne seep	3 „
	een tonne taer	3 „
	100 pont roets	4 „
	een tonne honingh	3 „
	100 pont raep coecken	2 oort
	100 pont hoppe	1 stuijver
	100 pont coopers	4 stuijvers
	een sarge	1 oort
	1 stuck linwat	2 stuijvers
	Zeylwinders, te weeten alderhande touwen het 100 pont	1½ „
Saltholl	Een sack salts	2½ „
Keestoll	100 pont Hollantsche off Herffsche kees	3 „
Saettoll	Een vat hennip-, raep- off lijnsaet	1 oort
Gesalten visch	Een ton haring	3 stuijvers
	een ton aberdaen (abberdaen)	3 „
	100 pont stockvisch	1½ „
	een getal schollen	2 oort
	een tonne schelvisch	4 stuijvers
Peertstoll	Een peert geeft ordinaris	4 „
	Item alst vrijheijt is	8 „

Digitized by Google

Leurdertoll	Een rouw vel	2 oort
	een lap leer	2 stuijvers
Criterken (1)	Een os	2 „
	een koye	1 stuijver
	een schaep	1 oort
	een vercken	½ stuijver
Wolwage	Een steen wolle in de waege	2 oort

Ende alle andere waeren hoedanigh die souden moegen wesen ende hier boven niet gespecificeert, sijn schuldigh den tachentigsten penninck, die de vrembde personen binnen dese stadt bringen ende vercoopen off inne coopen endt uyt brengen (2).

Item dat ijder hoogsel sal moeten wesen van vijff stuijver, wel hoogher maer niet leger.

Item dat aleer ijmanden sal meugen bieden, sal eerst moeten betaelt hebben alle vervallene pachten hier te bevoorens verpacht.

Item dat allen degeene, de welcke eenighe thollen sijn verbleven, sullen gehouden sijn des anderen daghs daernaer, de voorschreven rentmeesters voor hunne verpachtinge goede en suffisante cautie te stellen, op poene dat die verblevene thollen op hunne costen wederom sullen uijtgegeven worden ende dat

(1) Luidens het „tarif" van 1722 werd deze tol geheven door het ambacht der beenhakkers.

(2) In 1676 October 9 werd dit artikel aangevuld als volgt:

„Om waerinne te besnijden ende voorkommen alle fraudes over 't inbrengen ende vuytsenden van vreemde goederen op den naeme van borgers goederen, soo sullen in toekomende alle borgers gehouden wesen den eigendom ende qualiteit van borgers opte vremde goederen aen den pachter te bewijsen bij vraghtbrieven ende bovendien des versocht sijnde door den voorschreven pachter caveren, dat in de voorschreven denunciatie van de voorschreven borgers goederen geene fraude bij haer gepleght wordt op de poene vervath bij de conditiën. Aldus bij provisie (3) gedaen ten overstaen van beide de H. H. Hooghschouteten ende schepenen en van beide collegiën in 't bijwesen van beijde de H. H. Rentmeesters van de Genaede heeren Princen bij forme van explicatie ende de declaratie over den 6 artikel van de conditien, onder 't goetvinden van beide genadighe heeren en Princen op den 9 8ber 1676.

(3) *bij provisie* = voorhands, voorloopig.

Digitized by Google

sij minder verpacht sullen worden tot hunnen particulieren schaede.

Item dat sij sullen betaelen van drij tot drij maenden op de voorschreven poene.

Item dat sij het recht van hooghst gemelte heeren Princen overall sullen voorstaen, soodat deur hunne negligentie het selvige niet en werde vercort.

Item dat sij oock niet en sullen vermeugen ijmand anders in hunne plaetse te stellen sonder voorweeten ende consent van beijde de rentmeesters.

Item dat sij oock geene instelligentie met malcanderen en sullen hebben om de voorschreven thollen tot vielen (laag) prijse te bringen ende daerdeur den princen gerechtigheijt verminderen, daerom een ijder in solidum gehouden sal wesen in handen van de voorschreven rentmeesters ten overstaen van beyde de voorschreven hooghe gerechten te doen den behoorlijcken eedt, namentlijck dat sij het recht der voorschreven thollen sullen wachten, ontfangen wel trouwelijck ende volkomentlijck, niet minder noch hooger als de lijste hiervoren geinsereert, is mede brengende.

Item dat alle keuren ende breucken der voorschreven rentmeesters ter kennisse sullen gebrocht worden, om bij deselve in cas van oppositie teghens de defaillianten geprocedeert te worden sommairlijck ende de plano sonder forme van ordinaris pleydoije voor beijde de heeren hooghschoutten ende twee schepenen, uijt elck der twee collegien, als daertoe specialijck geconstitueerde richters in dato den 29 Augusti 1656. Ende in gevalle de voorschreven richters niet naer behoor de pachters en quaemen te mainteneren, dat in sulcke vall de selve vrij staet haer dien aengaende t' addresseren aenden secreten Raede van Sijne Corvorstelijcke Hooghheijt ende Edele Mogende heeren Raeden van Staeten, ten eijnde om te hebben remedie over de rechtsweijgeringe ofte dilaijen van dijen.

Item ingevalle de voorschreven pachters ofte opsienders, hoedaenigh die souden meugen genoemt worden, eenige contravenïenten, contraventeurs ofte fraudateurs verswegen langer dan

Digitized by Google

drij ofte vier daeghen naerdat die tot hunne kennisse gecomen waeren sonder die de voorschreven rentmeesters te vercondighen, t'elckenmaele daer aen verbeuren sal tot proffijt van hooghst gemelte heeren Princen thien goutguldens neffens sijn derden deel inde voorschreven keuren ofte breucken, alsmede in de behoorlijcke confiscatien, daerinne den fraudateur bij kennisse van de geconstitueerde richters, in cas van oppositie als vooren, soude meugen verclaart worden vervallen te wesen.

Item dat de pachters terstont schuldigh ende gehouden wesen voor d'oncosten der verpachtinghe promptelijcken te betaelen boven ijder gulden, dat de pachtpenningen voor 't jaer der verpachtinge sullen beloopen eenen stuijver boven den gulden.

Ende is dese verpachtinge naer gedane voorlesinge der boven staende conditien gehouden geweest op den dinghuijse der stadt Maestricht ten bijwesen ende overstaen als in hooft deses geinsereert den 13 Juli 1695 ten clocke elf uren.

Onderstont: Ter ordonnantie van voorschreven heeren: was geteekent: *Loyens*.

Per copiam
E. A. van Buren.

Den saut-toll verbleven aen Jan Kamps	
voor	232.—
het rantsoen gelt	11.12
	243.12
Gesauten visch aen Steven Jasmar	
voor	24.—
rantsoen gelt	1-4

Item de behoorlijcke recognitien aen de heeren rentmeesters ijder een sack sout en een kumeken beste haringh.

In dorso:
Conditien van de thollen 1695 fini 1696.
voor
Steven Jasmar ende Jan Kamps.

Digitized by Google

Digitized by Google

KORTE INHOUD VAN DE RESOLUTIËN DER STATEN-GENERAAL

DER VEREENIGDE NEDERLANDEN

GEZONDEN AAN DE COMMISSARISSEN-INSTRUCTEURS VAN BRABANTSCHE ZIJDE TE MAASTRICHT

DOOR

A. J. A. FLAMENT,

RIJKS-ARCHIVARIS IN LIMBURG.

Afkortingen:

Hunne Ho. Mo. = Hunne Hoog Mogenden (de Staten-Generaal).

R. v. S. = gezonden aan den Raad van State om advies.

Ged. tot de zaken enz. of Ged. enz. = Gedeputeerden tot de zaken van de landen van Overmaas.

De overigen blijken van zelf uit den tekst.

3e VERVOLG. (1)

1693 Januari 23. Missive van den hoogschout Groulart, met bijlage, dat, volgens het 9de artikel der conventie, met den markies de Gastanaga, door Hunne Ho. Mo. vastgesteld 19 Januari 1691, twee gemachtigde personen van den voornoemden markies als rechters over de aangehaalde paarden en uitvoerders daarvan, beiden gezworenen van den Luikschen kant te Maastricht waren, die zich zonder twijfel aan dat art. moesten houden; dat, alzoo men weinige voorbeelden had, zoo er eenigen waren, dat men van den Spaanschen bodem de aangehaalde paarden naar Maastricht bracht, deze rechters hunne commissie zooverre te buiten gegaan waren, dat zij de rechtspraak aan zich trokken over alle paarden en delinquenten, niet alleen op alle anderen

(1) Zie Jaargang XLI (1915) bldz. 173 en volg.

Digitized by Google

bodem, dan den Spaanschen aangehaald, maar ook op die van Hunne Ho. Mo. en zelfs in Maastricht, waar men wel paarden uit de stallen had gehaald, zonder dat de bezitters werden gestraft, zooals zou moeten volgen; welke rechters zich niet zeer aan de regels van de conventie hielden en in 't bizonder repartitiën maakten, die verre van te accordeeren met het 19de artikel, zulke verdeeling maakten, dat zij meestal door vele vergaderingen en vacatiën enz. de prijzen zoo „distraheerden", dat de aanbrengers bijna niets of weinig profiteerden, dat hen zeer traag maakte, dat hij, hoogschout, zich daarover gewend had tot den Generaal-Majoor en Commandeur Zobel, met aanwijzing, dat de rechters niet bevoegd waren, dan tot wat hun bij het 9de en voorgaande artikel werd toegestaan en dat het zonder voorbeeld en redenen was vooral tegen het gezag van hun Ho. Mo. te Maastricht, dat de Luiksche en Roomsche personen een rechtbank zouden vormen over de goederen, onderdanen van hun Ho. Mo. toekomende, ja, over het leven zelfs, hoewel hun Ho. Mo. zeer goede en trouwe onderdanen te Maastricht hadden, bekwaam om uit hun naam recht te spreken, doch dat de commandeur geen andere rechters te Maastricht vindende hen bleef erkennen. Groulart stelt voor twee of meer personen uit den Brab. masigtraat of andere bekwame lieden te machtigen om met den rechter uit den krijgsraad alle questien te eindigen over paarden, die van anderen, dan Spaanschen bodem door het garnizoen van Maastricht waren aangehaald, (*de zin is onverstaanbaar*) en dat zij in 't bijzonder mochten belast worden de repartitie, in het negende artikel bedoeld, te volgen. — Wordt besloten copie der missive te stellen in handen van den Heer van Dijckvelt en anderen hunner Ho. Mo. extra ordinaris-Gedeputeerden te Brussel en dat Dijckvelt zou aangeschreven worden te zorgen voor de zaak van den uitvoer van paarden in de conventie bedoeld, die in de missive was vervat.

1693 Januari 28. Wordt besloten de Gedeputeerden tot de zaken enz. op te dragen om te overleggen of niet in 't toekomende geen resignatiën van canonisiën te Maastricht in de maanden van hun Ho. Mo. behoorden te worden toegestaan, dan belast met een zeker som uit te keeren door hen op wie die resig-

Digitized by Google

natiën gedaan zijn aan de armen- of andere huizen, waaraán hun Ho. Mo. zouden goedvinden en daarvan rapport te doen.

1693 Januari 30. Missive van hoogschout enz. van den Brab. magistraat van Maastricht met bericht op de memorie van Norff — ter voldoening aan de missive van hun Ho. Mo. van Januari 17 — verzoekende dispensatie in den ouderdom voor C. H. van Schelbergh (zie hiervoor Januari 12), gevende verder in bedenking of geen maatregel behoorde te worden vastgesteld, waardoor de Godshuizen te Maastricht, tot welker onderhoud de prebenden door verscheidene resolutiën van hunne Ho. Mo. waren bestemd, daarvan niet beroofd werden, zooals meermalen door dergelijke resignatiën en permutatiën en andere middelen geschiedde. — Wordt besloten copie der missive te stellen in handen van de Gedeputeerden van de zaken enz. tot onderzoek en rapport.

Missive van de Com.-instructeurs van hun Ho. Mo. te Maastricht, met twee bijlagen, in zake het kapittel van St. Servaas tegen de Geestelijkheid van Luik (zie hiervoor 1692 Dec. 29) meldende, dat zij een request met bijlage ontvangen hadden van Deken en kapittel van St. Servaas aldaar, te kennen gevende dat volgens hun privilegiën zij niet konden onderworpen worden aan de jurisdictie van den Prins-Bisschop van Luik; dat zij, om gevolg te geven aan de resolutie van 29 Sept. 1692 dit hun Ho. Mo. moesten bekend maken, met verzoek, om resolutie daarop, om geen hand te leggen aan de krenking van hunner Ho. Mo. jurisdictie. — Wordt besloten copie der missive te stellen in handen der Gedeputeerden tot de zaken tot onderzoek en rapport.

1693 Februari 13. Missive van Norff over zeker verschil van proost en kapittel van St. Servaas te Maastricht over de toelating van C. H. van Schelbergh tot kanonik, wijl Delvaux, nadat hij op eerstgenoemde zijn canonisie had geresigneerd en hun Ho. Mo. dit 29 Jan. hadden goedgekeurd, 5 Febr. overleden was en geen 20 dagen na die goedkeuring had geleefd, daar volgens het kapittel in den stijl van Rome de 20 dagen, dat de resigneerende moet leven na de resignatie, geteld moeten worden van den dag der confirmatie en niet der resignatie en dat in al de open brieven

Digitized by Google

of bullen, die aan deze zijde der Alpen komen er een algemeene dispensatie is voor dien tijd, wijl men veronderstelt, dat die 20 dagen verloopen in den weg voor dat de bul tot haar bestemming komt; en daar deze dispensatie was vergeten in de open brieven van hunne Ho. Mo., meende de proost dat de resignatie en confirmatie hunne uitwerking niet konden hebben en dat nu de dood was ingevallen in de maand der resignatie, de proost collator was krachtens de clausuul „Salvo jure tertii" in de open brieven van hunne Ho. Mo. Norff vraagt daarom, hoewel volgens alle schrijvers die dit onderwerp behandelden, het chicanen waren, verklaring van hun Ho. Mo., dat hun meening is geweest de resignatie te bevestigen in al hare uitgestrektheid en van den dag der resignatie en dit den proost te schrijven, daar er gevaar is bij het wachten, vraagt Norff dat dit heden zonder resumptie mag gebeuren. — Brief van den proost van St. Servaas Johan Adolf van Brederode over hetzelfde onderwerp. — Wordt besloten te stellen in handen van de Gedeputeerden van de zaken enz. tot onderzoek en rapport en dat intusschen alles in denzelfden staat zal blijven en extract dezer resolutie gezonden naar den Proost.

1693 Februari 14. Rapport van de Gedeputeerden van hun Ho. Mo. tot de militaire zaken, ingevolge resolutie commissoriaal van 12 Februari, met eenige gecommitteerden uit den R. v. S. onderzocht hebbend de missive van den hoogschout Groulart, vermeldend dat hij ontvangen had de resolutie van hun Ho. Mo. van den 3den Februari, die van groot effect zou wezen tot de proviandeering van stad en troepen, die bij gelegenheid derwaarts mochten komen als tot het beletten van de te maken magazijnen van den vijand, maar dat hij twijfelde of de heeren van de militie deze resolutie uitlegden volgens de intentie van hun Ho. Mo., daar zij behelsden, dat het koren (behalve wat in het opkomen aangehaald moest worden) wat op de markten ten platten lande bij Maastricht werd gevent, binnen Maastricht werd gebracht, waardoor zij schenen te verstaan, dat het koren op de zolders in de landen van Overmaas gevonden gerekend moest worden bestemd te zijn om aan den vijand verkocht te worden en dus tot prijs en buit voor de militairen was, zooals zij 400 vaten te Eysden van den zolder hadden laten halen en 22

Digitized by Google

of 23 zakken van een weduwe, die zij allen publiek hadden laten verkoopen. Verder herinnert Groulart aan wat hij omtrent de rechters van de buitpaarden had voorgesteld (1), waarbij hij moest voegen, dat die Luiksche rechters zeer exorbitant in het rekenen waren, dat zij over een buit van 180 gulden waarde 80 gulden voor hunne vacatiën stelden. Verder bericht hij, dat de conseil de guerre te Luik, zoover hij had kunnen bespeuren, in resolutie was, dat men paspoorten diende te geven met de clausule om de goederen, die niet verboden waren, te voeren naar zulke plaatsen als de bevrachters zouden goedvinden, dat is naar plaatsen van den vijand, maar dat daaruit groote inconvenienten zouden ontstaan, daar alle correspondentie met den vijand diende belet te worden, daar onder dit voorwendsel in de tonnen en balen contrabande genoeg doorsloop, daar te lande in menigte gefabriceerd, maar dat als de majoor Zobel en Coehoorn order hadden geen paspoorten te respecteeren waar geen bepaalde plaats, waar naar toe, stond vermeld of die geen vijandelijke of neutrale was, dat inconvenient haast te voorkomen zou zijn. — Wordt besloten op het eerste punt den commandeur Zobel aan te schrijven, dat de intentie van hun Ho. Mo. in hun resolutie van 3 Februari wel geweest is de magazijnen van granen ten platte lande in de landen van Overmaas te weren en ze binnen Maastricht te doen brengen, maar niet om de ingezetenen ongewaarschuwd hun granen af te nemen, dat hij dus de aangehaakte granen moest teruggeven of als zij verkocht waren prijs daarvan en dat hij zich verder moest regelen naar het plakkaat en de orders hem sedert toegezonden. 2o. Over de rechters zouden de retroacta worden nagezien. 3o. De hoogschout zou alle moeite aanwenden bij den Prins-Bisschop van Luik, dat het verbod van handel met den vijand zou worden onderhouden en, dat anders hunne Ho. Mo. genoodzaakt zouden wezen order te geven geen paspoorten naar vijandelijke of suspecte plaatsen te respecteeren. En verder zou hij met Zobel en den generaal-majoor Coehoorn overleggen om den handel met den vijand tegen te gaan.

---

(1) Hier is iets onverstaanbaars; waarschijnlijk iets uitgelaten; in plaats voor van twee paepsche Luiksche, die het nog bedienden van *zoodanigen persoon van secretaris.*

Digitized by Google

1693 Februari 19. Memorie van den resident Norff, dat de hoogschout van St. Servaas de prebenden van Delvaux aan een ander wilde vergeven, met verzoek van Schelberg te handhaven door een verklaring, dat de dispensatie van leeftijd ingaat den dag van de resignatie. — Wordt besloten te stellen in handen van de Gedeputeerden tot de zaken enz. tot onderzoek en rapport.

Nieuwe memorie van Norff, namens den Bisschop van Luik, in zake Groulart, hoogschout te Maastricht, over het testament van de Wed. Grootcclaes. — Wordt besloten als boven.

1693 Februari 20. Op het rapport der Gedeputeerden tot de zaken enz. ingevolge resolutie van Februari 13 (zie aldaar). — Wordt besloten te volharden bij de confirmatie en dispensatie ten behoeve van van Schelberg verleend. Extract dezer resolutie zal aan den hoogproost van St. Servaas gezonden worden.

1693 Februari 23. Memorie van den resident Norff, dat de Com.-Instructeurs van hunne Ho. Mo. een voor de indiviese jurisdictie tusschen den Prins-Bisschop van Luik en hunne Ho. Mo. zeer nadeelig decreet hadden uitgevaardigd inzake den kanonik François de Grati tegen den schepen Pasquier, voor zoover het kapittel van O. L. Vrouw daarin was betrokken en dat hij van den Prins-Bisschop last had, dit aan hun Ho. Mo. voor te stellen door deze memorie en hen door eene bijgevoegde deductie over den waren toestand in te lichten, dat zij zullen zien, dat de Com.-Instructeurs de grenzen van hunne commissie hadden overschreden, met verzoek zelf te doen onderzoeken en voornoemden Commissarissen last te geven onderwijl niet voort te gaan, daar het kapittel niet afkeerig was iemand af te vaardigen om zijn zaak te verdedigen voor Gedeputeerden van hun Ho. Mo. — Wordt besloten afschrift van memorie en bijlage te zenden aan de Commissarissen-Instructeurs tot bericht en insgelijks aan de Gedeputeerden tot de zaken enz. tot onderzoek en rapport.

1693 Februari 27. Rapport van de Gedeputeerden tot de zaken van financiën, die volgens de resolutie commisoriaal van 23 Februari met gecommitteerden uit den R. v. S. de memorie van de gecommitteerden van den magistraat van Maastricht hadden onderzocht, inhoudende dat de magistraat door een brief

Digitized by Google

van den Prins-Bisschop van Luik kennis had gekregen, dat onder de negotiatie van geld tot conservatie der stad Luik 20000 rijksdaalders waren aangewezen ten laste van Maastricht, dat, hoewel de stadsfinantiën in dezen tijd zeer veel te lijden hebben, zij evenwel „overbodig" zijn om dit kapitaal tot hun last te nemen, om de interesten aan den ontvanger Vrijbergen of iemand anders waar het hun Ho. Mo. zou believen jaarlijks of ieder half jaar te betalen, totdat het kapitaal zou kunnen afgelegd worden. — Wordt besloten tot betaling van de interesten in aflossing van het kapitaal eenige nieuwe middelen te Maastricht in te voeren, en wordt de R. v. S. verzocht raad te schaffen welke middelen te Maastricht het beste en met het minst bezwaar der ingezetenen zouden kunnen geheven worden.

1693 Maart 7. Missive van hoogschouten, burgemeesteren enz. van Maastricht, dat zij gehoorzaamd hadden aan de orders van hun Ho. Mo. over het afstellen der Hollandsche schellingen en sinds de resolutie van 6 Januari l.l. deze cours hebben laten houden tot 9½ stuiver Maastrichts, maar nu genoodzaakt waren hun Ho. Mo. te gemoet te voeren de onvermijdelijke ruïne van Maastricht en de belangrijke krak, die de stadsmiddelen en de inwoners zouden lijden, als de magistraat met goedvinden van hun Ho. Mo. de reductie der schellingen niet vermochten te doen op den voet van den koers te Luik geregeld, overeenkomstig de resolutie door hun Ho. Mo. uit te voeren tegen 1 April, dat de inwoners zoo benauwd waren in het handelen met hunne naburen onder andere jurisdictie, dat zij onmogelijk de eetwaren konden inbeuren of verkoopen met de omliggende plaatsen, waardoor zij van alle nooddruften waren verstoken. — Wordt besloten copie der missive te stellen in handen van de Gedeputeerden tot de zaken van de munt, tot onderzoek en rapport.

1693 Maart 19. Request van den cantor van de Lieve Vrouwe kerk te Maastricht over zeker geschil wegens de proceduren tusschen den kanonik de Grati en den schepen Pasquier over de jurisdictie die het kapittel beweerde te hebben over zijn suppoosten en claustrale goederen, met verzoek, dat hun Ho. Mo. hun Com.-Instructeurs zouden last geven het kapittel ongestoord te laten in zijn bezit daaromtrent. — Wordt besloten copie van

Digitized by Google

het request te stellen in handen van de Gedeputeerden tot de zaken enz. tot onderzoek en rapport.

Maastricht te schrijven, ingevolge van hunner Ho. Mo. vorige resolutie, te zorgen, dat als aan eenige van de daar liggende of komende schepen met granen verlof werd gegeven naar Luik op te varen, die het langst gelegen hadden de voorkeur kregen en dat hij te dien einde een lijst zou maken met aanteekening van aankomst en vertrek.

1693 Maart 25. Wordt besloten den hoogschout Groulard te

1693 Maart 21. Missive van den hoogschout Groulard aan den griffier Fagel, ingevolge resolutie van hun Ho. Mo. van 19 Maart, bericht gevende over de granen te Eysden door het garnizoen van Maastricht in beslag genomen (zie Februari 14) en door Arnolt Morrijs gereclameerd en verder over het vervoer van granen en paarden uit land van Limburg naar den vijand. — Wordt besloten copie der missive te stellen in handen van de Gedeputeerden tot de militaire zaken, tot onderzoek en rapport.

1693 Maart 26. Op nader request van den Cantor van O. L. Vrouw te Maastricht (zie Maart 19) wordt besloten copie daarvan te stellen in handen der Gedeputeerden tot de zaken enz.

1693 Maart 27. In zake de geschillen over de jurisdictie der O. L. Vrouwekerk te Maastricht (zie Maart 26, 19, Februari 23) wordt besloten, dat, daar uit de overgeleverde stukken blijkt, dat die van dit Kapittel in bezit waren van die jurisdictie uit te oefenen, aan de Commissarissen-Instructeurs van hunne Ho. Mo. zal geschreven worden, het appel in zake de kanonik de Grati tegen den schepen Pasquier te admitteeren en de zaak daarop in zaak van appel voldongen zijnde, af te doen, en dat, zoo voorn. commissarissen, de hoogschout Groulard en die van het Kapittel iets verders meenden te moeten pretendeeren over de jurisdictie, zij hun beweringen zouden brengen aan de Commissarissen-Deciseurs, die 't eerst naar Maastricht zullen gaan.

1693 Maart 30. Missive van hunne Ho. Mo. Commissarissen-instructeurs te Maastricht, tot voldoening der resolutie van 19

Digitized by Google

Maart over het recht van resignatie en permutatie van canonisiën in de kapittelen van St. Servaas en O. L. Vrouw. — Wordt besloten copie der missive te stellen in handen der Gedeputeerden tot de zaken enz. tot onderzoek en rapport.

1693 April 7. Op rapport der Gedeputeerden tot de zaken enz., onderzocht hebbend ingevolge resolutie van 6 April, de missive van den Prins-Bisschop van Luik van 31 Maart en de memorie van den resident Norff, betreffende het opvoeren van eenige granen naar Luik, wordt besloten den hoogschout Groulard te schrijven het schip van Arnold Potdor met 40 last granen voor de magazijnen van den Prins-Bisschop van Luik te laten varen met twee schepen die lang van wege de Admiraliteit te Maastricht zijn opgehouden geweest en nog 200 last, volgens orde en tijd dat zij achtereenvolgens te Maastricht zijn gekomen, overeenkomstig vorige resolutien van hunne Ho. Mo.

1693 April 11. Aan hoogschouten, burgemeesters enz. van Maastricht wordt op hun missive machtiging gegeven, daar de schellingen in Holland en elders op 5½ stuiver zijn gebracht, om den cours naar dezelfde verhouding te mogen regelen.

1693 April 24. Missive van den Raadsheer en resident van den Prins van Luik, Norff, dat, daar het kapittel van St. Servaas geweigerd heeft de zaak tusschen hetzelve en de Geestelijkheid van Luik te onderwerpen aan de Com.-Instruct. der beide heeren, hij voorstelt dat hun Ho. Mo. zelve met den Prins-Bisschop van Luik de zaak zouden uitmaken. — Wordt besloten copie der memorie te stellen in handen van de Gedeputeerden tot de zaken enz. (zie resolutie van 1692 Dec. 24).

Missive van hoogschouten, burgemeesters enz. van Maastricht, na ontvangst van de resolutie van hunne Ho. Mo. van 11 April en plakkaat van 10 April, dat zij de schellingen naar den voet van de Luiksche en andere omliggende landen hadden gereduceerd, wijl de noodzakelijkheid altijd geëischt had, dat allerlei munten te Maastricht van alle oude tijden geregeld waren geweest naar de Luiksche waarde, gelijk hunne Ho. Mo. dit bij art. 8 der capitulatie van 1632 en art. 13 van het derde kapittel der Recessen van 1663 met den Prins van Luik hadden bekrach-

Digitized by Google

tigd, vertrouwende dat hun Ho. Mo. dit goed zouden vinden, temeer wijl het voornoemd geld te Maastricht nooit in de rechte waarde was geweest, ja de goede schellingen 6 penningen minder dan in Holland. — Wordt goedgekeurd.

1693 Mei 7. Memorie van den resident Norff over een conflict van jurisdictie tusschen den officiaal van Luik en den drossaard van Staatsch Dalem in zake den procureur Gillens tegen Henry Gilman, met verzoek dat hun Ho. Mo. de zaak door hun Gedeputeerden zouden onderzoeken, niet twijfelende of hunne Ho. Mo. zouden geen moeilijkheid maken die zaak ter uitvoering overeenkomstig het vonnis tegen Gilman gewezen toe te zenden. — Wordt besloten dat de Com.-decis. hunner Ho. Mo. het volgend jaar naar Maastricht gaande de zaak met die van Luik zullen onderzoeken.

Memorie van den resident Norff over den uitvoer van granen naar Luik; de schepen met graan van deze gewesten voor Luik bestemd werden nog tegen gehouden te Maastricht, zoodat er nog 2500 last waren en dit de schaarschte van levensmiddelen te Luik deed voortduren, met verzoek, dat deze schuiten mochten vertrekken volgens de voorwaarden in de laatste plakkaten van hun Ho Mo., dat de Prins van Luik maatregelen genomen heeft dat geen graan naar den vijand werd uitgevoerd en de schuldigen ten strengste zouden gestraft worden. En daar François Clercx koopman en bankier te Luik, graan heeft laten opkoopen te Maseyck, stad van 't land van Luik, om naar Luik te voeren en hij bedreigd wordt, dat die granen te Maastricht zouden worden aangehouden, alsof zij in deze Provincien gekocht werden, verzocht Norff, dat hun Ho. Mo. zouden gelasten dat het niet zou gebeuren. — Wordt besloten hoogschout Groulard te schrijven, dat hij van tijd tot tijd zooveel granen van Luik zal laten doorgaan als hij noodig zal oordeelen.

1693 Mei 15. Op missive van den hoogschout Groulard aan den griffier Fagel over het al of niet doorvaren van Luik door 4 schippers met koren, wordt besloten te schrijven, dat hij zich moest regelen naar de vorige resolutie van hun Ho. Mo. (zie April 7. Maart 21).

1693 Juni 4. Missive van de Commissarissen-instructeurs te

Digitized by Google

Maastricht dat N. Stevart, pastoor van Rutten, bij request hun had geklaagd, dat hij door order van den Procureur-fiscaal van den Aartsdiaken van het kwartier van Hesbain (Hesbaye of Hespengouw) met militairen via facti naar Luik was gevoerd en aldaar in eene nauwe gevangenis was gesteld, met verzoek hem op te eischen, wat zij gedaan hadden, daar Rutten als dorp van redemptie onder het gebied van hunne Ho. Mo. lag, om hun jurisdictie te handhaven. Met copie van hun brief aan den Procureur-fiscaal, dat de Aartsdiaken Liverlo, blijkens bijgevoegden brief volhield, dat de inhechtenisneming en jurisdictie hem toekwamen, volgens het 8e artikel der conferentie van 1615, mede bijgevoegd. De commissarissen verzochten, wijl zij niet verder durfden gaan zonder hunne Ho. Mo., dat zij hun zouden bevelen hoe zich verder te gedragen. — Wordt besloten den agent Roseboom te gelasten van het voorgaande aan den Resident Norff kennis te geven en te verzoeken, dat de pastoor mocht bevrijd worden en dat copie der missive zou gesteld worden in handen der Gedeputeerden tot de zaken enz. om onderzoek en rapport.

1693 Juni 19. Missive van de Commissarissen-instructeurs van hunne Ho. Mo. te Maastricht, dat de Commissarissen-deciseurs het vorig jaar zekere verschillen tusschen de graven van Styrum ter eenre en den graaf van Pas ter andere zijde, alsmede van den graaf van Geulle tegen voorn. graaf van Pas over allodiale goederen en inkomsten in de dorpen van Rutten, Nederheim en Peen, dorpen van Redemptie, ressort van hunne Ho. Mo., hadden beëindigd; dat zij alles hadden aangewend om dit vonnis uit te voeren, ter requisitie van de graven van Styrum en den graaf van Geulle, resp. naar luid van hun instructie, doch dat zij gehoord hadden, dat de graaf van Pas zich tot den Raad van Brabant te Brussel gewend had, om daar de sententiën decisoir krachteloos te maken en zelfs de souvereiniteit en jurisdictie van hunne Ho. Mo. over de voorschreven dorpen te ontkennen en de sententiën als incompetent gegeven uit te maken, hoewel hij in deze zaken tot het einde van het proces toe had geprocedeerd voor het grafelijk gerecht van den Vroenhof en van het gewijsde aldaar voor de Com.-decis., gelijk hij ook gedaan had in een proces tegen Paulus Voets, waarin hij voor

Digitized by Google

den zelfden Vroenhof een voor hem voordeelig vonnis had verkregen; dat hun Ho. Mo. bij resolutie van 16 Sept. 1683 deze dorpen van redemptie als onderhoorig hadden gereclameerd, dat de graaf van Geulle ten minste oogluikend meedeed met dezen inbreuk op de jurisdictie van hun Ho. Mo., totdat hij 9 Mei l.l. door den Raad van Brabant te Brussel veroordeeld was tot een boete van 100 gouden realen (1) en den graaf van Pas vergund in arrest te mogen nemen de revenuën der goederen binnen Spaansch Brabant en het land van Valkenburg. Dat hierdoor inbreuk werd gepleegd op voornoemde souvereiniteit en jurisdictie, wat zij eeds- en ambtshalve niet konden gedoogen. Met verzoek daarin te voorzien of aan het Hof te Brussel te doen voorzien. — Wordt besloten copie der missiven en bijlagen te stellen in handen van den Heer van Dijckvelt, extra-ordinaris gedeputeerde van hunne Ho. Mo. aan het Hof van den keurvorst van Beieren, en den resident Hulft om krachtige middelen aan te wenden waar het nuttig was, opdat de procedure van den graaf van Pas te Brussel geëntameerd van de hand gewezen mocht worden en niets gedaan tegen de souvereiniteit en jurisdictie van hun Ho. Mo. en dat den Com.-Instruct. te Maastricht zal worden geschreven aan Dijckvelt en Hulft verdere informatiën en stukken te zenden.

Missive van den hoogschout Groulard over pogingen aangewend door den Maasschipper Herman Morees en de Wed. Josselet om koren naar Luik te voeren en door hem door het nazenden van ruiters verijdeld. — Wordt besloten afschrift der missive in hand te stellen der Gedeputeerden tot de zaken enz.

1693 Juni 22. Memorie van den magistraat te Maastricht over de instantiën van den ontvanger Vrijbergen aldaar ten laste der stad: Zij zouden de 25000 rijksdaalders aan kapitaal en interesten binnen een redelijken voorschreven tijd ter casse en finantie van den Staat voldoen. — Wordt besloten te stellen in handen van de Gedeputeerden tot de zaken enz. om met eenige Gecommitteerden uit den R. v. S. door hen te benoemen te onderzoeken en rapport te doen.

---

(1) Omdat hij de executie van zijn sententie decisoir uit naam der Staten-Generaal gegeven had „gepousseert".

Digitized by Google

1693 Juni 25. Op rapport van de Gedeputeerden tot de zaken enz., die ingevolge resolutie commissoriaal van 2 Juni l.l. onderzocht hadden de requesten van regenten van het Geref. Weeshuis te Maastricht, verzoekende, de eerste uit kracht van hunner Ho. Mo. resolutie van 30 Juni 1692 en de tweede uit kracht van een resolutie van 16 Juni 1688, om tot hun beschikking te stellen eene canonisie in 't kapittel van St. Servaas, vacant door het overlijden van den kanonik van Eyl. Wordt besloten toe te staan om deze canonisie te verhandelen en te verkoopen mits uitkeerende 2000 gulden Hollandsch aan de regenten der Waalsche kerk aldaar ten behoeve der diaconie en, onverminderd de resolutiën van 4 Sept. 1657, 30 Juni 1692 en meer anderen genomen ten gunste der Godshuizen en in 't bijzonder van het Geref. Weeshuis te Maastricht, ook 2000 gulden uit te keeren aan de vier nagelaten dochters van den overste Pichelaer, welke zij in handen zouden stellen van den griffier van hun Ho. Mo., met kennis van de Gedeputeerden tot de zaken. Het overschot en de 2000 gulden aan de Waalsche diaconie moesten belegd worden volgens de resolutie van 3 Sept. 1657 en 30 Juni 1692.

1693 Juni 29. Missive van hoogschout Groulard over het opvoeren van koren naar Luik (zie 1693 Mei 15 en Juni 19). Uit deze resolutie blijkt, dat men bang was, dat men het graan te Visé zou lossen en op andere plaatsen langs de Maas, welke Morees en de wed. Josselet om een hoogere markt naar den vijand lieten brengen en dat als een sterke partij der vijanden zich in dat stedeke wierp men zonder twijfel den vijand van koren zou voorzien. In deze resolutie wordt ook de wed. Vermase genoemd als hebbende koren naar Luik willen doen varen. Ook 7 of 8 schepen waren alleen door het schielijk hooge water belet af te varen. — Wordt besloten te stellen in handen van de Gedeputeerden tot de zaken enz. en aan den hoogschout Groulard te schrijven op alle manieren te beletten het vervoer van graan, maar voorloopig op te houden met de confiscatie der aangehouden granen.

Request van Pieter Morees en Jan de With en de wed. van Hendrick Vermase, kooplieden en schippers op de Maas, dat zij begin 1693 voor 140 à 150 goudgulden graan hadden inge-

Digitized by Google

kocht om naar Luik te voeren, dat zij van hunne Ho. Mo. paspoorten hadden bekomen daartoe en voor de dubbele waarde borg hadden gesteld, dat de hoogschout Groulard hen belette naar Luik te varen, waardoor zij groote schade leden, dat de granen te Luik nu tot 80 à 90 goudgulden werden verkocht, dat door de buitengewone warmte het graan zou bederven tot hun geheelen ondergang. Met verzoek om het graan naar Luik te mogen brengen. — Wordt besloten te stellen in handen van den heer Verbolt en andere Gedeputeerden tot de militaire zaken tot onderzoek en rapport.

1693 Juni 30. Request van de curatoren der Geref. Latijnsche scholen van Maastricht, dat door het overlijden van den gewezen burgemeester Hogendorp, o.a. curator dier scholen en rentmeester der schoolmiddelen te Maastricht geweest zijnde, beide plaatsen vacant waren, tot welke zij bij resolutie van 8 October 1691 gekozen en aangesteld hadden Petrus Hermes J. U. D. toen oud-burgemeester en nu regeerende burgemeester van Maastricht. — Wordt goedgekeurd.

1693 Juli 2. Request van hoogschout, burgemeesters enz. van Maastricht (zie 1693 Juni 22). Daar de R. v. S. geneigd scheen de 25000 rijksdaalders voor den Prins-Bisschop van Luik ten laste der stad te brengen door heffing van nieuwe belastingen, waren zij van oordeel dat men ingezetenen van belasting kon vrijhouden en het geld toch opbrengen. Maar wijl voor den invoer van nieuwe belastingen, volgens de recessen en in 't bijzonder volgens het tweede artikel van de Oude Caarte en het elfde artikel der capitulatie van 1632, beide Prinsen moesten erkend worden, wordt de machtiging van hun Ho. Mo. verzocht. Wordt besloten copie van het request te stellen in handen van de Gedeputeerden tot de zaken enz., om met eenige gecommitteerden uit den R. v. S. door hen te benoemen, te onderzoeken en rapport te doen.

1693 Juli 24. Request der regenten van het Geref. Weeshuis te Maastricht, om het geld, voortkomend van de canonisie van van Eyl (zie Juni 25), te mogen besteden voor het aflossen der schulden, n.l. 12003 gulden 18 stuivers Maastrichter cours, daar

Digitized by Google

zij anders hun crediet geheel zouden verliezen, welke schulden waren veroorzaakt door den nieuwen aanbouw, en het aangroeien van het getal weezen door het sterke garnizoen. — Wordt toegestaan.

1693 Juli 27. Missive van hoogschout Groulard, dat hun Ho. Mo. hadden gelast de schepen met granen naar Luik, te Maastricht op te houden en geen grooter getal te gelijk te laten opgaan, dan voor hun onderhoud van tijd tot tijd noodig was, waardoor ook werd voorkomen, dat de vijand zoo groote toevoer van granen (*sic*) had kunnen bekomen als vroeger; dat als hun Ho. Mo. wilden, dat dit des winters werd gecontinueerd, zooals de hoogschout meende, daar hem verzekerd werd, dat eene zeer groote hoeveelheid koren door Luiksche kooplieden in Holland was besproken, zooveel, dat een persoon aangenomen had 1400 last te doen opkomen, naar alle waarschijnlijkheid alleen om den vijand, als het aanhouden te Maastricht niet doorging, te spijzigen, hij hoogschout, daar voor de schepen te Maastricht geen zekerheid tegen ijsgang was, waardoor zij bij het minste afkomen van het ijs, tot hun ondergang tegen de brug geworpen konden worden, hun Ho. Mo. in bedenking gaf een berging voor de schepen te laten maken, wat het best zou zijn te St. Pieter op de Laak, waar vroeger de Maas had geloopen (tusschen de werken van de stad) en die haar water niet alleen van de Maas, maar ook uit den Jeker zou kunnen krijgen; maar dat als de Prins of de Staten van het land van Luik, op wier grond de plaats eigenlijk was, de schepen aldaar met hun soixantiesmesbelastingen op de consumptie en andere middelen zouden plagen en dwingen telkens naar Luik te varen, geen beter middel was, dan een haven te maken op grond van den Staat waar de Prins van Luik geen jurisdictie had, n.l. in de gracht aan de Bossche poort, te meer daar de diepte om daarin te komen daaromtrent zeer goed was, doch daar dit langer zou kunnen duren, dan de spoed vereischte, stelde hij voor om ondertusschen den volgenden winter de schepen te bergen in de plaats genaamd de Beck waar het zeer diep was, gelegen bijna onder het musquet van de Wijckerwerken en het bastion op Grient, ook een bastion buiten de Bossche poort, maar overigens onzeker tegen vijandelijke ondernemingen, die konden voorkomen worden door

Digitized by Google

het voorloopig opwerpen van een aarden gepallisadeerde en gefraisseerde reduit of 2, waarvan hij met de volgende post een plan zou zenden, totdat na den winter een ander plan zou kunnen bedacht worden; dat de onkosten ruim zouden kunnen gevonden worden uit wat de schippers gaarne tot havengeld zouden geven, dat men dan ook altijd de handel naar Maastricht zou trekken en verzekerd zijn een altijddurend magazijn aldaar te hebben ten dienste van het gemeen. — Wordt besloten de copie der missive te stellen in handen van de Gedeputeerden tot de militaire zaken tot onderzoek en rapport.

1693 Juli 30. Missive van het College ter Admiraliteit te Rotterdam over het geven van binnenlandsche paspoorten door den hoogschout Groulard en zijn zoon tegen de generale instructie van de gemeene bondgenootschap in 1597 aan de collegiën ter admiraliteit en hun bediende gedefereerd, gelijk blijkt uit artikel 30—31 en volgenden voor de gemelde collegiën gearresteerd den 13 Aug. 1597, waarbij het geven dezer paspoorten aan deze collegiën werd opgedragen en afgetrokken van alle magistraten, gelijk blijkt uit artikel 14 van de instructie door de particuliere convooi-meesters van 11 Juli 1692 en de resolutie van hun Ho. Mo. van 29 October 1674 en de ordonnantie der admodiatie en het plakkaat van 19 Juni 1686, met verzoek van verbod tegen dit geven van paspoorten. — Wordt besloten copie der missive te zenden aan den hoogschout Groulard om bericht in handen van de Gedeputeerden tot de militaire zaken tot onderzoek en rapport.

1693 Aug. 11. Antwoord van Groulard op bovenstaande missive. — Wordt besloten copie te zenden aan het collegie ter Admiraliteit op de Maas tot narecht.

1693 Aug. 22. Request van hoogschouten, burgemeesteren enz. van Maastricht, uitmakende de indivise Regeering, over het invoeren der nieuwe middelen door leden van den R. v. S., thans te Maastricht, ondanks het verzoek aan hen van den Prins van Luik, door Gedeputeerden. Met verzoek met den R. v. S. de conferentie te doen voortgaan en hun Gecommitteerden te schrijven met de invoering of verpachting op te houden tot de be-

Digitized by Google

schikking van hun Ho. Mo. — Wordt besloten te stellen in handen van de Gedeputeerden tot de zaken enz., om met eenige Gecommitteerden uit voornoemden Raad, door hen te benoemen de besoignes voort te zetten zonder uitstel.

1693 Aug. 24. Missive van den R. v. S. met verzoek de conferentie, hierboven vermeld, te doen voortgaan. — Wordt besloten copie der missive te stellen in handen der Gedeputeerden tot de zaken enz. om met eenige Gecommitteerden uit den R. v. S. de conferentie den volgenden dag voort te zetten en rapport te doen zonder resumptie.

1693 Aug. 25. Op rapport van voornoemde commissie wordt besloten, tot aflossing van de 25000 rijksdaalders de middelen en belastingen te Maastricht gegeven, met een achtste te verhoogen en, daar er geen belasting op de beesten, aldaar geslacht, werd geheven, zal er een gelijke worden gesteld als in andere steden en plaatsen van de Generaliteit werd geheven en wordt de R. v. S. gemachtigd om tot de invoering daarvan orders te geven en ze voort te zetten, totdat voornoemde kapitaal met de interessen daaruit is voldaan.

1693 Sept. 4. Missive van den hoogschout Groulard over het doorlaten van schepen met graan door de buitenste militaire machten en het weigeren van het opgeven der namen van hen, die laatst van Maastricht waren weggevaren door den ontvanger en de commiezen van de convooien enz. — Wordt besloten te stellen in handen van de Gedeputeerden tot de militaire zaken tot onderzoek en rapport.

1693 Sept. 10. Rekwest van de hoogschouten, burgemeesters enz. van Maastricht, berichtend hun verlegenheid over het invoeren der verhooging enz. (zie res. van Aug. 22, 24, 25), met verzoek om of wel de 25000 rijksdaalders met de interessen te rembourseeren, of wel dat de invoering der verhooging en nieuwe middelen zouden gelaten worden aan den indivisen magistraat, voorts de gelden daarvan voortkomende uit te keeren aan den ontvanger Vrijbergen. — Wordt besloten copie van het rekwest te stellen in handen der Gedeputeerden tot de zaken enz. om

Digitized by Google

met eenige gecommitteerden uit den R. v. S., door hen te benoemen, te onderzoeken en rapport te doen.

1693 Sept. 22. Rapport van de Gedeputeerden tot de buitenlandsche zaken ingevolge resolutie commissoriaal van 17 Sept., in conferentie geweest met den baron de Roost, extra-ordinaris envoyé en Norff resident van den Prins-Bisschop van Luik, dat deze heeren uit naam des Prinsen-Bisschops hadden verzocht dat de nieuwe belasting geen voortgang mocht hebben, daar de magistraat van Maastricht aanstonds de 25000 rijksdaalders wilde voldoen en dat zij, Gedeputeerden, ook met eenige gecommitteerden uit den R. v. S. in conferentie waren geweest. — Wordt besloten den R. v. S. te verzoeken en te machtigen de zaak te schikken met de beide heeren en in der minne af te doen, zonder resumptie

1693 October 6. Request van de resp. leden van den indivisen magistraat van Maastricht, dat in deze treurige tijden de ingezetenen der omliggende dorpen, volgens hunner Ho. Mo. plakkaten hun koren, dat zij tot nooddruft van hunne familiën noodig hadden. binnen de stad moesten invoeren, om met kleine hoeveelheden af te halen, met verzoek, dat hun Ho. Mo., nu die arme en behoeftige menschen met het afhalen daarvan in geruimen tijd groote moeilijkheden hadden ontmoet, de noodige orders zouden stellen en dat zij gemachtigd werden, om alle frauden te voorkomen, twee uit hun midden af te vaardigen om de biljetten te teekenen, opdat de arme naburige ingezetenen in den hongersnood mochten worden verlicht. — Wordt besloten, dat voornoemde ingezetenen zooveel koren van tijd tot tijd mochten uitvoeren als zij noodig hadden en dat het koren zou worden uitgelaten op biljet, geteekend als boven. Extract dezer resolutie zou gezonden worden aan den Gouverneur en in zijn afwezigheid aan den Commandeur van Maastricht.

Rapport van de commissie bedoeld in de resolutiën van Sept. 10 en 22. En wordt voorgesteld dat hun Ho. Mo. het voorstel van den magistraat van Maastricht zullen aannemen om de 25000 rijksdaalders aanstonds te voldoen, doch de Staten-Generaal zouden ook 25000 gulden genieten. De Prins-Bisschop had, volgens bijgaande akten, voor zoover hem aangaat, aan den magistraat

Digitized by Google

verlof gegeven, om tot vinding van die tweemaal 25000 rijksdaalders eenige nieuwe inposten in te voeren of oude te verhoogen, mits daarvan rekening doende, gelijk van de andere inkomsten en dat hiermede zullen ophouden alle andere akten en resolutiën, die hierover zijn genomen. — Wordt besloten dit goed te keuren en dat een akte van machtiging op den magistraat van Maastricht zal verzonden worden, in gelijken vorm als van den Prins Bisschop en door den agent Rosenboom aan den baron van Roost en Norff ter hand gesteld en tegen de akten van den Bisschop uitgewisseld.

1693 Oct. 26. Request van Éusebius Borchard Bentingh, heer van Schoonheten, hoogschout van Maastricht en van den Vroenhof, om bij provisie een vice-hoogschout aan te stellen. — Wordt besloten dat hij een bekwaam persoon van de ware Geref. Religie zou mogen aanstellen, om in zijn afwezigheid het ambt van hoogschout van Maastricht en van den Vroenhof waar te nemen, zooals hij zelf present zijnde zou kunnen en moeten doen.

1693 Dec. 4. Missive van hoogschouten enz. van Maastricht, dat zij van den magistraat van Maeseyck bericht hadden ontvangen, dat de ontvanger van het Spaansch kantoor te Stevensweert op het grondgebied van Kessenigh, dat voor eene Vrije Rijksheerlijkheid wordt gehouden, anderhalf uur van Maeseyck het konings-licent was beginnen te vorderen, van alle passeerende koopmanschappen, in 't bijzonder van de granen, wat een zuivere nieuwigheid was, tot groot nadeel van Maeseyck en het inliggend garnizoen aldaar en ook van Maastricht, daar alle voederen per as komende uit het graafschap *Hoorn*, land van Luik en Kesselt, Thoor enz., die naar deze beide steden werden gevoerd noodzakelijk Kessenigh moesten passeeren, zoodat zij in prijs moesten stijgen; met verzoek dat hun Ho. Mo. door den resident Hulft of anderszins te Brussel zouden bewerken, dat deze nieuwigheid spoedig zou worden gestuit. — Wordt besloten copie dezer missive te dien einde aan voornoemden resident te zenden.

1693 Dec. 17. Missive van den hoogschout, burgemeester en gezworen raden van Brab. zijde te Maastricht, met bijlage, in-

Digitized by Google

houdende. dat de Prins-Bisschop van Luik had aangesteld tot hoogschout Hubert Jacque de Montaigne, ritmeester in dienst van hun Ho. Mo., met de speciale vergunning, dat in zijn afwezen, incommoditeit of anderszins, zijn vader Claude Ernest het amôt mocht waarnemen en bij aflijvigheid van zijn zoon behouden, wat bleek uit de bijgevoegde commissie. — De aanstelling wordt goedgekeurd en besloten kennis aan den Brabantschen hoogschout en Brab. magistraat te geven tot antwoord op de missive.

1694 Februari 4. Rapport van den Gedeputeerden tot de militaire zaken der missive van Willem de Quade, substituut, dat wegens het hooge water het koren op de Maas niet kon opgevoerd worden en zij dus genoodzaakt waren koren te doen komen van tusschen de landen van hun Ho. Mo., om te dienen in mindering van de geaccordeerde 6000 lasten, waarin zij schenen te zullen continueeren zoo bij het hooge water als bij opkomende vorst. — Wordt besloten aan de Quade te schrijven, dat hij in geval van vervoer van Luik, goed moest toezien, dat het koren niet onderweg werd gelost of op eenige wijze aan den vijand toegevoerd, dat hij daartoe moest correspondeeren met den Gouverneur of Commandeur van Maastricht en desnoods met eenige militairen te escorteeren.

1694 Maart 3. Missive van den commandant Zobel en tot voldoening aan een missive van den keurvorst van Beieren over een kar met leer, door een partij uit Maastricht, aangehaald bij Dinant. — Wordt besloten, dat copie van de missive met bijlage zal gesteld worden in handen van de Gedeputeerden tot de militaire zaken.

1694 Maart 13. Op request van de gezamentlijke drapiers en wolhandelaars van Maastricht, dat de bediende van de Admiraliteit in den Bosch, hun wol, die zij uit Holland over den Bosch deden komen, aldaar aanhield, zonder te willen laten passeeren, onder voorgeven, dat de stad Maastricht onder het Luiksche was begrepen, waarheen de uitvoer van wol bij plakkaat van hun Ho. Mo. verboden was, enz. — Wordt besloten, na lezing van een missive van hoogschouten enz. van Maas-

Digitized by Google

tricht, dat de wol die naar Maastricht gaat, niet begrepen is onder die welke niet mocht uitgaan en te schrijven aan het College ter Admiraliteit op de Maas en te verordenen, dat de wol naar Maastricht mag passeeren, mits behoorlijke cautie gesteld wordt, dat zij aldaar zal worden ontlast en verwerkt, zonder naar elders vervoerd te worden, volgens het verzoek der drapiers enz.

1694 April 7. Op request van den kerkraad der Geref. Nederl. kerk te Maastricht, verzoekende om in plaats van D. A. Rouse, voor eenigen tijd overleden, een ander leeraar te mogen beroepen en dit op kosten van de stad, wordt besloten den kerkraad te machtigen, om, met correspondentie van den Brab. Magistraat aldaar, dit te doen, na voorgaande goedkeuring van hun Ho. Mo. Onkosten zouden als voor dezen uit de stadskast worden betaald. Extract dezer resolutie zou gezonden worden aan Brab. magistraat en kerkeraad.

1694 April 13. Missive van hoogschouten, burgemeesters enz. van Maastricht over een verschil tusschen wijnkoopers te Maastricht en den pachter van de kleine Prinsentollen, die, in plaats van te appelleeren van een vonnis ten gunste dier wijnkoopers gewezen door gedelegeerde rechters op de Com.-decis. der beide Prinsen, zich had geadresseerd aan den ontvanger Vrijbergen, die een tegenovergesteld vonnis van den R. v. S. had weten te verkrijgen, met verzoek dit vonnis te houden buiten effect tot aan de uitspraak van de Com.-decis. — Wordt besloten bericht in te winnen van den R. v. S.

1694 Mei 10. Remonstrantie van den breeden kerkeraad van de Nederl. Geref. gemeente te Maastricht, met verzoek hem te bewaren tegen den inbreuk van den Brab magistraat aldaar trachtende van het begin tot het eind te assisteeren bij het beroep van den nieuwen predikant. — Wordt besloten copie der remonstrantie te zenden der Gedeputeerden tot de zaken tot onderzoek en rapport.

Missive van hoogschout, burgemeester enz. van wege hun Ho. Mo. te Maastricht, dat de kerkeraad hun Gedeputeerden niet wilden toelaten tot bovengenoemd beroep, voorwendende,

Digitized by Google

uit kracht van eene resolutie van hun Ho. Mo. van 26 Maart 1668, dat de magistraat geen verder recht had dan om mede te werken tot de keuze van de twee laatste benoemden, met verzoek den kerkeraad te gelasten zich naar de letter van de resolutie van 7 April Ll. te gedragen en de benoeming zoowel als de verkiezing met medewerking van den magistraat te doen, en in ieder geval de zaak te laten zooals zij in het laatste voorgaand beroep met goedvinden van Com.-decis. was geschied en de magistraat ten minste tot het maken van de tweede nominatie zou worden toegelaten en voor het toekomende de magistraat zou gemachtigd worden van het begin af te assisteeren tot het omzien naar een bekwaam leeraar, dat Maastricht als verscheiden van de andere Generaliteits-steden en plaatsen wegens de capitulatie van 1632 en de natuur van haar tweeheerlijkheid aan de belasting van de staatskast met de kosten van het beroep niet kon onderworpen wezen, dan met bewilliging der beide heeren en dat hunne Ho. Mo. Com.-decis. eerlang naar Maastricht gaande zouden gemachtigd worden met die van Luiksche zijde een vasten voet te beramen en dat inmiddels hun Ho. Mo. de eerste vacante prebende of een deel daarvan aan den magistraat zouden verleenen om de onkosten voor 't vervolg daaruit buiten bezwaar der stad te vinden, gelijk voorheen altijd gepractiseerd was. — Wordt besloten te stellen in handen van de Gedeputeerden tot de zaken enz.

1694 Mei 14. Wordt besloten om te belasten de Gedeputeerden tot de zaken van de zee om te overleggen wat gedaan moest worden om te beletten dat graan uit Maastricht werd vervoerd, daar vernomen was, dat de voorzorgen in de Spaansche Nederlanden en te Luik gesteld tegen den uitvoer naar den vijand niet werden nagekomen. Inmiddels zouden bij provisie en tot nadere beschikking de Gouverneur of in zijn afwezigheid de Commandeur van Maastricht, de hoogschout, de ontvanger van de convooien en licenten aldaar worden aangeschreven tot nader order geen granen, ofschoon met paspoorten van hun Ho. Mo. voorzien, naar Luik te laten doorgaan en te zorgen dat van daar geen graan naar den vijand zou vervoerd worden, dat de commandeur en ontvanger van de convooien en licenten in de Grave zullen worden aangeschreven ook geen granen, ofschoon met

Digitized by Google

paspoorten van hun Ho. Mo. voorzien, van daar de Maas opwaarts te laten voeren tot nader order. Dat de Generaal-majoor Cochoorn te Luik zal worden aangeschreven bij de Regeering aldaar alles te doen, dat geen granen naar den vijand gevoerd worden en daartegen genoegzame voorzorgen gesteld en daarna hun Ho. Mo. er van kennis te geven, ten einde nader te besluiten over den doorvoer van granen naar Luik. Dat extract hiervan zal worden gezonden aan het Collegie ter Admiraliteit op de Maas tot naricht, dat aan het College ter Admiraliteit in Zeeland zal worden geschreven om te verordenen dat geen granen door Lillo, Sluys, Hulft, 't Zas van Gent of andere plaatsen onder het district van dit Collegie naar Brabant en Vlaanderen mochten passeeren en dat de resident Hulst zal worden aangeschreven, dat hun Ho. Mo. geinformeerd werden, dat de voorzorgen tegen het vervoer van graan naar den vijand niet werden in acht genomen, maar zooveel granen naar den vijand vervoerd, dat zijn legers daarvan zullen kunnen bestaan, dat hij dit zal representeeren waar het nuttig is en zorgen dat er orders tegen gesteld worden, want dat hun Ho. Mo. genoodzaakt zullen wezen geen graan naar de Spaansche Nederlanden te zullen laten passeeren voor dat tegen het vervoer naar den vijand en tot uitvoering der orders daaromtrent gesteld en nog te stellen zal voorzien zijn.

1694 Mei 22. Op rapport van de Gedeputeerden tot de zaken enz. (zie Mei 10 l.l.) wordt besloten aan den kerkeraad te Maastricht te schrijven, dat hij in het omzien en het beroepen van een predikant had behooren te handelen met medewerking van den Brab. magistraat, volgens de resolutie van 7 April en dat als er questie was gekomen of moeilijkheid gevonden door den kerkeraad, hij zich voor de benoeming had moeten wenden aan hun Ho. Mo.; doch, dat om alle verwijdering en oneenigheid tusschen den magistraat en kerkeraad weg te nemen, copie der remonstrantie van den kerkeraad zal worden gesteld in handen van de heeren Wijnbergen en van Duvenvoirde, Com.-decis. van hun Ho. Mo., die eerstdaags naar Maastricht zullen gaan om het verschil te accommodeeren, of anders bij provisie te regelen, zooals dergelijk verschil in 1690, op goedvinden van hunne Ho. Mo., door de heeren van Dijckvelt en van Haarsolte, toen Com.-decis., geregeld werd, nl. dat de Gedeputeerden van den

Digitized by Google

magistraat zullen assisteeren bij het maken van de tweede of kleine nominatie, dat, na gedaan rapport van de Com. decis., door hun Ho. Mo. voor het toekomende een vast reglement zal worden vastgesteld, waarnaar de Brab. magistraat en kerkeraad zich in het benoemen en beroepen van een predikant zullen moeten regelen. Over de kosten nu en in 't vervolg zullen voorn. Com.-decis. met die van Luik spreken en trachten te bewerken, dat nu en in 't toekomende die onkosten zullen gevonden en betaald worden uit de stadskas en dat men om de Luiksche Com. daartoe te bewegen men hun zal voorstellen de groote sommen die hun geestelijkheid jaarlijks van hun Ho. Mo. geniet en hoe de welstand en voorspoed van Maastricht vooral voortvloeit uit het groote garnizoen hunner Ho. Mo. aldaar en dat daarom geen zwarigheid tegen het betalen dier onkosten uit de stadskasse moest worden gemaakt.

1694 Juni 18. Missive van hoogschouten, burgemeesters enz. te Maastricht, met bijlage, dat hun Ho. Mo. bij resolutie van 17 Sept. 1693 hun hadden gemachtigd om te passen op den uitvoer van granen naar de landen van Overmaas en volgens de lijsten en attesten van de gerichten der plaatsen de hoeveelheid naar ieders noodwendigheid te regelen en bij resolutie van 6 October daarna om de behoeftige menschen in de omliggende dorpen met kleine hoeveelheden koren te voorzien, waartoe de magistraat bij maandelijksche beurten 4 uit hun midden had afgevaardigd om op het stadhuis die biljetten te passeeren, waardoor ieder zonder onkosten, volgens de resolutiën van hun Ho. Mo. zijn toegewezen koren kon uitvoeren; dat hoewel die afgevaardigden hun uiterste best hadden gedaan om te voorkomen, dat de uitvoer van granen niet werd tot een ander doel gebezigd, de ontvanger Bekker hun gedeputeerden indirectelijk bij hun Ho. Mo. in stilte had te kennen gegeven, dat hij, niet tevreden met het afnemen van de borgtochten van hen die op de biljetten van hun gedeputeerden tot nu toe waren uitgegaan, gaarne de beschikking over den uitvoer van granen van den Magistraat naar zich zou trekken, daar hij bij zijn missive van 19 Mei, waarop de resolutiën van 21 en 28 Mei en 5 Juli l.l. waren gevolgd, verzocht de eden der uitgaande personen op zijn kantoor af te nemen en zelf

Digitized by Google

den uitvoer te regelen; dat zij hun Ho. Mo. ook kennis moesten geven, dat volgens hun plakkaten en ordonnantiën van 1662, 1664, 1688 en andere achtereenvolgens van tijd tot tijd uitgevaardigd, alle goederen in het inkomen en uitgaan der stad vrij zijn van alle licenten, aangeving, lichting van paspoorten, volgbrieven, zelfs van recherchen en visitatiën, dat, des niet tegenstaande, hunner Ho. Mo. resolutie van 17 Sept. 1693, de officieren van het voorschreven kantoor de arme huislieden de paspoorten lieten afhalen en daarvoor en voor het visiteeren daarvan aan de poorten door de commiezen ter recherche geld deden geven, wat de magistraat voor het doel van die officieren moest houden, daar dit toezien met veel moeite vergezeld was; dat de magistraat verzocht hetzij hun Ho. Mo. goedvonden of niet, dat die officieren de beschikking over den uitvoer zouden hebben of de mag. ook geen voordeel daaruit kon hebben door hieraan mee te werken; dat hun Ho. Mo. hun leges daaromtrent op een vasten voet wilden regelen en tevens verklaren, dat wat in dezen tijd van oorlog buiten de gewoonte werd toegelaten geen nadeel zou aanbrengen aan de exemptiën van lasten enz. Verder, daar hun Ho. Mo. bij rēsolutie van die volgen; hunner Ho. Mo. opvolgende ordonantiën vrij waren van lasten enz. Verder daar hun Ho. Mo. bij resolutie van 5 Juni l.l. wilden, dat alleen brood en geen koren uit Maastricht zou gaan, verklaarde de magistraat, dat dit onmogelijk was, dat, daar de providiteurs te Maastricht brood lieten bakken tot voeding van de armen en in 't bijzonder van den nabij kampeerende Brandenburgsche en andere troepen, geen molens of bakkers genoeg zouden zijn om de omliggende plaatsen van brood te voorzien; dat de banmolens in 't bijzonder die van hunner Ho. Mo. domeinen in de landen van Overmaas daarbij zouden lijden en dat de arme lieden, zich vergenoegende met boonen, wieken, erwten; onder het koren in het brood te mengen, het brood te Maastricht te kostelijk zoude vallen, wat alsmede dat de molens en bakkers van Maastricht in deze tijdsomstandigheden en het naderen der troepen niet voldoende zoude zijn om allen brood te verschaffen, den magistraat aan hunne Ho. Mo. deed voorstellen om de voornoemde resolutie op te schorten tot de komst van hunner Ho.Mo. Com.-decis. — Wordt besloten afschrift dezer missive te stellen in handen der Gedeputeerden tot de militaire zaken.

Digitized by Google

1694 Juni 19. Missive van de Willem de Quade, substituut van den Hoogschout te Maastricht, de onmogelijkheid voorstellende om te voldoen aan de resolutie van 5 Juni (zie resolutie Juni 18) en missive van Jan Heldevier, luitenant-voogd van het land van Valkenburg, geschreven te Maastricht over hetzelfde onderwerp. — Wordt besloten aan den hoogschout te Maastricht te schrijven, dat hij bij provisie aan de ingezetenen ten platten lande weer granen zal mogen laten volgen, maar met spaarzaamheid. opdat voor de resp. dorpen en plaatsen niet meer granen werden uitgelaten dan noodig was. Verder werd copie van de missive gesteld in handen van de presente Gedeputeerden tot de militaire zaken.

1694 Juli 29. Missive van Willem de Quade als boven, dat hij voloens de orders van hun Ho. Mo. had gezorgd, dat buiten Maastricht geen granen werden vervoerd dan naar de plaatsen door hunne Ho. Mo. vergund; dat hij 22 Juli aan die van Clairmont, land van Limburg, een biljet had gegeven om 170 vaten rogge, tarwe en gerst op 26 paarden uit te voeren, doch dat de poortschrijver door hem gemachtigd tot het nazien der biljetten en het toezien dat geen fraude werd gepleegd, had gezien, dat er 29 paarden waren en daarom drie had aangehouden; dat daarna een commies ter recherche van de convooien en licenten, Alberti, bij hem was gekomen, die met een soldaat van de wacht de drie paarden met granen had gevoerd naar het huis van den ontvanger Becker, waar zij ze gehouden hadden, met verzoek ze aan hem over te geven kost- en schadeloos, en wat betreft een aangehaalde kar en pont met granen, door hen verkocht of waarvoor zij mochten gecomponeerd hebben, dat aan voornoemden ontvanger en andere officieren van zijn kantoor mocht bevolen worden het geld aan hem over te leveren, om volgens den inhoud der plakkaten te worden aangewend, met interdict aan hen om voortaan zich van inbreuken op zijn recht te onthouden. — Wordt besloten, den ontvanger voornoemd, copie der missive te zenden tot bericht.

1694 Juli 6. Wordt besloten de instructie van de Com.-decis. om de twee jaren naar Maastricht gaande, uit te breiden, daarmede dat zij zullen letten dat door de Roomsche Geestelijkheid en

Digitized by Google

Geestelijke lichamen aldaar geen inbreuk noch nadeel geschiede in de rechten en praeëminentiën hunner Ho. Mo. aldaar.

1694 Juli 7. Op missive van den convooi-meester Bekker van 5 Juli, in antwoord op die van den gesubstitueerden hoogschout de Quade „rakende de kinke voerders paarden" (zie 29 Juni), wordt besloten copie te stellen in handen van de eerstdaags naar Maastricht vertrekkende Com.-decis. van Wijnbergen en Duvenvoirt tot informatie en dispositie.

1694 Juli 23. Missive van hoogschout, burgemeesters enz. van Maastricht, dat de burgers die bij de stad geërfd waren door in- en opgezetenen van het platte land werden gepraamd om prorata van hun erven mee te betalen aan de fourage aan de hulptroepen te Maastricht verschaft, waarvan de ongelden zoo groot waren dat de dorpen en gemeenten ze niet konden opbrengen en dat de burgerij mee zou moeten helpen dragen, doch dat deze dan onmachtig zou worden om aan eigen lasten zoo voor militaire logeering als anderszins te kunnen voldoen, dat daar die lasten dagelijks toenamen en wegens den geringen handel te Maastricht de burger niets overhad dan het weinige dat hij van zijn landgoederen genoot, de stadsregeerders voorstelden dat hun Ho. Mo. de noodige fouragie van 's lands wege door de provediteurs Machato en Pereira zouden doen uitdeelen, waardoor zij en de burgerij in staat zouden blijven voor het behoud van de stad te zorgen. — Wordt besloten copie der missive te stellen in handen der Gedeputeerden van de militaire zaken om met Gedeputeerden van den R. v. S., door hen te benoemen, te onderzoeken en rapport te doen.

1694 Juli 28. Rapport van de Gedeputeerden tot de zaken enz., ingevolge resolutie commissoriaal van 14 Juli met gecommitteerden uit den R. v. S. onderzocht hebbend de missive der 3 staten van de landen van Overmaas, geschreven te Maastricht 12 Juli, inhoudende dat het garnizoen te Maastricht een uitschrijving van rations over deze landen had gedaan, geleverd door de Staten, zoolang het groen had geduurd, doch dat nu, wijl het in hooi en haver werd geëischt, het een ondragelijke last was, met verzoek de Staten daarvan te bevrijden, met

Digitized by Google

order aan de provediteurs, die uit hun magazijnen te Maastricht aan de militie te leveren en aan den ontvanger Vrijbergen te gelasten de reeds geleverde rations op de bede te laten valideeren en met het oog op de tegenwoordige zwarigheden op te houden met het innen der bede.

Rapport van dezelfden van de missive van den magistraat van Maastricht (zie Juli 23). — Wordt besloten, copie van de missive te zenden aan den R. v. S. om, wat betreft het verzoek van ontheven te worden van het leveren van fourage, te schikken volgens behooren en, wat betreft het verzoek om de geleverde rations op de bede te mogen korten, daarin kan niet worden getreden, maar surcheantie wordt verleend voor den tijd van twee maanden voor de helft der beden, binnen welken tijd zij voor de eene helft niet zullen worden geëxecuteerd. Extract van deze resolutie zal worden gezonden aan den R. v. S. tot naricht. Verder zullen de Staten der drie landen van Overmaas worden aangeschreven, dat, daar zij zich over deze zaak gewend hadden tot den R. v. S., zonder in brief aan hun Ho. Mo. daarvan melding te maken, waarop verscheidenheid van beschikking zou kunnen volgen, zij om dit te voorkomen als zij zich adresseerden aan deze beide lichamen, zich voortaan in hun brieven of requesten aan hun Ho. Mo. moesten bekend maken, dat zij zich daarover hadden gewend aan den R. v. S. en in die aan den R. v. S. dat zij zich gewend haden aan hun Ho. Mo.

1694 Aug. 6. Request van de hoogschouten, burgemeesters enz. van Maastricht, verzoekende beschikking op hun missive van Juni 18 (zie aldaar). Wordt besloten copie der beide missiven te zenden aan den ontvanger der convooien en licenten te Maastricht tot bericht.

1694 Aug 14. Over paspoorten tot uitvoer van granen naar Luik.

1694 Oct. 14. Request van de hoogschouten enz. te Maastricht, over verschillen tusschen den magistraat en den ontvanger Otto Fred. Bekker over biljetten tot den uitvoer van granen. — Wordt besloten copie van het request te zenden aan

Digitized by Google

hunne Ho. Mo. Com.-decis. te Maastricht tot onderzoek en beschikking.

1694 Nov. 17. Request van de militaire en ingezetene lede-maten der Augsburgsche Evangelische confessie te Maastricht, dat hun Ho. Mo., op het request van hen en gunstig advies der politieke regeering van Maastricht, bij hun resolutie van 12 December 1682 hun hadden toegestaan de vrije uitoefening van hun godsdienst en tot dien einde te mogen koopen een geschikte plaats om daarop een Godshuis te timmeren, zooals zij ook gedaan hadden, alsmede zulke gelegenheden van rustplaatsen voor hun dooden, niet zonder groote kosten, met verzoek dat, daar de kerkmeesters van de Evangelische Geref. kerk hun niet wilden toestaan. — Wordt besloten afschrift van dit request te resolutie niet was uitgedrukt, hun Ho. Mo. hun de begrafenis wilden toestaan. Wordt besloten afschrift van dit request te zenden aan den magistraat van Maastricht, om, na de kerkmeesters gehoord te hebben, daarop bericht te zenden.

1694 Nov. 19. Rapport van Wijnbergen en van Duvenvorden, laatst gewezen Com.-decis. te Maastricht, dat zij bevonden hadden, dat fraudes werden gepleegd met het uitvoeren van graan uit Maastricht naar het platte land en dat zij tot voorkoming daarvan een voorloopig reglement hadden vastgesteld, dat zij verzoechten aan hun Ho. Mo. om goed te keuren.

Art. 1. Alle dorpen en gehuchten moesten een lijst leveren van de inwoners met naam en toenaam, met mannen, vrouwen, en kinderen, bedienden en kostgangers.

Art. 2. Voor elk hoofd door elkander zou alleen voor den tijd van een maand of 4 weken drie kop worden toegevoegd.

Art. 3. Aan particulieren zal met kleinigheden of anderszins geen koren worden uitgevoerd, maar alleen dorpsgewijze.

Art. 4. Het zaadgoed moest bij de resp. gerichten worden geregeld met aangifte van den eigenaar, huurling en bundegetal, wat boven het gewone in een of twee reizen zal worden gevorderd zonder meer.

Art. 5. Elk dorp of gehucht moest oprechtelijk opgeven eigen gewas, hoeveel daarvan verkocht is en hoeveel nog in voorraad

Art. 6. In de af te geven biljetten moest ingevuld worden

Digitized by Google

de naam van die het koren haalt, juist den dag wanneer, hoeveel het was, de weg van dorp tot dorp. Elk biljet zou maar dienen voor een of anderhalven dag volgens den afstand.

Art. 7. Al de dorpen zullen maar van een plaats in de biljetten genoemd hun koren op voornoemde wijze mogen afhalen op straffe van verbeurdverklaringen.

Art. 8. Daar vele omliggende plaatsen zich niet willen verbinden aan eenig onderzoek, maar zonder onderscheid granen gaan halen uit het land van Gulick, Aken en ten platte lande, wordt de militie gelast het vervoer van granen ten platte landen te beletten volgens de landsplakaten.

Art. 9. Den onderdanen van hun Ho. Mo. zullen de noodige paspoorten of biljetten ten kantore voor niet worden gegeven.

Art. 10. Wordt verboden granen uit te leveren, uit te laten gaan of biljetten daartoe te geven, tenzij eerst bij gerechtelijke verklaringen blijke dat het voorgelegde wezenlijk is verbruikt. gesteld, maar hier werd nog bijgevoegd, om in een generaliteits-dikwijls in groote kosten en processen worden gewikkeld wan-

Aldus werd 22 Oct. 1694 door Com.-decis. te Maastricht vastgesteld. Dit werd nu door hun Ho. Mo. voorloopig vastgesteld, maar hier werden nog bijgevoegd, om in een generaliteitsresolutie te worden geconferteerd, de twee volgende punten:

Niemand, noch magistraten, noch militairen, zullen zich met het uitgeven der biljetten bemoeien, dan twee personen door hun Ho. Mo. of hunne lasthebbende te benoemen, waarvan een controleur zal zijn bij den andere, met elk een afzonderlijk register.

Die van het kantoor ter Admiraliteit te Maastricht, alle officieren en soldaten en een ieder, zoo politiek als militair, mag, als hiertegen wordt gehandeld, granen, paarden of karren en alles aanhalen ten behoeve van den aanhaalder alleen en op straf van lichamelijke straf van den delinquent, waarover het hooge Brab. gericht ter calange van den schout te Maastricht moest oordeelen.

Rapport van dezelfde Com.-decis. dat zij bevonden hadden, dat de ingezetenen van Maastricht van Brab. en Luiksche zijde, dikwijls in groote kosten en processen worden gewikkeld, wanneer zij van buitengezetenen Brabanders of Luikenaars, werden geëvoceerd tegen hun privilegie de non evocando, dat tot voor-

Digitized by Google

koming daarvan aan hun en de Luiksche Com.-decis. was voorgeslagen of als zulk een verschil voorviel, tusschen de buitengezetenen (1) van Maastricht of van Luikenaars, omdat deze buitengezetenen de ingezetenen van Maastricht daarbuiten in rechten wilden trekken voor in proces te komen, zij niet behoorden in conferentie te treden om de zaak in der minne bij te leggen en dat zij Com.-decis. aangenomen hadden daarvan ter wederzijde rapport te doen. — Wordt besloten, dat als er tusschen de ingezetenen van Maastricht van Brab. en Luiksche zijde verschil over voorn. privelegie bestond, de partijen voor hun proces te beginnen, zullen verschijnen voor Com.-instruct., om hunne verschillen bij inductie en accoord te beëindigen, mits dit van Luiksche zijde ook werd besloten. Extract zal gezonden worden aan den magistraat te Maastricht en de Com.-decis., tot hun naricht en dat deze laatsten daarvan kennis zouden geven aan hun ambtgenooten van Luiksche zijde om een dergelijke resolutie van de Luiksche Regeering te verkrijgen.

Missive van hoogschouten, burgemeesters enz. van Maastricht, verzoekende ontheven te worden van eenige buitengewone lasten, zoo van vrijdom van accijnzen, als vergunde soldeeringen, aan de proveditеurs en wat zij dienaangaande hebben uitgekeerd en moeten missen aan hun mag dienen in mindering van de 10.000 Rijksdaalders, die zij op 't einde des jaars ten kantore van den Ontvanger-generaal moeten verschaffen. — Wordt besloten copie der missive te stellen in handen van de Gedeputeerden tot de zaken enz. om met de voorn. Com.-decis. en gecommitteerden uit den R. v. S., door hen te benoemen, benevens wat door de Com.-decis. ten verbale is gebracht, te onderzoeken en rapport te doen.

1694 Dec. 10. Wordt besloten copie van het request der leden van de Augsburgsche confessie te Maastricht (zie November 17) te zenden aan den magistraat te Maastricht, om na verhoor der kerkmeesters, bericht te zenden.

1694 Dec. 21. Request van den kerkeraad der Nederl. Geref. gemeente te Maastricht (zie April 7), dat zij uit een benoemd tweetal met meerderheid van stemmen hadden gekozen N. van

(1) Hier is m. i. weggelaten: en die.

Digitized by Google

Claveren. predikant te Crommenij, met verzoek van goedkeuring. — Wordt goedgekeurd.

1695 Januari 5. Missive van de hoogschouten, burgemeesters enz. te Maastricht, in antwoord op de resolutiën van 17 Nov. en 10 Dec. 1694 en tot bericht op het request van die van de Augsburgsche confessie te Maastricht om eene begraafplaats te hebben in hunne vergaderplaats. — Blijft zonder resolutie.

1695 Januari 31. Verzoek van hoogschouten enz. van Maastricht, om surcheantie in de betaling van 10000 gulden aan den ontvanger-generaal de Jonge van Ellemeet, wegens hun uiterste verlegenheid (zie resolutie van Nov. 19). — Wordt besloten te stellen in handen van de Gedeputeerden tot de zaken enz., om met Gecommitteerden uit den R. v. S., door hen te benoemen, de besognes over deze zaak ten spoedigste voort te zetten.

1695 Febr. 5. Rapport van de Gedeputeerden tot de zaken enz. en tot voldoening der resolutie commissoriaal van den 15 Dec. l.l. onderzocht hebbend het request van de bezitters der 10 bunders land, geheeten de Hoeven, te Cadier in de Heerlijkheid Heer, een der Elf Banken van St. Servaas, alsmede van de kapellanen van St. Servaas te Maastricht, betreffende betaling van een erfpacht op deze bunderen en de questie daarover tusschen de supplianten ontstaan, breeder in de notulen van 10 Juni en 15 Dec. 1694 vermeld. — Wordt besloten de zaak te laten aan de gewone justitie, waarnaar partijen worden verwezen.

1695 Febr. 12. Missive van Theodorus van den Heuvel en I. W. D. Groulart, commissarissen-instructeurs van wege hunne Ho. Mo., geschreven zonder plaats of datum, geadresseerd aan den griffier Fagel, met bijlage, dat de Prins-bisschop van Luik door „sinistre persuasien" had aangesteld tot commissaris-instructeur aldaar een Brienen, jongman, die, volgens art 1 van het 13e cap. der Recessen van Maastricht, niet admissibil was, daar van alle vereischten daartoe noodig, niet één in hem werd gevonden, daar op zijn grootvader, vader, ja hem zelven veel te zeggen was en ook notoir dat hij niet erkend kon worden,

Digitized by Google

pp 137-140 [illegible]

voor zijne commissie door hunne Ho. Mo. was aangenomen, met verzoek, dat, als deze commissie bij hunne Ho. Mo. op het tapijt kwam voor dat de agreatie werd verzonden, het advies van den Raad van Maastricht mocht worden ingewonnen, wanneer zulke krachtige en overtuigende redenen zouden worden voorgebracht, dat niet werd getwijfeld, of hunne Ho. Mo. zouden nooit „verstaen", dat zulk een man tot dit ambt werd toegelaten; dat het respect van den Staat en niet van hunner Ho. Mo. Commissarissen-instructeurs, maar het gemeen belang daaraan gelegen was, dat zulk een te zeer „reprochabelen" jongman werd geweigerd. — Wordt besloten dat de missive als antidotaal ter griffie zal worden geseponeerd, om ter zijner tijd te dienen waar het behoort.

1695 Febr. 14. Memorie van den Resident Norff, namens den Keurvorst van Keulen, Prins-Bisschop van Luik, dat aan de katholieke ter dood veroordeelde soldaten te Maastricht het gebruik der H.H. Sacramenten werd geweigerd, dat door de capitulatie van 1632, aan de geestelijken en aan den magistraat, art. 3, was toegestaan, gehandhaafd te blijven in al hun waardigheden, privilegiën, exemptiën, jurisdicties, ambten, dienstverrichtingen, gebruiken en bezitten, in alles en overal, zooals voorheen, zonder het minste belet, dat door artikel 4 van de capitulatie van Maastricht handhavende, de openbare uitoefening der Roomsch-Katholieke religie in de kerken en kloosters en overal elders waar en zooals zij tevoren werd uitgeoefend, de tegenstrijdigheid in de voornoemde weigering zoo duidelijk is dat geen bewijs noodig is dat hunne Ho. Mo. derhalve daarover ingelicht, geen moeite zullen maken daarin te voorzien, zooals zij verzocht worden orders te geven aan hun politieke en militaire officieren te Maastricht aan de voornoemde soldaten de Sacramenten niet te weigeren, waartoe zij des te meer zullen geneigd zijn, wijl de Prins-Bisschop overal in de stad eene indiviese jurisdictie bezit, de gouverneur der stad aan hem den eed doet gelijk aan hun Ho. Mo. en de Koning van Groot Bretagne toestaat dat in zijn legers dergelijke veroordeelden en ongelukkigen dezen troost in hun doodsuur hebben, dat zij voorzien zijn van eene zaak, waarvan zij gelooven dat hun zaligheid afhangt. — Wordt besloten te stellen in handen van de

Digitized by Google

Gedeputeerden tot de Buitenlandsche zaken tot onderzoek en rapport.

1695 Febr. 25. Rapport van de Gedeputeerden tot de zaken enz., ingevolge resolutie commissoriaal van 19 November l.l., met de Com.-decis. te Maastricht geweest zijnde, onderzocht hebbende hun verbaal en vooral hun lastgeving in het achtste artikel van hun instructie, dat Gereformeerden bevorderd worden tot meesters van de ambachten en regenten van de Godshuizen ter keuze van den magistraat staande. — Wordt besloten dat, wijl hun Ho. Mo. geinformeerd werden, dat in het aanstellen van de Brab. ambachtsmeesters en het vergeven van andere stadsbedieningen hunne goede meening niet wordt nagekomen, maar soms lieden aangesteld die wel den naam van Geref. hebben, maar geen belijdenissen van hun Godsdienst hebben gedaan, getrouwd zijn met Roomsche vrouwen, hun kinderen Roomsch laten opvoeden en in de Roomsche kerk laten begraven, ja zelfs, tot groot schandaal en ergernis, in hun uiterste die religie komen te belijden, tot voorkoming daarvan niemand tot die bedieningen zal worden aangesteld, dan die waarlijk van de Geref. religie professie doen en door behoorlijke getuigenis van de predikanten of kerkeraad zullen hebben bewezen, hunne kinderen daarin laten opvoeden en in de Geref. kerken begraven, dat de personen thans in eenige bediening zich daarnaar zullen moeten regelen binnen den tijd van 4 weken na bekend maken dezes, of dat zij anders van hunne bedieningen vervallen zouden zijn. Uittreksel daarvan zou gezonden worden aan den Hoogschout van hun Ho. Mo. te Maastricht om deze resolutie zijn effect te doen hebben en bij overtreding hun Ho. Mo. te waarschuwen.

Rapport der Gedeputeerden tot de zaken enz., ingevolge resolutie van 19 Nov. l.l. (zie aldaar). — Wordt besloten, dat in het verzoek van de afstelling van den vrijdom van accijnzen aan de proveditcurs verleend niet kan worden getreden, dat voor het huren van zolders voor hooi en haver, voor 's lands magazijn aan den magistraat van Maastricht zal worden vergoed, wat zij geldig zullen bewijzen uitgegeven te hebben voor huur van zolders of schuren van particulieren om voor 's lands magazijnen te dienen, zonder dat iets zal worden betaald voor de gemeene stadszolders. Extract zal worden gezonden aan den R. v. S.

Digitized by Google

1695 Februari 26. Request van den magistraat te Maastricht betreffende de missive voor eenige dagen aan hun Ho. Mo. geschreven, waarbij zij verzocht hadden door hunner Ho. Mo. souvereine tusschenkomst bij den Keurvorst van den Paltz, aan te houden, dat de onderdanen van hun Ho. Mo. van de Mennoniste gezindheid het uitwerksel van hunner Ho. Mo. ernstige meening en daarop gevolgde resolutie en beloften van den Keurvorst mochten erlangen. Met verzoek, omdat tot nu toe dienaangaande bij hun Ho. Mo. niet finaal was geresolveerd en dat dagelijks meer klachten aan den magistraat voorkwamen, hun Ho Mo. spoedig zouden besluiten. — Wordt besloten aan den Keurvorst bij missive bekend te maken, dat de goederen niet werden teruggegeven volgens zijn verzekering, en hem ernstig verzocht de noodige orders te geven, alsmede dat de termijn van 6 maanden tot verkooping van de goederen mocht worden opgeheven, in ieder geval geen ingang nemen voor dat de gemelde eigenaars daarvan in de volle possessie zullen gesteld zijn en dat eenmaal deze zaak afgedaan mocht worden, daar anders de vorige resolutiën tot schadeloosstelling van hun ingezetenen zullen uitgevoerd worden. Voor dat de missive zal afgezonden worden, zal gewacht worden of de heer Ketterman, extra-ordinaris-envoyé van den Keurvorst, voldoend antwoord op zijn voorgenomen schrijven zal hebben ontvangen.

1695 Maart 24. Een zelfde schrijven van den magistraat van Maastricht; hieruit blijkt nog dat de Mennisten hunne goederen eerst moesten terughebben om ze dan te kunnen verkoopen, en dat, terwijl de missive nog niet was verzonden, aan den magistraat was overgezonden de lijst van de waarde der goederen aan de Mennisten onthouden, met verzoek om nadere tusschenkomst van hun Ho. Mo., dat de contanten door de commissarissen van den Keurpaltz gelicht en de opbrengst der verkochte granen hun aanstonds mochten worden teruggegeven en zij weer gesteld in 't bezit van hunne vaste goederen en een ruimer termijn vergund om die te verhandelen, zooals de Koning van Groot Bretagne aan zijn onderdanen had vergund, daar men de voornoemde onderdanen van hun Ho. Mo. als het mes op de keel zette en hun goederen voor het vierde van de waarde wilde doen verkoopen, om, als zij het niet doen wilden en de termijn verstreken was, er beslag op te leggen. De magistraat verzocht derhalve nogmaals afzending der brieven. — Wordt toegestaan.

Digitized by Google

1695 April 27. Ingevolge voordracht van 11 April, om, volgens het tractaat 27 Dec. 1691 te Brussel gesloten, tot wering van den uitvoer van paarden naar den vijand te Maastricht, twee rechters te benoemen om over de aangehaalde paarden te oordeelen, wordt besloten, daartoe te benoemen, Hermes, burgemeester en Ernest Pesters, pensionaris van Maastricht, en hun extract der resolutie te zenden. De aanwezige Gedeputeerde van Friesland neemt de zaak in copie over om in zijne vergadering mede te deelen.

1695 Mei 7. Rapport van de Gedeputeerden tot de militaire zaken, dat eenige personen met den vijand te Namen hadden gecontracteerd om hem in het voorjaar uit deze landen 5000 paarden te leveren, dat zij daartoe hunne correspondentie hadden gemaakt in de Spaansche Nederlanden, land van Gulick, landen van Overmaze en de Meierij van 's Bosch en omliggende kwartieren, waardoor zij de paarden aan den vijand toevoerden; dat eenige der medeplichtigen ontdekt en gevankelijk naar Maastricht gebracht waren, gelijk ook te Waalwijk waren gevat eenigen daarvan beschuldigd. Zij geven in bedenking, daar bij de conventiën tusschen de Geallieerden tot wering van den uitvoer van paarden was bepaald, dat in ieder voorname stad, eene jointe van rechtspraak zou worden gesteld, n.l. 2 rechters van het land en een rechter militair van het volk van hetwelk de voornaamste commandant zou zijn van de partij, die de aanhaling gedaan heeft en dat te Maastricht in 't bijzonder twee rechters van wege den Koning van Spanje daartoe zijn gesteld, zooals onlangs door hun Ho. Mo. ook zijn gemachtigd de burgemeester Hermes en de pensionaris Pesters (1) niet zouden behooren gemachtigd te worden, om nevens de twee rechters van Spaansche zijde, met den Commandant van Maastricht rechtspraak te oefenen over de personen gevat en beschuldigd wegens uitvoer van paarden naar den vijand. — Wordt besloten, volgens het voorstel en de rechter militair, commandeerende de troupen van den Staat te Maastricht, zou iemand in zijn plaats kunnen stellen. Extract dezer resolutie zou aan Pesters en Hermes gezonden worden. Verder zou de

(1) Hier is iets uitgevallen, b.v. of deze.

Digitized by Google

drost en de schepenen van Waalwijk worden aangeschreven, dat zij de personen door den commandeur van 's Hertogenbosch op order van hun Ho. Mo. gevat en aan dezen drost overgeleverd in goede verzekering zouden houden en bij provisie niet tegen hen zouden voortprocedeeren, totdat de zaak van de gevangenen te Maastricht zou zijn bij de hand genomen en zoover gevorderd, dat daaruit zou gezien worden welke inlichtingen tegen de gevangenen van Waalwijk verder zullen voorkomen. En dat zij zouden wachten tot nadere orde van hun Ho. Mo.

1695 Mei 30. Missive van hoogschouten, burgemeesteren enz. te Maastricht over het aanhouden van kar en paard van Peter Rijs, burger van Maastricht en gewoon voerman op Antwerpen, op voorwendsel, dat hij in zijn lading een pak kousen had, toebehoorende aan Jean Riemst, burger van Maastricht, door N. Schrijnwerkers, zich noemende controleur-generaal der rechten van den koning van Spanje in de kwartieren van Antwerpen te Borgerhout, daar deze kousen verbeurd zoude zijn bij gebrek aan betaling der convooi-gelden. — Wordt besloten dat de resident Hulft zal worden aangeschreven, dat hij alle moeite zou doen tegen dit schenden van den ouden vrijdom en exemptie der stad Maastricht, van al de tollen, zoo Brabantsche als andere. — Wordt besloten, ingevolge rapport van de Gedeputeerden tot de zaken enz., om, ingevolge resolutie van 5 Januari l.l., een missive van hoogschout, burgemeesteren enz. van Maastricht te onderzoeken van 27 Dec. 1694, (zie 1694 Mei 10), om aan den Brab. magistraat te Maastricht toe te staan de eerste prebende openkomend in 't kapittel van St. Servaas en O. L. Vrouw te Maastricht in de maanden van hun Ho. Mo., mits het geld te beleggen ten kantore van den Ontvanger-generaal van hun Ho. Mo., om van de renten te betalen de onkosten van het beroep der predikanten te Maastricht, en dat van die renten rekening zou gedaan worden aan de Com.-decis. van hun Ho. Mo., verder zou de Brab. magistraat in het beroepen van predikanten alle onnoodige onkosten vermijden en zorgen, dat er geen desorders zouden gepleegd worden.

1695 Juni 13. Memorie van den resident Norff, verzoekende

Digitized by Google

dat het kathedraal kapittel te Luik als heer van Lith geen tiendemaaltijden meer zou hebben te geven in de dorpen Kessel en Maere in de Meierij van 's Bosch, en dat het reglement voor de tiende van den Staat daar zou mogen onderhouden worden. — Wordt besloten afschrift van deze memorie te stellen in handen van de geïnteresseerden om hun belang te zeggen, op het request van het kapittel en dat intusschen het kapittel zal ontheven zijn van die maaltijden te geven.

1695 Juni 16. Op memorie van den resident Norff wordt het kapittel van St. Servaas te Maastricht gelast om te bekrachtigen het accoord tusschen hetzelve en de primaire en secundaire Geestelijkheid van Luik gemaakt ten overstaan van wederzijdsche Com.-decis.

1695 Juli 25. Op missive van hoogschouten enz. te Maastricht over de restitutie van de goederen der Mennonisten [1] van Maastricht, in het land van Gulick wordt besloten nogmaals aan den Keurvorst van den Paltz en ook ten gunste van de Mennonisten te Nijmegen te schrijven (zie Febr. 26 en Maart 24).

1695 Juli 30. Missive van Willem de Quade, waarnemende hoogschout van Maastricht, mededeelende het overlijden van deken Lipsen, kanonik van St. Servaas aldaar, in de maand van hunne Ho. Mo., wiens prebende hij, ingevolge resolutie van 30 Mei (zie aldaar) ter requisitie van den magistraat aldaar had verhandeld voor 14000 gulden Maastrichter cours, met verzoek van goedkeuring. — Wordt goedgekeurd, mits belegging van het geld ten kantore van den Ontvanger-generaal. Extract dezer resolutie zal aan den Brab. Magistraat worden gezonden.

1695 Aug. 8. Missive van den „Scholtet", burgemeesters enz. van den Brab. magistraat te Maastricht, naar anleiding van de vorige resolutie of zij met het geld zouden mogen inkoopen obligatiën, staande op het voornoemde kantoor, dan wel of ze het geld op nieuwe obligatiën aldaar zouden beleggen. — Wordt

---

[1] Thans Mennenieten, Mennisten of Doopgezinde gemeente. Hun stichter was Menno Simony.

Digitized by Google

gelaten ter keuze van den magistraat, mits in het eerste geval aan hunne Ho. Mo. bekend te maken welke obligatiën waren ingekocht.

1695 Nov. 19. Missive van hoogschouten, burgemeesters enz. van Maastricht in antwoord op resolutie van 31 October, waarbij hun Ho. Mo. Maastricht gelijk andere steden en kwartieren van de Generaliteit, tegelijk met den Prins-Bisschop van Luik, hadden belast en dat de magistraat, hoewel het niet practicabel was, om boven de extra-ordinaris belastingen nog een nieuw middel of contributie te Maastricht op te stellen, echter aan eenige leden uit zijn midden, die waren afgevaardigd naar den Haag om eenige bezwaren wegens de kleine Prinsen-tollen te Maastricht geheven en andere punten aan hun Ho. Mo. te kennen te geven, de lijst mee hadden gegeven die de gemelde magistraat gelast was aan hun Ho. Mo. te doen toekomen van de opbrengst van al de middelen de laatste 10 jaren dooreen geslagen, met last om deze lijst nevens een staat van de belastingen der stad Maastricht aan hun Ho. Mo. over te geven, met verzoek de gedeputeerden gunstig aan te hooren. — Wordt besloten de copie der missive te stellen in handen van de gedeputeerden tot de zaken enz., om met gecommitteerden uit den R. v. S., door hen te benoemen, te onderzoeken en rapport te doen.

1695 Nov. 23. Memorie van de gedeputeerden te Maastricht, dat van de kleine Prinsen-tollen, waarvan de Prins-Bisschop van Luik twee derden trok en hun Ho. Mo. een derde en waardoor de 80ste penning van de waarde der waren werd gevorderd, mochten vrij zijn de goederen, die niet uit hun eigen natuur op de lijst konden gebracht worden, volgens welke die tollen van ouds uitgegeven en verpacht worden in 't bijzonder granen, wijnen en boter. — Wordt besloten copie te stellen in handen van de Gedeputeerden enz. enz. als boven.

1695 Nov. 28. Memorie van den resident Norff tegen het besluit van 31 October der Staten-Generaal (zie November 19), namens den Geheimen Raad van den Prins-Bisschop van Luik. — Wordt besloten als boven.

Digitized by Google

1695 Dec. 9. Missive van Theodorus van den Heuvel en Groulard, hunner Ho. Mo. com.-instruct. te Maastricht, dat een procureur van Buren den vorigen Maandag in den Raad had nedergelegd een bul als doctor in de rechten, hem te Rome verleend door zekeren Sphorsia (Sforzia), aan wiens voorouders Paus Pius voor hen en hun wettige afstammelingen vergund had zoowel in de rechten als in de medicijnen te promoveeren, dat daar zij Brabanders waren en onderdanen van hun Ho. Mo. en dus niet konden acht nemen op eenige bullen van Rome en volgens hun wetten niemand tot het doctoraat admissibel was, dan die aan eene beroemde academie was geëxamineerd en gepromoveerd, zij com.-instruct., en eenige andere leden der Regeering zich hadden verzet tegen het verzoek van admissie tot advocaat van voornoemden procureur, waarop hij had gedreigd voornoemde com. door beide Heeren daartoe te noodzaken, met verzoek om als die zaak op het tapijt van hun Ho. Mo. zou voorkomen, deze den voorgewenden doctor juris van Sphorsia zouden verwijzen naar den Raad van Maastricht. — Wordt besloten deze missive als antidotaal ter griffie te leggen.

1695 Dec. 17. Request van den Brab. magistraat van Maastricht, dat zij obligatiën op het Comptoir-generaal hadden ingekocht in een nevengaande memorie vermeld, blijft zonder resolutie. (1)

Op rapport van hunne Ho. Mo. Gedeputeerden tot de zaken enz. krachtens resolutiën van 30 Juli en 11 November l.l. onderzocht hebbende, het request van deken en kapittel van St. Servaas tegen de resolutie van 16 Juni l.l. en dat de Geestelijkheid van Luik mocht gelast worden het verbond van 1691 stipt na te komen en zij vrij mochten zijn van de gepretendeerde taxen en na memorie van den resident Norff, met eenige artikelen der geestelijkheid van Luik, tot opheffing dier klachten, wordt besloten dat de resolutie van 16 Juni zou gehandhaafd blijven.

1695 Dec. 20. Op rapport van de Gedeputeerden tot de zaken enz. (zie Nov. 19) wordt besloten, dat, hoewel het invoeren der

(1) Zie res. van Juli 30 en Aug. 8 1695

Digitized by Google

nieuwe belasting niet strijdt tegen de capitulatiën van Maastricht en opgevolgde recessen, en de Prins van Luik des te minder zwarigheid kon maken, wijl deze belasting betrekking heeft tot de reductie van Namen, dat de stad en het land van Luik, dapper geïncommodeerd heeft, zoolang het in 's vijands geweld is geweest, en tot andere onkosten in het belang zoo van den Prins van Luik als van deze landen, echter uit consideratie, van de moeilijkheid, die van Luiksche zijde gemaakt wordt, daarvan bij provisie zal worden afgezien. Extract dezer resolutie zal gezonden worden door den agent Rosenboom in handen van den resident Norff.

1695 Dec. 24. Op request van de in den Haag aanwezende gedeputeerden van de stad Maastricht en de drie landen van Overmaas, dat, hoewel de stad Maastricht uit haar natuur, vorm van regeering en ligging en de resolutie van hun Ho. Mo. van 31 Mei 1649 op het stuk van de convooien en licenten aan geen veilgelden onderhevig was, deze nogthans in 1662 en 1664 met het Collegie ter Admiraliteit op de Maas, onder goedkeuring van hunne Ho. Mo., de veilgelden had moeten afkoopen voor 2000 gulden en de landen van Overmaas voor 1000, wijl men dacht, dat wegens de passagie groote voordeelen zouden genoten worden en dat deze som in de consumptie van de passanten en handeldrijvenden zou kunnen gevonden worden, en dat of de veilgelden of de Luiksche 60ste penning zou opgeheven worden, met verzoek met kwijtschelding van de achterstallen voor Maastricht en de drie landen van Overmaas, en ontheffing van 't toekomende. — Wordt besloten copie van het request te stellen in handen van het Collegie ter Admiraliteit op de Maas.

1696 Januari 18. Request van Willem de Quade, bedienende het hoogschoutambt van wege hun Ho. Mo. te Maastricht, dat hij van den R. v. S. een gedrukte resolutie had bekomen, d.d. 24 Dec. 1695, inhoudende een uitschrijving van een vijfde van een geheele buitengewone verponding voor 't loopende jaar, met last om in 't district van den Vroenhof te doen publiceeren, met verzoek, om aangegeven redenen, tot voorkoming van misverstand en van de totale ruïne van dit graafschap, dat gedu-

Digitized by Google

rende dezen oorlog niet een jaar van fouragering of zware militaire doortochten was vrij geweest, dit graafschap van dezen last te verschoonen, op den voet van de landen van Overmaas, volgens resolutie van 31 October. — Wordt besloten te stellen copie van dit request in handen van den R. v. S.

1696 Januari 24. Wordt besloten (zie 1695 Nov. 23), dat, daar alle goederen die uit hun eigen natuur niet kunnen gebracht worden onder eenig kapittel van de tollen in de voornoemde lijst uitgedrukt en in 't bijzonder het koren of granen, de wijnen en boter, niet anders kunnen worden beschouwd als met voordacht van deze lijst te zijn weggelaten, om vrij te wezen van deze tollen enz., derhalve de kleine Prinsen-tollen zullen gelaten en geheven worden op den ouden voet en wordt de R. v. S. verzocht ze op den ouden voet te heffen en te verpachten. De Com.-decis., die den volgenden zomer naar Maastricht zouden gaan, zullen gelast worden om bij die van Luiksche zijde, instanties te doen, ten einde van die zijde hetzelve mocht goedgevonden worden.

1696 Februari 4. Request van de kerkeraad der Nederlandsche Gemeente te Maastricht over het benoemen van een ziekentrooster in plaats van Johannes Vrijthof, waartoe verkozen was D. Johannes Soestman, thans predikant van een Brandenburgsch regiment de Huy, die de hoogduitsche en de Nederlandsche taal kundig was, terwijl de R. v. S. een van de voorlezers tot die gemeente te Maastricht had benoemd, doch die overleden was zonder die plaats bekleed te hebben, waardoor vertraging was ontstaan. waarover de kerkeraad zich verontschuldigde, met verzoek, hoe zich in 't vervolg te gedragen. — Wordt besloten copie van het request te stellen in handen van de Gedeputeerden tot de zaken enz.

1696 Februari 14. Wordt besloten, dat de tienden-maaltijden te Kessel en Maren zullen blijven bij het oude, in plaats van, dat de bewoners zich zouden tevreden stellen met wat in de naburige dorpen werd gegeven of met een stuiver van de gulden ter vergoeding van die maaltijden, zooals door het kathedraal kapittel van Luik was voorgesteld (zie 1695 Juni 13).

Digitized by Google

1696 Februari 22. Wordt besloten aan de stad Maastricht een derde en aan de landen van Overmaas de helft kwijt te schelden van het overeengekomen redemptie-geld van veilgeld gedurende dezen oorlog verschenen (zie 1695 Dec. 24).

1696 April 2. Memorie van den raad en resident Norff, omtrent de resolutie van Januari 24, dat deze zaak van dien aard was, dat zij van Prins tot Prins door conferentiën moest behandeld worden, als de intentie van hun Ho. Mo. was, dat, wat bepaald werd den 24 Februari 1694 door den R. v. S. en door den Prins-Bisschop van Luik was gevolgd, toen van zijn kant zijn ontvanger-generaal den burgemeester Bouman werd afgevaardigd om met de Gedeputeerden van den R. v. S., toen in commissie te Maastricht om de zaak der tollen te regelen, moest veranderd worden. — Wordt besloten copie te stellen in handen van de Gedeputeerden tot de zaken enz. om met gecommitteerden uit den R. v. S. door hen te benoemen, te onderzoeken en verslag te doen.

1696 April 7. Wordt besloten om aan den magistraat van Maastricht te schrijven 15 achtereenvolgende jaren te contribueeren tot onderhoud der vestingwerken van Maastricht, jaarlijks 5000 gulden, de helft per half jaar te betalen aan den ontvanger Johan van Vrijbergen. Dat de Com.-decis. die dit jaar naar Maastricht zouden gaan, aan de Luiksche Commissarissen zouden voorhouden, dat de Prins-Bisschop van Luik nooit daartoe had bijgedragen, hoewel niet alleen Maastricht hem mede toebehoorde, maar dat de nabijheid van zulk een belangrijke vesting strekte tot beveiliging van Luik, dat de Staten-Generaal in 1693 25000 gulden voor rekening van den Prins op interest hadden genomen en aan de vestingwerken van Luik besteed, de stad en het kapittel van Huy ten kosten van den Staat in 1694 herwonnen en 30000 gulden besteed tot herstel der werken aldaar, zonder de minste vergoeding te hebben genoten, hoewel bij tractaat daartoe verbonden was en stad en land van Luik, daardoor naast God, voor dien Prins zijn bewaard gebleven. Extract dier resolutie zou gezonden worden aan den R. v. S. en de Generaliteits-rekenkamer.

1696 April 16. Missive van hoogschouten, burgemeesters enz.

Digitized by Google

van Maastricht, dat Mathijs van de Wallen, oud schepen en burger van Maastricht, door Henr... Jan Broer, schipper en burger van Roermond bij arrest op zijn haver, bestemd en langs de Maas vervoerd voor 's lands magazijn te Maastricht, door kanselier en Raden van 's Konings Hof van Gelderland te Ruremonde was gedaagd, wat streed tegen het privilegie de non evocando, met verzoek de contra-arresten van den magistraat te gedoogen. — Wordt besloten aan voornoemd Hof te schrijven het gedane arrest-kost- en schadeloos af te doen, als gedaan tegen de privilegiën van Maastricht en tot vertraging in het oprichten van de magazijnen van den Staat, en zulks 8 dagen na ontvangst van dezen brief of dat hunne Ho. Mo. anders door contra-arresten de stad Maastricht in haar rechten zullen handhaven.

1696 April 19. Missive van hoogschouten, burgemeesters enz. van Maastricht om, wegens het toenemen der verschillen en conflicten tusschen de respectieve Hooge Gerechten van Maastricht en van den Vroenhof van hun Ho. Mo., daarin geënclaveerd, deze door een nieuwe grensscheiding of anderszins te slechten. — Wordt besloten dat de wederzijdsche Com.-decis. dit aanstaanden zomer zullen regelen.

1696 April 25. Missive van de Raden van 's Konings Hof van Gelderland, te Roermond, in antwoord op schrijven van April 16 (zie aldaar). — Wordt besloten copie daarvan en van den brief van den magistraat te Maastricht en van de resolutie van 16 April te zenden aan van Dijkveld, hunner Ho. Mo. extraordinaris envoyé aan het Hof van den Keurvorst van Beieren te Brussel (Maximiliaan Emanuel, algemeene landvoogd der Spaansche Nederlanden), om bij hem moeite te doen, dat het Hof te Roermond mocht gelast worden het arrest op te heffen.

1696 April 27. Missive van den resident Norff over het arrest van Roermond (zie hiervoor), voorstellende namens den Keurvorst van Keulen, Prins-Bisschop van Luik, dat beide Prinsen van Maastricht zich moesten verzetten tegen het arrest van het Hof te Roermond, door een tegenarrest tegen de burgers van Roermond, gelijk in 1615, in een dergelijk geval is gedaan.

Digitized by Google

— Wordt besloten aan Norff kennis te geven van hetgeen in deze zaak is geschied en dat hem door den agent Rosenboom extract van deze resolutie zou worden toegezonden en copie van zijn memorie aan van Dijkvelt.

1696 Mei 2. Op rapport van de Gedeputeerden tot de zaken van finantiën met gecommitteerden uit den R. v. S., in conferentie geweest zijnde over de wijze waarop het best belasting zal kunnen geheven worden van alle ambten en bedieningen in het district van de Generaliteit, ingevolge plakkaat van hun Ho. Mo. van 2 November l.l., onderzocht hebbende de missive van N. de Quade, bedienende het hoogschout-ambt te Maastricht, en daarnevens zendende lijst van eenige ambten, maar niet die van den Brab. magistraat, daar de magistratuur dier stad door of van wege de beide Prinsen dier stad, en dat al de tractementen worden betaald uit de indivise middelen. — Wordt besloten, dat de magistraat van Maastricht, zoover de Brab. regenten, beambten en bedienden aangaat, die belasting moet betalen en dat hij de lijsten dier beambten en bedienden binnen 14 dagen moest opzenden.

1696 Mei 5. Missive van hoogschouten, burgemeesteren enz. van Maastricht over het arrest van het Hof van Roermond (hier is spraak van contra-arresten tegen de ingezetenen van Venlo of Roermond). — Wordt besloten af te wachten wat door den heer van Dijkvelt zal worden uitgewerkt (zie res. van 16 April).

1696 Mei 14. Memorie van den resident Norff, in den Haag, vragende intrekking of uitstel van de resolutie van 7 April (zie aldaar), als strijdende direct tegen artikel 13 der capitulatie van Maastricht (dat nòch de stad nòch de magistraat belast zal worden met eenige fortificatie te maken en slechts gehouden zullen zijn tot onderhoud der poorten, muren en bolwerken) en tegen het indivies recht van den Prins-Bisschop. — Wordt besloten copie te stellen in handen van de Gedeputeerden tot de zaken enz. om met Gecommitteerden uit den R. v. S., door hen te benoemen, te onderzoeken en raapport te doen.

1696 Mei 28. Request van den indiviesen magistraat en Raad

Digitized by Google

van Maastricht, dat, ondanks de ernstige brieven van hun Ho. Mo. aan den Keurvorst van Beieren en orders door hem daarop gegeven en alle moeite aangewend door den heer van Dijkveld en den resident Hulft, de Spaansche Regeering te Roermond de schepen met haver bleef in beslag houden en geen ander middel was, dan contra-arresten op de goederen en schepen van burgers van Roermond en Venlo. — Wordt besloten te stellen in handen van Gedeputeerden tot de zaken enz.

1696 Mei 29. Memorie van den resident Norff, dat Montaigne, hoogschout van den Prins-Bisschop van Luik te Maastricht, had voorgesteld dat de onderhoogschout en de schepenen van den Brab. magistraat de ter dood veroordeelde Katholieken verplichtten ter dood geleid te worden door de dienaren der Geref. Godsdienst en verstoken te zijn van de katholieke priesters, niettegenstaande, dat zij verklaren te willen sterven in den Katholieken Godsdienst, hetwelk strijdt tegen artikel 4 der capitulatie van 1632 en dat de Prins-Bisschop, zich genoodzaakt ziende mee te werken tot handhaving dier capitulatie, hem heeft gelast bij hun Ho. M. te klagen, hen verzoekende, aan voornoemden vice-hoogschout en schepenen te bevelen, zich daarnaar geheel te gedragen en aan die ongelukkigen de uitoefening van hun Godsdienst niet te ontnemen als zij er het meeste behoefte aan hebben. — Wordt besloten copie te stellen in handen van de Gedeputeerden tot de zaken enz. (zie 1695 Febr. 14).

1696 Juni 13. Vernieuwing van het verzoek der memorie van April 2 l.l. (zie aldaar) over de kleine Prinsentollen.

1696 Juni 15. Over de gearresteerde schepen met haver te Roermond (zie 1696 April 16, 25 en 27, Mei 5 en 28), het door de Gedeputeerden tot de zaken enz. gerapporteerde wordt door de Gedeputeerden van Holland en West-Friesland overgenomen om in hun vergadering mee te deelen.

1696 Juli 18. Klacht bij memorie van den resident Norff, namens den Prins-Bisschop van Luik, tegen de nieuwe belastingen, door hun Ho. Mo. van Maastricht gevorderd (zie April 7 en Mei 11. — Copie wordt gesteld in handen der Gedeputeerden tot de zaken om met Gecommitteerden uit den R. v. S. enz.

Digitized by Google

1696 Aug. 22. Memorie van den resident Norff over zijn vorige memoriën van Mei 29, Juni 13 en Juli 18. — Wordt besloten te stellen in handen van de Gedeputeerden tot de zaken enz. om met Gecommitteerden uit den R. v. S., door hen te benoemen, de besoignes voort te zetten en daarna in conferentie te treden met Norff.

1696 Sept. 28. Missive van de heeren Becker en van Domburgh over den kleinen Prinsentol te Maastricht (zie Januari 21) — Wordt besloten copie te stellen in handen van de Gedeputeerden tot de zaken, om met Gecommitteerden uit den R. v. S. enz.

1696 Oct. 1. Missive van Com.-decis. te Maastricht over de belastingen tot het maken van fortificatiën en hun onderhandelingen daarover met de Luiksche Com.-decis. (zie April 7), gedurende welke onderhandelingen de pensionnarissen van Maastricht, Nootstock en Pesters, hun een memorie hadden overgegeven. De Luiksche Commissarissen hadden beloofd over die zaak te zullen schrijven ter intentie van hun Ho. Mo., verder hadden zij de Luiksche Commissarissen ook onderhouden over de represailles tegen die van Poilvache en Agimont, volgens de resolutie van 19 Sept., met verzoek, die zaak ook voort te brengen, doch hadden de Luiksche Commissarissen verklaard, dat die zaak niet van hun departement en commissie was en dat zij verzekerd waren, dat hunne devoiren daaromtrent vruchteloos zouden zijn, zoodat men den resident Norff daarover diend' te spreken. — Wordt besloten copie te stellen in handen van de Gedeputeerden tot de zaken enz. om met Gecommitteerden uit den R. v. S.

1696 Oct. 3. Missive van de Com.-decis. te Maastricht, dat de baron de Roost door order van den Prins van Luik hun had meegedeeld, dat hun Ho. Mo. zonder eenige communicatie aan zijn Minister, de resolutie omtrent het uitbreiden van de kleine Prinsentollen, met gemeen overleg genomen, tegen het recht van de indiviese Regeering en recessen, hadden veranderd, dat de Prins in den Haag door zijn minister zou laten spreken en niet twijfelde, of hun Ho. Mo. zouden zijn oppositie gegrond

Digitized by Google

vinden, dat hij in de verandering dier tollen niet kon toestemmen, en de zaak ondertusschen in denzelfden toestand moest gelaten worden; dat hij zonder zijn kapittel niet kon handelen, maar het gevoelen van hetzelve zou inwinnen. Waarop de Com. van hun Ho. Mo. hadden geantwoord, dat zij niets wisten van een resolutie met gemeen overleg in die zaak, maar dat de R. v. S. die tollen bij de verpachting verder had uitgestrekt en de Conseil privé van Luiksche zijde eenige maanden later daarin was medegegaan, de indiviese magistraat van Maastricht daarover had geklaagd en naar onderzoek bevonden was, dat men tot het heffen van die tollen niet gerechtigd was. Waarop hun Ho. Mo. de ingezetenen daarvan hadden ontheven en de verpachting op den ouden voet hadden laten doen en dat zij Com. decis, niet konden inzien of hun Ho. Mo. waren daartoe bevoegd en dat zij hoopten dat de Prins van Luik daarmede zoude instemmen, inziende, dat door die belasting de handel van Maastricht zouden worden afgetrokken. — Wordt besloten copie te stellen in handen enz. (zie hierboven).

Missive van den Ontvanger Vrijbergen over dezelfde zaak (zie resolutie van 24 Januari) dat hij vernomen had, dat de Prins van Luik niet wilde afwijken van de resolutie door den R. v. S., 24 Februari 1694 en den Prins van Luik 11 Juli 1695 genomen, bij eenige disputen daarover voorgevallen. Met verzoek hoe hij zich moest gedragen. — Wordt besloten copie te stellen enz. (zie hierboven.)

1696 October 9. Op rapport van de Gedeputeerden enz. (zie Sept. 28 en Oct. 3) wordt besloten inzake de kleine Prinsentollen te blijven bij de resolutie van 24 Februari 1695, dat dit aan de Com.-decis. van hun Ho. Mo. zou geschreven worden om dit aan de Luiksche bekend te maken, doch dat hun Ho. Mo. genegen waren daarover nader te confereeren.

Op rapport der gedeputeerden enz., wordt besloten de zaak van de belastingen van 15000 gulden te laten gelijk het was bij provisie en wat betreft de represaliën van die van Luik tegen die van Poilvache en Agimont, de ontvanger der belastingen van den Heuvel zou worden gelast van deze inwoners de reden daarvan te vernemen en aan Com.-decis. rapport te doen, tot

Digitized by Google

ten einde van beschikking aan hun Ho. Mo. — Extract zal gezonden worden aan Com.-decis.

1696 October 12. Nieuwe missive van den ontvanger van Vrijbergen over de Prinsentollen. De rentmeester van den Prins van Luik had 9 October, toen van Vrijbergen den „cremertol" wilde verpachten, waaronder granen, wijnen en boter waren gebracht, tegenorders voortgebracht, zoodat de tol onverpacht was gebleven. — Wordt besloten copie der missive te stellen in handen van Gedeputeerden tot de zaken, om met Gecommitteerden uit den R. v. S. enz.

1696 October 26. Missive der Com.-decis. te Maastricht, dat de Luiksche Commissarissen niet alleen hun bijgaand protest over den voorn. tol hadden overhandigd tegen de Prinsentollen, maar ook bekend gemaakt, dat de Geheime Raad te Luik het goedkeurde. — Copie der missive en van het protest tegen de tollen (zie boven) worden gesteld in handen van Gedeputeerden tot de zaken enz. om met Gecommitteerden uit den R. v. S. enz.

1696 Nov. 19. Missive van hoogschouten, burgemeesters enz. te Maastricht, dat de procedure voor schepenen van 's Gravenhage begonnen tegen Abigail en Jannette Bisou, borgeressen van Maastricht, geen voortgang mochten hebben en het arrest door of van wege Cornelia Splinter op haar gelden gedaan, die onder den soliciteur Reinier Berkelbach in den Haag berustten, kosteloos en schadeloos mochten worden afgedaan. — Copie van de missive wordt gesteld in handen van de Gedeputeerden enz.

1696 Nov. 28. Over de belasting van 5000 gulden voor de fortificatie van Maastricht (zie April 7, October 1 en 9), die de magistraat van Maastricht den ontvanger van Vrijbergen voor de eerste helft van 1696 had geweigerd en waarvoor hij bij provisie ontlasting verzocht. — Wordt besloten hem te schrijven dat hij de resolutie van 9 Oct. l.l. verkeerd begrepen had en de belasting door moest gaan.

Missive van den ontvanger Vrijbergen over den cremertol (zie Oct. 12). — Copie wordt gesteld in handen vaan de Gedepu-

Digitized by Google

teerden tot de zaken enz. met gecommitteerden uit den R. v. S. enz.

1696 Dec. 8. Rapport van de Com.-decis., wedergekeerd uit Maastricht, dat de Luiksche Com.-decis. hun hadden verzocht het bijstaan van de katholieke burgerlijke en militaire ter dood veroordeelden door katholieke geestelijken (zie Mei 29). — Copie gesteld in handen van de Gedeputeerden tot de zaken met de memorie van den resident Norff hierover.

Op rapport van voornoemde Com.-decis. wordt goedgevonden hun voorstel in zake een verschil tusschen den pensionaris Pesters en den secretaris van het hoog Brab. gericht Martini, die beiden beweerden alleen recht te hebben tot het lezen der processen in appel gekomen voor Com.-decis., welke lezing bij resolutie van 18 October 1691 aan den secretaris was opgedragen, terwijl het bij resolutie van 11 Maart 1694 aan de decisie der Com.-decis. was overgelaten, dat voortaan de pensionaris hun in alle processen „een receuil" en schriftelijk advies zou geven en de secretaris het hun zou voorlezen.

1696 Dec. 11. Rapport van de Com.-decis. over het request van wege gemeente van de Augsburgsche confessie te Vaals, om de plaats, te Vaals tot uitoefening van hun Godsdienst gebruikt, te mogen veranderen en daartoe te mogen inrichten een huis door haar gekocht. — Wordt toegestaan.

1696 Dec. 27. Memorie van den resident Norff tegen de contributie van de stad Maastricht voor de fortificatie (zie Nov. 28). — Gedeputeerden tot de zaken enz. met gecommitteerden uit den R. v. S.

1696 Dec. 8. Over de zaak van gezusters Bisou. — Wordt besloten copie van de missive te zenden (zie Nov. 19) aan de Staten van Holland en Westfriesland, met verzoek, om te informeeren over den inhoud en te berichten over de redenen die het gerecht van den Haag ter contrarie mocht hebben.

1697 Januari 7. Rapport van de Com.-decis. dat de vier Com.-instructeurs, toen zij te Maastricht waren, hun bij memorie

Digitized by Google

hadden vertoond, dat „den train der processen sig aldaer meer en meer eterniseeren" door het onbehoorlijk appel van gewone enterlocutoire vonnissen ten definitieve herstelbaar, bewerende dat de Com.-instruct. niet gequalificeerd zouden zijn om ze terug te zenden tot de rechters a quibus en dat men zich wendde tot den Prins en zijn Geheimen Raad en dat daarin diende voorzien te worden door een nauwkeurige machtiging op dit punt. — Wordt besloten het advies in te winnen van 's lands advocaten.

1697 Januari 17. Op rapport der Com.-decis. wordt besloten aan den hoogschout van Maastricht, of de Quade, die in zijn afwezigheid dit ambt waarneemt, te schrijven om hun Ho. Mo. te berichten of sinds het vertrek dezer Commissarissen door de predikanten en pastoors aan de hooge gerechten over gebracht zijn gelijk zij aangenomen hadden te doen, de registers van de namen en toenamen van al die door hen gedoopt zijn en van hun vaders en moeders, met bijvoeging of deze laatsten Brabantsch of Luiksch zijn, volgens het vijfde artikel der recessen, en als dit nog niet geschied is, te zorgen dat het zonder uitstel geschiedt.

1697 Januari 19. Missive van hoogschouten enz. van Maastricht, dat Stolsenburg, luitenant van het regiment Nassau-Weilburg, in garnizoen te Nijmegen, met Johan de Bussij, zijn zwager, en zijn twee knechten voor weinige dagen buiten en bij de poorten van Maastricht onder het ressort daarvan weggehaald hebben Johan Sassen, Maasschipper, en hem met stokken, „Borades", geslagen en mishandeld, dat hij, volgens verklaring van den doctor en chirurgijn, bij de missive gevoegd, in het uiterste gevaar van sterven is, dat de luitenant in arrest genomen, daaruit ontkomen was en de vice-hoogschout de Quade het zijn plicht had geoordeeld arrest op zijn drie paarden te leggen om zijn jurisdictie nader te fondeeren; dat de magistraat, daar de luitenant scheen uitgestrooid te hebben, dat hij niet zou staan onder den burgerlijken rechter van Maastricht, onder wiens ressort het misdrijf gepleegd was, onder voorwendsel dat hij onder de geallieerde troepen van den landgraaf van Hessen diende en naar zijn militaire rechter moest verwezen

Digitized by Google

worden enz., hun Ho. Mo. te kennen gaf, dat de luitenant buiten Maastricht woonachtig, als een vreemdeling moest worden beschouwd, tegen wien door middel van arrest de jurisdictie van den politieken rechter werd gegrondvest, zoo in burgerlijke als gewone crimineele zaken, zooals, volgens de gemeene rechten en punten hieromtrent vastgesteld, altijd onbetwist werd in acht genomen enz., met verzoek, dat hun Ho. Mo., om eventueele conflicten van jurisdictie voor te komen, zouden verklaren, dat in dit en dergelijke gevallen het politiek en burgerlijk recht als privativelijk competent mocht worden aangenomen. — Wordt besloten aan den magistraat te Maastricht te schrijven bij provisie niet voort te gaan met de proceduren en dat copie der missive zal gesteld worden in handen van de Gedeputeerden tot de zaken enz.

1697 Januari 22. Memorie van den resident Norff namens den Prins-Bisschop van Luik tegen de belasting tot onderhoud van de fortificatiën (zie 1696 Dec. 27). — Copie wordt gesteld in handen van Gedeputeerden tot de zaken enz. met Gecommitteerden uit den R. v. S.

1697 Januari 28. Memorie van den resident Norff met klachten namens den Prins-Bisschop van Luik tegen het afkondigen van plakaten van hun Ho. Mo. door den vice-hoogschout de Quade, buiten weten van den hoogschout van den Prins-Bisschop, tegen prerogatieven gemeen en indivies tusschen de beide Prinsen, met verzoek van herstel en lastgeving aan de Quade en al wie het aangaat zich in 't vervolg te onthouden daarvan enz. — Wordt besloten copie te zenden aan de Quade tot bericht.

1697 Februari 2. Op advies van 's Lands advocaten, Mr Pieter Schaep en La Porte (zie Januari 7). — Wordt besloten dat men in zaken waarvan geappelleerd wordt aan Com.-decis. te Maastricht, voortaan nòch direct nòch indirect te appelleeren van sintentiën of vonnissen interlocutoire, die ten definitieve herstelbaar zijn en dat de Com.-instructeurs aldaar partijen zullen terugzenden bij dergelijke verzoeken tot de rechters a quibus en dat ook niet mocht worden geappelleerd van zulke sententiën of vonnissen, waarbij partijen worden teruggezonden als boven, noch dat

Digitized by Google

recours zou worden genomen tot den Prins en zijn Geheimen Raad enz.

1697 Februari 19. Missive van Com.-instructeurs te Maastricht, dat zij zich aan de resolutie van 2 Februari zouden houden. Dat zij hun Ho. Mo. moesten berichten, dat in zaken die bij appel van het indivies collegie der burgemeesters en gezworen Raden tot de vier Com.-decis. geprovoceerd worden en voor de vier Com.-instructeurs, nl. twee Brabantsche en twee Luiksche, geïnstrueerd werden, de vorige moeilijkheden niet zouden ophouden, daar de Luiksche Com.-instruct. zulk een machtiging niet hadden ontvangen, met voorstel aan hun Ho. Mo. om copie van de resolutie van Februari 2 te stellen in handen van den resident Norff, opdat de Prins-Bisschop zulk een machtiging op de Luiksche Com.-instruct. mocht afvaardigen. — Wordt besloten copie dier resolutie door den agent Rosenboom te stellen in handen van den resident Norff tot bovengemeld doel.

1697 Februari 22. Missive van den ontvanger van Vrijbergen te Maastricht, betreffende zijn missive van 5 Januari l.l. (zie 1696 Nov. 28), waarbij hij hun Ho. Mo. het antwoord 17 Dec. l.l. van den magistraat van Maastricht, bekomen op de insinuatie van de resolutie van 28 November, had toegezonden, betreffende de jaarlijksche betaling van 5000 gulden met verzoek nogmaals om de orders van hun Ho. Mo. of hij bij verdere weigering die betaling zou mogen invorderen bij executie, op wat manier en tegen wien. — De copie wordt gesteld in handen van de Gedeputeerden tot de zaken enz., met Gecom. van den R. v. S. enz.

1697 Februari 27. Memorie van den resident Norff, namens den Prins-Bisschop van Luik, tegen de resolutie van den R. v. S. van 16 Jan. l.l., over de taxen der ambten van de leden van den indiviesen magistraat te Maastricht, daar deze en vorige resoluties op dit onderwerp strijden tegen het indivies gezag van den Prins-Bisschop, wijl deze beambten allen betaald werden uit de gemeenschappelijke middelen der stad en hun tractement niet kon belast of verminderd worden door een der heeren in 't bijzonder, terwijl die tractementen zoo gering zijn dat zij

Digitized by Google

geen vermindering lijden kunnen, met verzoek, niets te veranderen in het bestuur der stad en aan de klachten tegemoet te komen over de 2000 „escus" voor de fortificaties, het toedienen der Sacramenten aan de ter dood veroordeelde Katholieken en het privatief aanplakken der plakkaten hunner Ho. Mo. — Wordt besloten copie der memorie te stellen in handen van de Gedeputeerden tot de zaken enz.

1697 Maart 15. Op rapport van de Gedeputeerden tot de zaken enz. (zie Januari 22) wordt besloten aan den resident Norff te schrijven, dat, daar hun Ho. Mo. genoodzaakt zijn geweest gedurende den tegenwoordigen oorlog zware kosten te dragen tot verbetering van de fortificatiën van Maastricht, zonder dat de Prins van Luik daarin heeft helpen dragen, het redelijk was dat die stad iets bijdroeg aan hun Ho. Mo., zooals meermalen geschied was; dat, daar hun Ho. Mo., als hertogen van Brabant, altijd te Maastricht het jus praesidié gehad hebben en een groot garnizoen op hun privative kosten onderhielden, 't welk niet weinig bijdraagt tot het welvaren der stad en zelfs tot vermeerdering van de stadsmiddelen en inkomsten, daar de vermeerdering van de consumptie van dit garnizoen en door de betaling door hetzelve van de stadsinposten, met toelating van hun Ho. Mo., hoewel daartoe niet gehouden, hun Ho. Mo. hopen dat de Prins van Luik daarom de belasting van 5000 gulden zal toelaten, ook door uit consideratie hiervan en van wat hun Ho. Mo. gedurende den oorlog tot behoud van het land van Luik hebben gedaan en hoe de goede staat van Maastricht tot zekerheid van het land van Luik strekt. — Extract dezer resolutie zal door den agent Rosenboom gesteld worden in handen van den resident Norff en ook gezonden worden aan den ontvanger van Vrijbergen te Maastricht, om daarvan kennis te geven aan den magistraat van Maastricht en dezen te sommeeren tot voldoening der belasting, daar zij anders op middelen van dwang moeten bedacht wezen.

Op rapport der Gedeputeerden van de landen van Overmaas wordt besloten, dat de beambten door hun Ho. Mo. afzonderlijk aangesteld, de belasting zullen moeten betalen en die door beiden, de Prinsen, gezamenlijk worden aangesteld en daarom de helft moesten betalen, voorloopig geen belasting zul-

Digitized by Google

len moeten betalen, totdat de bisschop van Luik in deze belasting zou toestemmen, als wanneer de helft zou genoten worden door hun Ho. Mo. en de helft tot den Prins van Luik. — Extract dezer resolutie zou worden gezonden als boven.

1697 Maart 20. Memorie van den resident Norff en den ontvangger van Buren, zich betitelend „conseiller et résident et député" van den Keurvorst van Keulen en Bisschop Prins van Luik tegen het meedeelen aan den magistraat van Maastricht der informaties door hen aan hun Ho. Mo. verstrekt, met verzoek, dezen magistraat niet te trekken in een geschil alleen den Souvereinen aangaande en hun het request en de remonstranties van den magistraat van Maastricht mee te deelen, om den Prins-Bisschop er van in kennis te stellen. — Gedeputeerden tot de zaken enz.

1697 Maart 30. Missive van den resident Norff en den ontvanger van Buren, verzoekende meedeeling van het bericht van den magistraat van Maastricht aan hun Ho. Mo., inzake de kleine Prinsentollen. — Blijft zonder resolutie, wijl die magistraat nog niets had overgegeven.

Op verzoek van de regenten van het Geref. weeshuis te Maastricht worden zij gemachtigd de canonisie van den kanonik Feniers, in 't kapittel van O. L. Vrouw opengevallen door zijn dood, 27 Maart, in de maand van hun Ho. Mo., te verkoopen, mits het geld, daarvan komende, te beleggen op het kantoor van hunner Ho. Mo. ontvanger-generaal, ingevolge resolutie van 30 Juni 1692.

1697 April 1. Missive van den vice-hoogschout de Quade, meedeelende den dood van voornoemden kanonik Mathijs Feniers en request van de Staten der drie landen van Overmaas om die canonisie te vergunnen aan de curateuren van de Latijnsche scholen te Maastricht en request van den kerkeraad van de Waalsche gemeente te Maastricht, ook om die canonisie verzoekende. — Wordt besloten te blijven bij de resolutie van Maart 30.

Missive van hoogschouten, burgemeesteren enz. te Maastricht om ontlast te worden van de belasting van 5000 gulden (zie

Digitized by Google

Maart 15). — Wordt besloten bij de resolutie van den 15en Maart te blijven, den magistraat daarvan kennis te geven en de Gecommitteerden tot de zaken enz. te belasten met Gecommitteerden uit den R. v. S., door hen te benoemen, te overleggen wat middelen het best waren als de magistraat langer in gebreke bleef aan die resolutie te voldoen.

1697 April 5. Missive van den Brab. magistraat te Maastricht, zich verontschuldigend, dat zij aan de resolutie van 15 Maart niet hadden voldaan, doch dat door het niet meewerken van de Luiksche zijde, zij onmogelijk hadden kunnen doen, hoezeer zij buiten vermoeden van ongehoorzaamheid bij hunne Ho. Mo. wenschten te blijven, naar vereischte van de indiviese Regeering en eed. — Wordt besloten copie der missive te stellen in handen van Gedeputeerden tot de zaken enz. om met Gecommitteerden uit den R. v. S., door hen te benoemen, te onderzoeken en rapport te doen.

Missive van den Brab. magistraat tegen de sustenue van die van Luik, in zake de kleine Prinsentollen. — Wordt besloten als boven.

1697 April 24. Request van den regent van het Geref. weeshuis te Maastricht (zie Maart 30), dat zij de canonisie van Feniers hadden verkocht aan Gerardus Casponus voor 10000 gulden, met verzoek dit goed te keuren; hetwelk geschiedt.

1697 April 30. Machtiging aan de regenten van het Geref. weeshuis om obligatiën in te koopen ten laste van het kantoorgeneraal, daar dezen toen van particulieren ver beneden het kapitaal worden ingekocht voor de 10000 gulden voorkomende van de canonisie voornoemd, gelijk hun Ho. Mo. 8 Aug. 1695 in gelijke gevallen aan den magistraat van Maastricht hadden toegestaan. — Wordt geaccordeerd.

1697 Mei 11. Missive van hoogschouten, burgemeesteren enz. van Maastricht, verzoekende represaliën tot weerhouding van de geweldige extorsiën door de regenten van het Graafschap Recheim tegen de burgers van Maastricht, als geërfden onder het graafschap Recheim, en hun de sterke hand te bieden met de order aan den commandant de Wilde om met den magistraat deze in werking te brengen. — Gedeputeerden tot de zaken enz.

Digitized by Google

NÉCROLOGIE.

IN MEMORIAM.

Théophile Maria Coenegracht,

Aalmoezenier te Reckheim.

† 27 Februari 1918.

Tot onze groote droefheid vernamen wij de treurige tijding van het overlijden van onzen goeden vriend, den hooggeachten aalmoezenier te Reckheim, Théophile Maria Coenegracht, geboren te Oostham 29 April 1854, ook in ons Limburg bekend wegens zijn wetenschappelijken arbeid. Hij toch was een geleerd en ijverig verzamelaar van paleontologische en oudheidkundige voorwerpen van den Celtischen, Germaanschen en Romeinschen tijd, waarvan hij eene hoogst merkwaardige verzameling bijeen heeft gebracht. Hij schreef in onze „Publications", deel 48 (1912); blz. 343. aardige, wetenschappelijke bijzon-

Digitized by Google

derheden daarover, n.l. den inhoud van eene lezing door hem gehouden op de ledenvergadering van dat jaar, onder den titel: *Verhandeling over voorhistorische vondsten.* Verder in deel 44 (1908) en 45 (1909): *Geschiedenis van het klooster en het college der Minderbroeders te Reckheim.*

Wat hij als priester en mensch geweest is vermag ik niet in een kort bestek als dit te schrijven. Als pastoor te Grace-Berleur in de provincie Luik, een dorp waarin het socialisme terrein had gewonnen, wist hij zich zoo bemind te maken bij een ieder, zonder onderscheid, dat zijn heengaan diep betreurd werd, waarvan het beste bewijs was een album, hem aangeboden, dat de naamteekeningen van al de dorpsbewoners bevatte.

In het gesticht te Reckheim, vooral, toen er nog jongelieden ter opvoeding werden geplaatst, heeft hij met zijn vriend Dr. Cox, den geneesheer van het gesticht, een man, als geneesheer en als mensch bekend en bemind, die nu ook al, voor eenige jaren, zijn vriend Coenegracht naar een beter leven is voorgegaan, onnoemelijk veel goed gedaan. Ook te voren als kapelaan der parochie van St. Barthélémi te Luik en belast met het aalmoezenierschap der gevangenis van St. Léonard aldaar heeft de ZeerEerwaarde Heer Coenegracht zich hoogst verdienstelijk gemaakt.

Hij overleed te Reckheim 27 Februari 1918.

Zijne gedachtenis zij in zegening ook in ons Limburg, waar hij zooveel goede vrienden had.

A. J. A. FLAMENT.

Digitized by Google

IN MEMORIAM.

Joseph Leon Martin van der Leur.

Den 14 April 1918 overleed te Caberg bij Maastricht een bekwaam lid van ons Genootschap en tevens medewerker van ons tijdschrift, de heer Joseph Leon Martin van der Leur, geboren te Maastricht den 24 Juli 1872. Hij was onderwijzer met de hoofdakte aan de lagere school der gemeente in de Herbenusstraat, voorheen de Augustijnenschool.

Sinds jaren legde hij zich toe op de geschiedenis van ons gewest, inzonderheid van Maastricht; in al den vrijen tijd, dien hij beschikbaar had, werkte hij op het Rijksarchief te Maastricht, vast elken Zaterdagnamiddag. De vrucht dezer studie was zeer goed en onderhoudend, en leverde eene belangrijke bijdrage in deel 45 (1909) bl. 131-138, van ons tijdschrift: *Het beleg van Maastricht in 1673*. Zijne voorgenomen bijdrage over het bekend verraad van Maastricht in 1638, waarin o.a. ook was betrokken Pater Vinck, en zeker ten onrechte de drie Jezuiten de paters Pasmans en Boddens en de broeder Notten, en Silvius, kapelaan van O. L. Vrouwekerk aldaar, kon hij niet tot het einde brengen, hoewel hij uit zeer vele bronnen er aanteekeningen voor maakte, zelfs uit het Algemeen Rijksarchief te 's Gravenhage door onze tusschenkomst archivalia ter raadpleging ontving.

In nog jeugdigen leeftijd maakte een pneumonie, tengevolge eener gevatte koude een einde aan zijn verdienstelijk leven, betreurd door zijne vrouw en kinderen en zijne vele vrienden die den goeden eenvoudigen man lief hadden.

R. I. P.

A. J. A. FLAMENT.

Digitized by Google

Digitized by Google

TABLE ALPHABÉTIQUE.

A.

Abigail, 157.
Affre, Auguste Denis, archevêque de Paris, 65.
Agimont, 155, 156.
Aix-la-Chapelle, 25, 30, 49, 87, 134.
Alberti, commis des droits d'entrée et de sortie, 130.
Allemagne, 54.
Ambermont, d', 82.
Anvers, 145.
Aubel, 9, 62.

B.

Baelen, commune du Brabant méridional, 36.
Bavière, prince électeur de, 106, 124.
Bavière, Maximilien Henri, prince-évêque de, 96.
Becker, 155; — Otton Frédéric, 130.
Beek (Beeck), 22, 86, 87; — cour échevinale, 91, 92.
Bekker, maître des droits d'entrée et de sortie, 131.
Bemelen, 22.
Bentingh, Eusèbe Brocard, seigneur de Schoonheten, écoutête brabançon de Maestricht, 123.
Berg, 22.
Berkelbach, René, 157.
Biebosch sous Fauquemont, 62
Bisou, Jeannette, 157, 158.
Bogaert, P. P., échevin Brabançon de Maestricht, 81, 83.
Bois-le-duc, 124, 145; — métairie, 146.
Borgerhout, 145.
Borgharen (Haren), 26, 87.
Born, pays de, 87.
Brabant espagnol, 116.
Brabant, conseil de, 89.
Brederode, Jean Adolphe, grand-prévôt de Saint-Servais à Maestricht, 108.
Brienen, 136.
Broer, Jean, 152.
Brunssum (Bruynsen), 22, 87, 89.
Brustem, seigneurie libre, 66.
Bruxelles, 106, 116, 123, 144, 152; — haute cour, 116; — conseil de Brabant, 115, 116.
Bunde, 36.
Buren, van, receveur du prince-évêque de Liége, 163; — E. A. van, 103.
Buren, van, docteur ès droits, 148.
Burtscheidt, 38.

Digitized by Google

C.

Cadier, 76, 136.
Campines, 54.
Canne, 50.
Cartils, 75.
Castanaga, marquis de, 105, 111.
Cécile Mételle, 5.
Claveren, N. van, pasteur à Commeny, 136.
Clercx, François, banquier à Liége, 114.
Clermont (Clairmont). 130.
Clève, 18, 69, 110.
Coehoorn, général-major, 109, 127.
Coenegracht, Th. M., 165, 166.
Cologne, 30.
Corinthiens, 21.

D.

Daelhem, 87.
Dammerscheid, 38.
David, 53.
De Jacobi, C., échevin de la cour brabançonne à Maestricht, 83.
Delvaux, chanoine de Saint-Servais à Maestricht, 107, 110.
Dinant, 124.
Dirix, 81, 82.
Domburgh, van, 155.
Duvenvoorde, van, commissaire-déciseur des Etats-Généraux à Maestricht, 127, 131, 133.
Dyckvelt, van, commissaire-déciseur des Etats-Généraux à Maestricht, 106, 116, 127, 152-154.

E.

Eburons, 39.
Echt, 20.
Eifel, 16, 17.
Elsloo, 87.
Eyll, van, chanoine de Saint-Servais à Maestricht, 117, 118.
Eys, 33, 87.
Eysden, 55, 65, 108, 112.

F.

Fabritius, Etienne, 85.
Fagel, greffier des Etats-Généraux, 112, 114, 136.
Fauquemont, 8, 9, 18, 20, 26, 27, 29, 36, 46, 50, 53, 62, 69, 76, 85, 87, 89, 91; — cour d'appel, 88; — pays de, partage des Etats-Généraux, 11, 66, 86, 116; — voué, 92; — seigneurs de, 16.
Feniers, Matthias de, chanoine de Notre-Dame à Maestricht, 163.
Frise, députés de, 144.
Furnau, Gérard, 79.

G.

Gebroken Schinnen, 22.
Gelase (492—496), pape, 8.
Geleen (Geleyn), 11, 22, 87, 89,
Genck, 63.
Genooi sous Echt, 20.
Geul, 87.
Geul, rivière, 39.
Geul, comte de, 115, 116.
Gillens, 114.
Gilman, 114.
Grathem, 19.
Grati, François de, chanoine de Liége, 96, 110, 112; — Henri de, 97.
Grave, 126.
Grevenbicht, 67.
Groeten, Jacques, 91.
Grooteclaes, 110.
Groulart (Groulard), grand écoutête brabançon à Maestricht 105, 106, 108, 109, 112, 114, 116, 118—120, 121; — I. W. D., commissaire-déciseur des Etats-Généraux à Maestricht, 136, 148.

H.

Haarsolte, van, commissaire-déciseur des Etats-Généraux à Maestricht, 127.
Heer, seigneurie, banc du chapitre de Saint-Servais à Maestricht, 176.
Heerlen (Herle), 13, 19, 22, 85, 87; — cour supérieure, 91, 92.

Digitized by Google

Heinsberg (Heynsbergh), 87.
Heldevier, Jean, lieutenant-voué du pays de Fauquemont, 130.
Helmont, van, alchimiste, 18.
Hermes, J. U. D., Pierre, bourgmestre de Maestricht, 118, 144.
Hertogenrade (Rode), 87.
Herve, 9.
Hesbaye, archidiacre, 115.
Hessen, landgrave de, 159.
Heure-le-Romain, 21.
Heure-le-Tixe, 21.
Heuvel, Théodore van den, commissaire-instructeur des Etats-Généraux à Maestricht, 136, 148.
Hillesberg, 36.
Hoensbroek (Honsbroeck), 87.
Hogendorp, bourgmestre de Maestricht, 118.
Holen, Ferd., 91.
Hollande, député de, 154.
Horn, comté, 123.
Houthem, 1, 10, 22, 76.
Hulft, résident, 116, 123, 127, 145, 154.
Hulsberg, 11, 46.
Huy, 150, 151.

I.

Ironye, inventeur des allumettes, 49.
Itteren (Ytter), 87.

J

Jasmar, Etienne, 98, 103.
Jonge van Ellemeet, de, receveur-général des Etats-Généraux, 116.
Josselet, 116, 117.
Jules César, 39, 68.
Juliers, pays de, 87, 134.

K.

Kammerer, 49.
Kamps, Jean, 98, 103.
Kessel (Kesselt), 123, 146, 150.
Kessenich (Kessenigh), seigneurie libre, 123.
Ketterman, envoyé, extra-ordinaire du prince-évêque de Liége, 143.
Klimmen (Climmen), 87, 91, 92.
Koolscheid, 38.

L.

La Haye, 105, 157, 158.
Lantdorp, Henri de, 69; — Lambert de, 69.
La Porte, 160.
Leur, J. L. van der, 166.
Leeuwen, hameau de Maasniel, 38.
Liége, 96, 112, 114, 116—119 164; — pays de, 114, 123; — prince-évêque de, 95, 109—111, 113, 114, 118—120, 123, 124, 136, 141, 147, 149, 151, 152, 154—156, 160—162; — chapitre de Saint-Lambert, 146, 150; — clergé, 107, 148; — clergé primaire, 146; — clergé secondaire, 146; — official, 114; — conseil privé 156; — conseil secret, 147, 161; — conseil de guerre, 109.
Lillo, 127.
Limbourg, 13, 18, 87.
Limbourg, pays de, 130.
Limbricht (Limbergen), 87.
Lipsen, Guillaume, doyen de Saint-Servais à Maestricht, 146.
Lith, 146.
Liverlo, archidiacre de la Campine, 115.
Looz, 36.
Lotharingie, 13.
Loyens, 103.
Ludwigsburg, 49.
Lutterade (Lutterao), 11.

M.

Machato, provéditeur, 131.
Maere(n), 146, 150.
Maeseyck, 114, 123.
Maestricht, 16, 25, 36, 49, 53, 61, 75, 77—85, 95—97, 105, 106, 121, 157, 158—162; — magistrat, 106, 107, 110, 116, 118,

Digitized by Google

119, 121—123, 125, 128, 131 132, 135, 141—143, 145—148 151—153, 161, 163, 164; — comté du Vroenhof, 115, 123, 149, 150, 152; — bureau de l'amirauté 134; — gouverneur, 122, 124, 126; — commandant, 122—124, 126, 144; — chapitre de Saint-Servais, 107, 113, 117, 145, 148; — chapitre de Notre-Dame, 110—113, 145; — hospices, 107; — église reformée, 125; consistoire 127, 133, 135, 150; — église walonne, 117, 163; — communaulé de la confession d'Augsbourg, 133, 135, 136; — orphelinat protestant, 117, 118, 163, 164; — écoles latines, 118, 163.
Manderscheid, 38.
Marne, rivière, 21.
Martini, secrétaire de la cour brabançonne de Maestricht, 158.
Maximilien Emmanuel, prince-électeur de Bavière, gouverneur des Pays-Bas, 152.
Mechelen, sous Wittem, 13.
Meerssen (Merssen), 22, 59, 76, 86—88, 90—92.
Meilinck, R., 77—79, 81, 82.
Millen, 87.
Moers, Jean Guillaume, 78.
Montaigne, Claude Ernest de, grand-écoutête Liégeois de Maestricht, 124, 154; — Hubert Jacques de, grand-écoutête Liégeois de Maestricht, 123.
Montenaken, seigneurie, 47, 66, 72.
Morees, Herman. 116, 117; — Pierre, 117.
Morrijs, Arnold,
Muiden, 27.

N.

Namur, 144, 149.
Nederhem, village de rédemption, 115.
Nederweert, 26.
Nierstrasz, 82.
Nieuwenhagen, 54, 55.
Nieuwer-Amstel, 27.
Nimègue (Nimwegen), 19, 95, 159; — magistrat, 146.
Noonbosch près Schin-sur-Geul, 20.
Norff, resident du prince-évêque de Liége, 107, 108, 110, 113—115, 122, 123, 141, 145—148, 152—155, 158, 160—162.
Nootstook, pensionnaire à Maestricht, 155.

O.

Ohe et Laak, 20.
Oirsbeeck (Orsbeeck), 21, 22, 87, 89.
Orsbach, 21.
Ourthe, rivière, 21.
Outre-Meuse, pays d', 109, 129, 131, 132, 149, 151, 162.
Overijssel, 14.

P.

Paive, Peen, village de rédemption, 115.
Paltz, prince-électeur du, 143 146.
Panhuys, Hubert Emile, greffier de la cour brabançonne de Maestricht, 77—79, 81; — Jean Antoine Chrétien, greffier de cette cour, 78.
Paris, 65.
Pas, comte de, 115, 116.
Pasquier, échevin de Liége, 110, 111.
Pays-Bas, 27, 59.
Pays-Bas Espagnols, 144.
Pereira, provéditeur, 131.
Pesters, Ernest, pensionnaire de Maestricht, 144, 155, 158.
Pie V, pape, 148.
Plenkert, hameau de Fauquemont, 26, 28.
Pline, 14.
Poilvache, 155, 156.
Potdor, Arnold, 113.

Digitized by Google

Province rhénane, 13.
Prusse orientale, 49.

Q.

Quade, Guillaume de, substitut de l'écoutête brabançon de Maestricht, 124—130, 146, 149 159, 160, 163; — (Dequaede) Martin, 97; — N. de, substitut du grand-écoutête brabançon de Maestricht, 153.

R.

Ramponeaux, 30.
Ravensbosch, 1, 5.
Reckheim, comté, 164.
Rolduc, 2.
Rome, 107, 148.
Roost, baron de, 122, 123, 155.
Rosenboom, 115, 153, 162.
Ross, Arnold Jacques, 77—79.
Rotterdam, collège de l'amirauté, 120, 149.
Rouse, D. A., 125.
Ruremonde, 152—154; — gouvernement espagnol 154; — conseil de Gueldre, 153.
Russie, 49.
Russon (Rutten), village de rédemption, 91, 115.
Rys, Pierre, 145.

S.

Saale, rivière, 21.
Saint-Antoine, éremite, 51.
Saint-Corneille, saint-maréchal, 51.
Saint-Hubert, saint-maréchal, 51.
Saint-Léon, 50.
Saint-Léonard, 51.
Saint-Marc, 51.
Saint-Paul, 21.
Saint-Pierre, seigneurie, 119.
Saint-Quirin, saint-maréchal, 51.
Saint-Remi, 51.
Saint-Roch, 51.
Sainte-Catherine, 50.
Sainte-Marguerite, 12.
Sas-de-Gand, 127.
Sassen, Jean, 159.
Saxons, 50.
Scavedries, 37.
Schaalsberg, 51, 54.
Schaep, Pierre, 160.
Schaesberg (Scheyt), 36, 56.
Schalbroek près Tuddern, 36.
Schaluin, hameau de Baelen, 36.
Schalluynen, 36.
Schelluinen, 36.
Schaloen, château sous Vieux-Fauquemont, 36.
Schei (Scheid) sous Leeuwen, 38.
Scheit, voir Schaesberg.
Schelberg, C. H., van, chanoine de Saint-Servais à Maestricht, 107, 110.
Schietekoven, 38.
Schimmert, 39.
Schimmert, Everard de, 88, 90—92.
Schinnen, 39.
Schin-sur-Geul, 20, 26, 39, 47, 49, 76.
Schinveld, 39.
Schloen, manoir entre Sittard et Hillesberg, 16, 40.
Schönborn (Schoonbron), entre Wylre et Schin-sur-Geul, 49 76.
Schtoepert, hameau sous Hulsberg, 46.
Schuler (Scheuelder), 49.
Schuuemer, entre Wylré et Schin-sur-Geul, voir Schönborn.
Schuylenberg, J. van, échevin de la cour brabançonne de Maestricht, 77.
Scyngels, Guillaume, 83.
Seitaart (Seitert, Zytaart) près Vechel, 52.
Sforzia (Sphorzia), 148.
Sibbe (Sub), près Vieux-Fauquemont, 52, 63.
Simpel, ruisseau, 52.
Simpelveld (Sumpelveld, Sumpfurt, Sumpelvoort), 52.
Sinnich, 39.
Sint-Odiliënberg (Oeleberg, Udelenberg), 58.

Digitized by Google

Sint-Stevensweert, 123.
Sittard (Sittert), 36, 52, 71, 87.
Smeers, Jean Théodore, 77.
Sluys, 127.
Soestman, Jean, pasteur, 150.
Splinter, Corneille, 157.
Stamprooi, 72.
Stein, 87.
Steupsbergen près Montenaken 47.
Stevart, N., curé de Russon, 115.
Stolsenberg, lieutenant du régiment Nassau-Weilbourg, 159.
Strabach, 76.
Strabeeck, 76.
Strucht (Schtruch, Streucht), 47.
Styrum, comte de, 115.
Sunici (Sinuci, Sinnigen), 39.

T.

Tabollet, 96.
Tartares, 53.
Templiers, 51.
Terzyt (Teerziet), près Wittem, 52.
Teutons, 54.
Thorn (Thoor), 123.
Torck, Jean baron de, seigneur libre de Rosendaal, Schoonhoven etc., grand-écoutête brabançon de Maestricht, 73.
Trente, concil, 11.
Tricht, Jacques de, 88, 90—92.
Tudderen (Tuddern), 36, 57.
Tul, hameau de Schinnen, 57.

U.

Ubach sur Worms (Waubeg), 68.
Ubiens, 68.
Urmond, 21.
Uyckhoven, 36.

V.

Vaals, 63, 150; — communauté de la confession d'Augsbourg, 158.
Vaashartelt sous Meerssen, 59
Venlo, 153.
Verbolt, 118.
Verheyen, avocat, 96.
Vermase, Henri, 117.
Vieux-Fauquemont, 20, 36, 52, 62, 87.
Visé, 117.
Visschers, Heilken, 47.
Voer, ruisseau, 65.
Voerendaal (Voelender), 64.
Voets, Paul, 115.
Vrybergen, van, receveur des Etats-Généraux à Maestricht, 111, 116, 121, 125, 151, 156, 157, 161.
Vrythoff, Jean, 150; — J. B., échevin de la cour brabançonne de Maestricht, 83.
Vygen, Matthias, 85; — Pierre, son père, 85.
Vylen (Ville), 63.

W.

Waalwyck, 144, 145.
Wallen, Matthias van der, ancien échevin de Maestricht, 152.
Wassenberg, 87.
Weert, 58; — pays de, 55.
Welters, Jean, 47.
Wilde, de, commandant de Maestricht, 164.
Willemstein, ammanie, 87.
Wintraak, hameau près Sittard, 71.
With, Jean de, 117.
Withem, Jean de, drossard du pays de Fauquemont, 69.
Wittem, 13, 38.
Wittem-Mechelen, 52.
Wouw, Hillebrandt van, imprimeur des Etats-Généraux, 68.
Wylre, 76.
Wynbergen, commissaire-décisseur des Etats-Généraux, 127, 131, 133.

Z.

Zélande, collège de l'amirauté.
Zobel, général-major, commandant de Maestricht, 106, 109, 124.
Zytaart, voir Seitaart.

Digitized by Google

TABLE DES MATIÈRES.

I. Compte-rendus I

II. De Romeinsche „tempel" van het Ravensbosch bij Valkenburg, par Dr. J. H. Holwerda 2

III. Woordenlijst uit het Valkenburgsch plat met etymologische en andere aanteekeningen, par Th. Dorren 7

IV. Klacht van den gezworen klerk van het Brabantsch hooggerecht en van den Vroenhof te Maastricht, A. J. Ross, over den gerechtsbode, R. Meilinck, in 1783, par P. Doppler 77

Clagte van den geswoore clercq, A. J. Ross, tegens den gerechtsboode R. Mijlinck 79

V. Rechten der schepenbank Heerlen, par J. M. van de Venne 85

I. Van Breucken en boeten 87

De boete van den broode 92

VI. De kleine of Prinsentollen te Maastricht, par P. Doppler 95

VII. Korte inhoud van de resolutiën der Staten-Generaal der Vereenigde Nederlanden, gezonden aan de Commissarissen-instructeurs van Brabantsche zijde te Maastricht, 3e suite, par A. J. A. Flament 105

VIII. Nécrologie, par A. J. A. Flament 165

IX. Table alphabétique

PLANCHES.

1. Romeinsche rondbouw en begraafplaats te Ravensbosch 6

2. Blootgelegde sarcophagen 6

ERRATA.

pag. 112, ligne 9, doit être ligne 3.

pag. 127, ligne 13, Hulst; lire: Hulft.

pag. 137—140 manquent par erreur d'impression.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google